परिच्छेद एक : परिचय

१.१ अध्ययनको पृष्ठभूमि

भाषा विचार विनिमयको माध्यम हो । प्रत्येक व्यक्तिले कुनै न कुनै एउटा भाषालाई ग्रहण गरेको हुन्छ । भाषालाई अर्थयुक्त सन्दर्भयुक्त तथा सम्प्रेषण युक्त बनाउन शब्दले आधारभूत भूमिका खेलेको हुन्छ । अर्थयुक्त शब्दबिना त्यसभन्दा माथिल्ला भाषिक एकाहरू नबन्ने भएकाले शब्दभण्डार भाषाको प्राण हो भन्न सकिन्छ । भाषाको शब्दभण्डारमा जति धेरै जान्यो भाषामा त्यति धेरै पोख्तबन्न सकिन्छ । विभिन्न शैली र संरचनाको जानकारी भएर पनि यदि व्यक्तिमा शब्दभण्डारको कमी छ भने उसलाई आफ्ना विचार र धारणा उपयुक्त ढङ्गले प्रकट गर्न गाह्रो पर्छ । जसले गर्दा भाषिक अर्थ सम्प्रेषण गर्नु उसले राम्ररी सक्दैन । तसर्थ पाठ्यक्रमले तोके अनुरूप विद्यार्थीको क्षमता : उपलब्ध शैक्षिक सामग्रीको प्रयोग गर्न सक्ने शिक्षणविधि विद्यार्थीको मनोविज्ञान आदिलाई ख्याल गरी पाठ्यपुस्तक निर्माण गरिएको हुनुपर्छ । पाठ्यपुस्तकमा प्रयुक्त पाठका आधारमा शब्द भण्डार तय गरिन्छ (शर्मा र पौडेल, २०६८: १९७) ।

शब्द भण्डारको ऐतिहासिक विकासक्रमलाई पहिल्याउदै जाँदा शब्दकोश निर्माणको विकासक्रम पुग्नु पर्ने हुन्छ । पूर्वीय परम्परामा वेदका दुरुह शब्दको सङ्कलन गरी बनाइएको निघन्टु कोश र पश्चिम परम्परामा ग्रीक र ल्याटिन भाषाको अध्ययनको प्रतिफलबाट बनेको कोशीय स्वरूप जस्तै नेपाली कोश निर्माण परम्परा पनि नेपाली भाषाभाषीसँग अङ्ग्रेजीको सम्पर्क हुन थाले पछि सुरु भएको पाइन्छ । १९ औ शताब्दीतिर नेपाली जातिको परिचय दिने सिलसिलामा कर्कव्याट्रिक (सन् १८११) ले ‘नेपाल अधिराज्यको विवरण’ नामक पुस्तकको सूचीबाट नेपाली शब्दकोशको प्रारम्भ भएको मानिन्छ (भण्डारी र अन्य, २०६८: ६८) । नेपाली शब्दकोश निर्माण परम्परालाई ड्यानियल, राइट टर्नबुल जस्ता अङ्ग्रेजी विद्वानहरूले अगाडि बढाएको पाइन्छ । अङ्ग्रेजी विद्वानको प्रभावको फलस्वरूपमोतीराम भट्टले उखानको बखान भन्ने कृति प्रकाशित गरी शब्दकोश निर्माणमा महत्वपूर्ण योगदान पु¥याएको देखिन्छ । एक भाषाी नेपाली कोश परम्परामा चक्रमाणि चालिसेको बगलीकोश (वि.सं. १९९८) बाट सुरु भएको पाइन्छ । त्यसपछि एक भाषी अनेक भाषी कोश निर्माण भएको पाइन्छ । पछिल्लो समयमा कोश निर्माण परम्परालाई अगाडि बढाउने क्रममा बालचन्द्र शर्मा नेपाली शब्दकोश चुमणि बन्धु नेपाली शब्दकोश

वसन्तकुमार शर्मा नेपाली शब्द सागर (२०५७) हेमाङ्गराज अधिकारी र बद्री विशाल भट्टराई प्रयोगात्मक नेपाली शब्दकोश (२०६१) महत्वपूण मानिन्छ (ऐ.ऐ.८८) । यी शब्दकोश को निर्माण यसरी शब्दकोश विकाशले भब्दभण्डार वृद्धिमा सहयोग पुऱ्याएको देखिन्छ ।

भाषाका शब्दभण्डारका सन्दर्भमा शब्दघण्डारले व्यक्ति वा विद्यार्थीहरूमा सङ्गहीत हुने शब्दगत क्षमतालाई बुझाउछ । शब्भण्डार शिक्षणले धेरै भन्दा धेरै प्रकारका सक्रिय र निष्कृय एवम् संरचनात्मक शब्दहरूको सङ्ग्रह वा धारणा क्षमताको विकासलाई जनाउछ । तसर्थ शब्दभण्डार शिक्षणगर्दा व्यावहारवादी सिद्धान्तको प्रयोग गरिन्छ । पाठ्यपुस्तकमा भएका शहब्दहरूलाई व्यावहारमा प्रयोग गर्न दक्ष भएमा मात्र शब्दभण्डारको ज्ञान हुन आवश्यक छ । शब्दघण्डार शिक्षणका क्रममा मूल र प्रयत्नका माध्यमबाट शिक्षण गर्दा प्रभावकारी हुने भएकाले पनि व्यावहारवादी दर्शनमा आधारित रहेको हुन्छ ।

सामान्य भाषा प्रयोग व्यावहारका लागि आधारभूत शब्दको महत्वपूर्ण भूमिका रहन्छ । यसका साथसाथै कुन शब्दको कोशीय अर्थ अभिधा अर्थ, व्यञ्जन र लक्षणा अर्थ हुन्छ । यी सबै जान्नका लागि र व्यावहारमा प्रयोग ल्याउनका लागि शब्दभण्डार क्षमताको विकास हुनु आवश्यक छ । शब्दभण्डारको विकास पाठ्यपुस्तकमा विद्याथीको क्षमता, तह, स्तर, हेरी समावेश गर्नुपर्छ । यो शोधकार्य पनि पाठ्यक्रम विकास केन्द्रद्वारा वि.स. २०७४ देखि कक्षा दसको नयाँ पाठ्यपुस्तक लागु गरेको हो उक्त पाठ्यपुस्तकमा प्रयुक्त निबन्ध विधामा रहेको शब्दभण्डारको अध्ययन यस शोधकार्यमा गरिएको छ ।

१.२ समस्याको कथन

कथा कविता जीवनी जस्ता विधा भन्दा जटिल विधाका रूपमा निबन्ध विधालाई लिइन्छ । निबन्ध विधाको माध्यमबाट विद्यार्थीहरू गद्यात्मक अभिव्यक्तिको बोध क्षमताका साथै लिखित अभिव्यक्ति क्षमताको विकास गराउनुका साथै भाषाका चारैवटा सीपको विकास गर्नु मूल ध्येय रहेको पाइन्छ । माध्यमिक शिक्षा पाठ्यक्रम वि.सं. २०७१ देशका सम्पूर्ण पक्षलाई हेरेर निर्माण भएको हो । जस अनुसार पाठ्यपुस्तक निर्माण भएको पाइन्छ । नेपाल भौगोलिक रूपले विविधता भएको राष्ट्र भएकाले यहाँ परिवेश संस्कृति परम्परा अनुसार बेग्लाबेग्लै भएकाले एउटै पाठ्यक्रम तथा पाठ्यपुस्तकले सबै आवश्यकलाई समेट्न

सक्दैन । पाठ्यक्रम विकास केन्द्र वि.सं. २०७४ सालदेखि कक्षा १० को नयाँ पाठ्यपुस्तक लागु गरेको छ ।

नेपाली कक्षा १० नाम दिइएको उक्त पुस्तकमा निबन्ध विधामा पनि समावेश भएको पाइन्छ । उक्त निबन्धमा विद्याथर्गीहरूको उमेर स्तर क्षमता अनुरूप शब्दभण्डार समावेश गरिएको छ कि छैन ?विद्यार्थीका लागि प्रस्तुत शब्दभण्डारले भाषिक सीप हासिल गर्न सक्छ कि सक्दैन ? पाठ्यक्रमले निर्देशन गरेका विभिन्न प्रकारका भाषिक उद्देश्यहरू पूरा गर्न सक्षम छ वा छैन जस्ता समस्याको उत्तर खोज्ने आजसम्म नभएको देखिन्छ । प्रस्तुत शोधकार्य कक्षा १० को नेपाली निबन्ध विधामा प्रयुक्त शब्द भण्डारको अध्ययन सम्बन्धी निम्न समस्यामा केन्द्रित रहेको छ :

क) कक्षा १० कोनेपाली पाठ्यपुस्तकमा समावेश गरिएका निबन्धमा के कस्ता शब्दहरू रहेका छन् ?

ख) उक्त पाठभित्रसमावेश शब्दहरूको स्रोतहरू के-के हुन् ?

ग) पाठभित्र, समाविष्टशब्दहरूको बनोट प्रक्रिया कस्तो रहेको छ ?

घ) समाविष्टशब्दहरूको आवृत्ति व्यवस्था कस्तो छ ?

१.३ अध्ययनको उद्देश्य

यस शोधपत्रको उद्देश्य निम्नलिखित रहेका छन् :

क) कक्षा १० को नेपाली पाठ्यपुस्तक भित्र निबन्ध विधामा समाविष्ट शब्दभण्डारको पहिचान गर्नु ।

ख) समाविष्ट शब्दहरूको स्रोत पत्ता लगाउनु ।

ग) पाठभित्र रहेकाशब्दहरूको पदवर्ग र बनोट प्रक्रिया पत्ता लगाउनु ।

घ) पाठभित्र रहेका शब्दको गणना र आवृत्ति पत्ता लगाउनु ।

१.४ अध्ययनको महत्त्व

भाषाशिक्षणमा शब्दभण्डारको महत्वपूर्ण स्थान रहेको हुन्छ । शब्द एक अर्थपूर्ण एकाइ हो । यसले सोझै पनि अर्थ प्रदान गर्ने र वाक्य निर्माणमा पनि केन्द्रीय भूमिका निर्वाह गर्ने हुनाले यसको अध्ययनको महत्व माथि प्रकाश पार्न सकिन्छ । शब्द एक्लै पनि अर्थपूर्ण भई आउन सक्ने र वाक्यमा पनि अर्थपूर्ण ढङ्गले प्रयोग हुने हुनाले यसको प्रयोगमा सचेतता अपनाउनु पर्ने देखिन्छ । सीमित वर्ण र नियमका आधारमा असीमित शब्द निर्माण हुन्छन् तिनीहरूलाई समानुपातिक रूपमा महत्त्व दिन सकिदैन र जथाभावी वाक्यमा प्रयोग गर्नुपनि हुँदैन । त्यसैले शब्दहरूको बनोट र स्तरणमा भाषा पाठ्यपुस्तक जस्ता महत्त्वपूर्ण सामग्रीमा ज्यादै सतर्कता सचेतता अपनाई विद्यार्थीको उमेर, स्तर, रुचि, क्षमता आदि पक्षलाई विचार गरी पाठ्यक्रम निर्माता र पाठ्यपुस्तक लेखकहरूले उपयोगमा ल्याउनु पर्ने भएकाले यसको महत्त्वझन बढी रहेको देखिन्छ ।

भाषा शिक्षणका क्रममा नयाँ नयाँ शब्दहरू प्रयोगमा आउँछन् । एउटै शब्दले प्रसङ्ग अनुसार बेग्ला बेग्लै अर्थ र अभिप्राय बोकेर आउने हुनाले यस अध्ययनको महत्व रहेको छ । पाठ्यक्रम तथा पाठ्यपुस्तक निर्माताले विद्यार्थीहरूको रुचि, स्तर उमेर क्षमतालाई आधार मानी शब्दभण्डारको छनोट गर्नाले मात्र शिक्षणको उद्देश्य पूरा हुन सक्छ । अतः विद्यार्थीको शैक्षिक तथा मनोवैज्ञानिक पक्षलाई ध्यानमा राखेर शब्दको छनोट उपयुक्त आवृत्तिका लागि यो अध्ययन महत्त्वपूर्ण रहेको छ ।

शब्द भण्डारको अध्ययनबाट पाठ्यक्रम निर्मातालाई पाठ्यक्रम निर्माण गर्न सुधार एवम् परिमार्जन गर्न सहयोग गर्दछ । पाठ्यपुस्तक लेखनलाई उद्देश्यमूलक एवम् प्रभावकारी बनाउन विषयवस्तु अनुसारको शब्द चयन गर्न शिक्षकलाई विद्यार्थीको स्तर क्षमता अनुरूप शिक्षण गर्न, शिक्षण विधिलाई प्रभावकारी बनाउन मद्दत पुग्दछ । विद्यार्थीको शब्दभण्डारको क्षमतालाई बुझेर शिक्षण सिकाइ क्रियाकलापलाई प्रभावकारी उद्देश्यपूर्ण एवम् व्यावस्थित बनाउन सहयोग पुग्ने हुँदा यो शोधकार्य महत्वपूर्ण रहेको छ । यस अनुसन्धानको शिक्षक, विद्यार्थी पाठ्यपुस्तक लेखक अध्ययन अनुसन्धानकर्ताका निम्ति उपयोगी हुनेछ ।

१.५ अध्ययनको परिसीमा

खोज तथा अध्ययन प्राविधिक कार्य भएकाले यो जटिल कार्य हो । अनुसन्धान मूलक कार्य प्राविधिक कार्य भएकाले अध्ययनमा सम्पूर्ण क्षेत्रलाई समेट्न सकिदैन त्यसैले अध्ययनको व्यापकता र गहिराइलाई निश्चित क्षेत्र र तहमा सीमित गर्नुपर्ने हुन्छ ।

प्रस्तुत शोधपत्र उच्च माध्यमिक शिक्षा पाठ्यक्रम (कक्षा ९-१०), २०७१ लाई मूल आधार मानी साझा प्रकाशनको समन्वयमा पाठ्यक्रम विकास केन्द्रले स्वीकृत प्रदान गरिएको कक्षा १० को पाठ्यपुस्तकको निबन्ध विधामा प्रयुक्त शब्दसँग मात्र सीमित रहने छ । यस अध्ययनलाई स्रोत साधन र जनशक्तिको अभाव तथा अन्य विविध समस्याका कारण निम्न लिखित सीमामा रहेर अध्ययन गरिएको छ :

क) प्रस्तुत अध्ययन कक्षा १० को नेपाली पाठ्यपुस्तकको निबन्ध विधामा प्रयुक्त शब्दभण्डारमा सीमित रहने छ ।

ख) शब्दहरूको अध्ययन स्रोत, पदवर्ग र बनोट प्रक्रियाका आधारमा मात्र गरिएको छ ।

ग) समाविष्ट शब्दहरूको आवृत्ति गणना गरिएको छ ।

घ) प्रस्तुत अध्ययनका शब्दहरूको सङ्ख्या र तिनको अनुपात देखाइएको छ ।

ङ) निबन्धबाट सङ्कलित शब्दलाई बणानुक्रममा राखिएको छ ।

च) अध्ययनमा अन्य विधार अभ्यास खण्डलाई समावेश गरिएको छैन ।

१.६ पारिभाषिक तथा प्राविधिक शब्दहरू

पाठ्यक्रम - विद्यार्थीले, विद्यालयमा एक वा अनेक विषयमा खास अवधिभित्र आर्जित गर्न सक्ने अनुभव, ज्ञान, सीप आदिको शैक्षिक योजना ।

पाठ्यपुस्तक - पाठ्यवस्तु सङ्कलन गरिएको पुस्तक, कक्षामा पढाउने पुस्तक ।

सिद्धान्त - राजनीतिक वा दार्शनिक विचार ।

पुस्तकालय - इच्छुक व्यक्तिलाई पढ्ने सुविधा दिने उद्देश्यले पुस्तक पत्रपत्रिका आदि व्यवस्थित रूपमा राखिएको घर ।

विधा - साहित्यमा पाइने अभिव्यक्तिको प्रकार ।

भाषा - बोलेर वा लेखेर विचार विनिमय गर्ने साधन ।

शोधकार्य - अनुसन्धान सम्बन्धी कार्य खोज अन्वेषण आदि ।

विषयवस्तु - कुनै वर्णन, छलफल, अध्ययन लेख रचना आदिका लागि निश्चित गरिएको कुरा ।

अनुसन्धान - खोज, नयाँ कुरा खोज्ने वा पत्ता लगाउने काम ।

व्यावहारवाद - व्यावहारलाई महत्त्वदिने दृष्टिकोण, सिद्धान्तलाई भन्दा व्यावहारलाई जोड दिने विचारधारा ।

स्वीकृति - स्वीकार गर्ने काम ।

प्राविधिक - प्रविधि सम्बन्धी ।

दर्शन - जीवन र जगतलाई हेर्ने दृष्टिकोण ।

मूल्याङ्कन - मूल्य तोक्ने वा जाँच गरी स्तर निर्धारण गर्ने काम ।

परिच्छेद दुई : सम्बन्धित साहित्यको पुनरावलोकन र अवधारणात्मक ढाँचा

२.१ साहित्यको पुनरावलोकन

भाषा शिक्षण सिकाइका सन्दर्भमा हरेक समयमा शब्दार्थको जानकारी आवश्यक हुन्छ । शिक्षण सिकाइका क्रममा हरेक समयमा नयाँ-नयाँ शब्दहरू प्रयोगमा आउँछन् कतिपय शब्दहरू दोहोरिन्छन् । त्यति मात्र होइन एउटा विभिन्न संरचनात्मक आवृत्ति लिएर पनि सक्छ अनि प्रसङ्ग अनुसार बेग्लाबेग्लै अर्थ र अभिप्राय बहन गरेर समेत प्रयोगमा आउने सम्भावना हुन्छ । यिनै विभिन्न कारणले गर्दा भाषा शिक्षणमा शब्दभण्डारको यथेष्ट विकासको खाँचो छ । भाषालाई ग्रहण र अभिव्याक्तिगत दृष्टिले अर्थपूर्ण, आशयपूर्ण, र प्रभावकारी बनाउन शब्द भण्डारको आवश्यकता पर्दछ । सिद्धान्त र तथ्यहरूको अन्तसम्बन्धको योग हो, ती तत्वहरू अनुसन्धानबाटै प्राप्त हुन्छन् (सिवाकोटी, २०६४: ३८) । सिद्धान्तले अ नुसन्धानका लागि समयको बचत आवश्यक तथ्य कुराको सङ्कलन गरी अध्ययन कार्यलाई व्यवस्थित गर्न र सैद्धान्तिक अवधारणात्मक ढाँचा प्रदान गरी शोधकार्यलाई विश्वासनीय बनाउन मद्दत गर्दछ ।

भाषा सिकाइ अनुभवमा आधारित हुन्छ भन्ने सिद्धान्त व्यावहारवादी सिद्धान्त हो । व्यावहारवादका अनुसार भाषा सिकाइमा बुद्धि वा मनको सक्रियता रहदैन । प्रमुख माध्यमक भनेको अनुभव हो (भण्डारी, २०६७ : १३४) । व्यावहारवादी सिद्धान्तहरूले उत्तेजना र प्रतिक्रियाको सम्बन्ध र समन्वयबाट प्राणीमा चाहे जस्तो परिवर्तन ल्याउन सकिन्छ भन्ने कुरा प्रमाणित गर्न खोज्दछन् । व्यावहारवादी मनोवैज्ञानिकहरूले विभिन्न प्राणीको व्यावहारको अध्ययन अवलोकन गरेका छन् । व्यामलमको शास्त्रीय सम्बन्ध प्रत्यावर्तन, स्किनरको कार्यपरक सम्बन्धपरक सिकाइ थर्नडाइकको प्रयत्न र मूलको सिकाइ आदि व्यावहारवादी सिद्धान्त हुन (पौडेल र अन्य, २०७० : १३०) । व्यावहारवादी सिकाइ सिद्धान्त अनुसार बालकलाई नियन्त्रित वातावरणमा अभ्यास गराउनुपर्छ । जबसम्म उसले सही प्रतिक्रिया दिन सक्दैन तबसम्म शिक्षकले निरन्तर अभ्यास गराउनुपर्छ । पाठ्यपुस्तकमा निबन्ध विधामा प्रयुक्त शब्दभण्डार पनि अभ्यास र पुस्तकमा निबन्ध विधामा प्रयुक्त शब्दभण्डार पनि अभ्यास र पुनरावृत्तिमा जोड दिइएको हुन्छ । पटक-पटक अभ्यासबाट नै सही रूपमा सिकाइ निपुणता हासिल गराउन सकिन्छ ।

२.२ सम्बन्धित साहित्यको पुनरावलोकन

कक्षा १० को नेपाली भाषापाठ्य पुस्तकमा रहेको निवन्ध विधामा प्रयुक्त शब्दभण्डारको अध्ययन शीर्षकमा भएको समस्या सँग मिल्ने अधिकारिक साहित्यको पुनरावलोकन गर्ने प्रयास गरिने छ ।

आचार्य (२०५४) द्वारा कक्षा ५ पूरा गरेका विद्यार्थीहरूको शब्दभण्डार क्षमताको अध्ययन नामक अनुसन्धान गरिएको छ । कक्षा पाँचको महेन्द्रमाला पाठ्यपुस्तकमा प्रयुक्त शब्द भण्डारमा विद्यार्थीहरूको क्षमताको पहिचान गर्ने र लिङ्गक्षेत्र स्थानीयता भाषिक पृष्ठभूमि एवम् उमेर समूहका आधारमा शब्दभण्डार क्षमताको पहिचान गर्ने र लिङ्ग क्षेत्र स्थानीयता भाषिक पृष्ठभूमि एवम् उमेर समूहका आधारमा शब्दभण्डार क्षमताको तुलनात्मक अध्ययन गर्ने उद्देश्य राखेको यस शोधले निष्कर्ष तथा सुझावका रूपमा तराई र पहाडी क्षेत्रका विद्यार्थीहरूको शब्दभण्डार क्षमता कमजोर रहेको तथा पृष्ठभूमिको आधारमा दोस्रो भाषी विद्याथीहरूको शब्दभण्डार सम्बन्धी क्षमता कम रहेको देखिन्छ ।

शर्मा (२०५७) द्वारा कक्षा ९ को जीवनी विधामा प्रयुक्त शब्द भण्डारको अध्ययन शीर्षकमा शोध कार्य भएको पाइयो । उक्त अध्ययनमा स्रोतका आधारमा पदवर्ग, शब्द रचना समासद्धित्व रूपायन शब्दवृत्ति आदिको आधारमा अध्ययन गरेको पाइयो ।

बास्तोला (२०५९) द्वारा कक्षा सातको नेपाली पाठ्यपुस्तकको कथा र जीवनी विधामा प्रयुक्त शब्दभण्डारको अध्ययन शीर्षकमा शोधकार्य भएको छ । उक्त शीर्षकमा विधामा प्रयोग भएका शब्दहरूलाई पदवर्ग र स्रोतका आधारमा वर्गीकरण गर्ने उद्देश्यमा केन्द्रित रहेको छ । प्रस्तुत अध्ययन मूलतः पुस्तकालय विधिमा आधारित रहेको छ । स्तरगत हिसाबले स्तरगत हिसाबले स्तरगत हिसाबले तत्सम शब्दको अत्याधिक प्रयोगले पाठहरू गहकिला हुने भएका र शब्दभण्डारको वितरण सन्तुलित हुन नसकेको पाठको लम्बाइमा एकरूपकता नभएको निष्कर्ष निकालिएको छ ।

अधिकारी (२०६०) द्वारा कक्षा आठपूरा गरेका विद्यार्थीहरूको शब्दभण्डार क्षमताको अध्ययन शीर्षकमा अध्ययन गरेका छन् । उक्त शीर्षकमा विद्यार्थीहरूको शब्दभण्डार क्षमता पहिचान गर्ने, स्थानीयता, लिङ्ग भाषिक पृष्ठभूमि र उमेरका आधारमा कक्षा आठ पूरा गरेका विद्यार्थीहरूको शब्दभण्डार क्षमताको तुलनात्मक अध्ययन गर्ने जस्ता उद्देश्यमा

केन्द्रित रहेको छ । यस अध्ययनमा काठमाडौ र कास्की जिल्लाका १० ओटा विद्यालयबाट १०० जना विद्यार्थीहरूलाई प्रतिनिधि नमुनाका रूपमा लिई सामग्री सङ्कलन गरी सङ्कलित तथ्यलाई विश्लेषण गरेर निष्कर्षमा पुग्ने प्रयास गरिएको छ । विद्यार्थीको शब्दभण्डार क्षमतामा प्रयाप्त सन्तोषजनक नभएको सहरी र ग्रामीण क्षेत्रमा विद्यार्थीको शब्दभण्डारक्षमतामा फरक रहेको निष्कर्ष निकालिएको छ ।

भट्टराई (२०६०) द्वारा कक्षा नै को नेपाली पाठ्यपुस्तकको कथा विधाामा प्रयक्त शब्दभण्डारको अध्ययन शीर्षकमा शोधकार्य भएको पाइन्छ । उक्त अध्ययनमा मूलतः गुणात्मक ढाँचाको पुस्तकालीय विधि र पाठ्यपुस्तक विधिमा केन्द्रित रहेको छ । उक्त अध्ययनमा आयमका दृष्टिले पाठगत अनुपात नमिलेको नाम वर्गका शब्दहरू बढी क्रियाविशेषण शब्दहरू कम भएको तत्सम र तद्भवमा खासै अन्तर नभएको भए पनि आगन्तुक शब्दको सङ्ख्या कम रहेको निष्कर्ष निकालिएको छ ।

दुवाडी (२०६२) द्वारा कक्षा नौको नेपाली पाठ्यपुस्तकको कथा विधामा प्रयुक्त शब्दभण्डारको अध्ययन शीर्षकमा कथा विधाका शब्दभण्डारगत स्थितिको आँकलन गर्ने उक्त शबदभण्डारलाई स्रोत, पदवर्ग, बनोट र आवृतिको दृष्टिले विश्लेषण तथा वर्गीकरण गर्ने, शब्दहरूको गणना गरी आवृत्ति निर्धारण गर्ने जस्ता उद्देश्यहरूमा केन्द्रित रहेको छ । संरचनाको दृष्टिले उपयुक्त मान्न सकिने कथ्य नेपालीका दृष्टिले मानक व्याकरणसँग मेल नखाने शब्दहरू पनि देखिन्छन् भन्ने निष्कर्ष निकालिएको छ ।

ढुङ्गेल (२०६३) द्वारा काठमाडौ उपत्यकाका कक्षा पाँचमा अध्ययनरत सरकारी तथा निजी विद्यालयमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको शब्दभण्डार क्षमताको अध्ययन शीर्षकमा शोधकार्य भएको पाइन्छ । सरकारी तथा निजी विद्यालयका विद्यार्थीहरूको शब्दभण्डार क्षमता तुलना गर्नुका साथै लिङ्गगत र भाषिक पृष्ठभूमीका आधारमा शब्दभण्डार क्षमताको तुलना गर्ने उद्देश्यमा केन्द्रित रहेको छ । समग्रमा सरकारी तथा निजी विद्यलायका शब्दभण्डार क्षमतालाई तुलना गर्दा निजी विद्यालयका विद्यार्थीहरूको शब्दभण्डार क्षमता बढी रहेको लिङ्गगत र भाषिक पृष्ठभूमिका आधारमा दुवै विद्यालयका समानता रहेको निष्कर्ष निकालिएको छ ।

कार्की (२०६७) द्वारा माध्यमिक तहको नेपाली पाठ्यपुस्तकको निबन्ध विधामा समाविष्ट शब्दभण्डारको अध्ययन शीर्षकमा शब्दभण्डार सम्बन्धी अध्ययन अगाडि सारेकी

छन् । उनको यस अध्ययनको उद्देश्य माध्यमिक तहको निबन्ध विधामा समाविष्ट शब्दघण्डारको अध्ययन गर्दै शब्दहरूको स्रोत, पदवर्ग, शब्दको अनुपात पत्ता लगाई शब्दभण्डार सम्बन्धी देखा परेका समस्या समाधानका लागि आवश्यक सुझाव दिनु रहेको छ । प्रस्तुत शोधकार्य मूलतः पुस्तकालय विधिमा केन्द्रित रहेको छ । माध्यमिक निबन्ध विधामा कूल १६०३ शब्दको प्रयोग भएको जसमध्ये तत्सम शब्दको बढी प्रयोग भएको पदवर्गका दृष्टिले नामवर्गका पदहरू सबैभन्दा धेरै प्रयोग भएका आयामका दृष्टिले सबै निबन्धहरू एक नासका देखिएको निष्कर्ष निकालिएको छ ।

भण्डारी (२०६८) द्वारा कक्षा १० को नेपाली पाठ्यपुस्तकमा रहेको जीवनी विधामा प्रयुक्त शब्दभण्डारको अध्ययन शीर्षकमा शोधपत्र तयार गरेको पाइन्छ (प्रस्तुत शोधपत्रमा शब्दभण्डार गत पहिचान स्रोत बनोट वर्ग र आवृत्तिका आधारमा वर्गीकरण र विश्लेषण गर्ने उद्देश्यमा केन्द्रित रहेको छ । उक्त शोधपत्र पुस्तकालयीय, विधि, पाठ्यपुस्तक विधि र विश्लेषण विधिमा केंन्द्रित छ । स्रोतका आधारमा मौलिक शब्दहरूको बाहुल्यता रहेको जय पृथ्वीबहादुर सिंहको जीवनी भन्दा इमानसिंह चेमजोङ र नेल्सन मण्डेलाको जीवनीमा तत्सम शब्दहरू केही बढी भएको शब्दगत वितरण उपयुक्त नरहेको, नाम वर्गको शब्दहरू अधिक रहे पनि निपात र विस्मयादिबोधक शब्दहरू न्यून रहेको निष्कर्ष निकालिएको छ ।

निरौला (२०७०) द्वारा कक्षा १० को नेपाली भाषा पाठ्यपुस्तकको कथा विधामा समाविष्ट शब्दभण्डारको अध्ययन शीर्षकमा शोध कार्य भएको छ । उक्त शीर्षकमा विधामा प्रयोग भएका शब्दहरूलाई स्रोत पदवर्ग, बनोट, आवृत्तिका आधारमा वर्गीकरण गर्ने उद्देश्यमा केन्द्रित रहेको छ । प्रस्तुत अध्ययन मूलत गुणात्मक ढाँचामा पुस्तकालयीय विधिको प्रयोग गरिएको छ । समग्र कथाहरू मध्यम खालको रहेका र ठाउँठाउँमा क्लिष्ट शब्दको प्रयोग भएको जुन माध्यमिक तहका लागि उपयुक्त नरहेको निष्कर्ष निकालिएको छ ।

खवास (२०७१) द्वारा कक्षा १-५ सम्म मेरो नेपाली किताबमा रहेका कवितामा विधामा प्रयुक्त शब्दभण्डारको अध्ययन शीर्षकमा शोधकार्य भएको छ । उक्त शीर्षकमा कविता विधामा प्रयोग भएका शब्दहरूलाई स्रोत, पदवर्ग बनोट र आवृत्तिका आधारमा वर्गीकरण गर्ने उद्देश्यमा केन्द्रित रहेको छ । उक्त शब्दभण्डार विद्यार्थीको शैक्षिक र मनोवैज्ञानिक स्तर अनुरूप भए नभएको पत्ता लगाउने कार्य भएको पाइन्छ । प्रस्तुत अध्ययन मुलतः गुणात्मक ढाँचाको पुस्तकालयीय विधिको प्रयोग गरिएको छ ।

रानामगर (२०७२) द्वारा कक्षा ८ को नेपाली भाषा पाठ्यपुस्तकको निबन्ध विधामा समाविष्ट शब्दभण्डारको अध्ययन शीर्षकमा शोधकार्य भएको छ । उक्त शीर्षकमा विधामा प्रयोग भएका शब्दहरूलाई स्रोत पदवर्ग बनोट र आवृत्तिका आधारमा वर्गीकरण गर्ने उद्देश्यमा केन्द्रित रहेको छ । प्रस्तुत अध्ययन गुणात्मक ढाँचाको पुस्तकालयीय विधिको प्रयोग भएको छ । स्रोतका आधारमा मौलिक शब्दको बाहुल्य रहेको ग्रन्थचित्र र नेपाली संस्कृति निबन्धमा भन्दा प्रकृति र वातावरण र कम्प्युटर इन्टरनेट निबन्धमा तत्सम शब्दहरूको बाहुल्य रहेको शब्दगत वितरण उपयुक्त नरहेको नाम वर्गको शब्द अधिक रहे पनि निपात र विष्मयादिबोधक शब्दहरू न्यून रहेको निष्कर्ष निकालिएको छ ।

प्रस्तुत शोधशीर्षकलाई केलाएर हेर्दा शब्दभण्डार सम्बन्धी शोधकार्य परिमाणात्मक रूपमा धेरै भएता पनि गुणात्मक रूपमा भने कम मात्रामा भएको पाइयो । अन्य शोध कार्यहरूमा एक पक्षमा मात्र केन्द्रित भई अनुसन्धान भएको पाइन्छ । प्रस्तुत शोध कार्य उच्च माध्यमिक शिक्षा परिषद्द्वारा २०६७ को शैक्षिक सत्र देखि लागु गरिएको कक्षा ११ को नेपाली पाठ्यपुस्तकमा समाविष्ट निबन्ध विधामा प्रयुक्त शब्दभण्डारको अध्ययन आजसम्म नभएको हुनाले यस शोधकार्य औचित्यपूर्ण रहेको छ ।

२.३ पुनरावलोकनको उपादेयता

नेपाली भाषाको शब्दभण्डार सम्बन्धी अध्ययन अनुसन्धान हुँदै नभएको अवस्था भने छैन । यद्यपि यी अध्ययनलाई मात्र पर्याप्त मान्न सकिदैन । केही अध्ययनहरू शब्दको आवृत्ति गणना, स्रोत बनोट, तुलनात्मक विश्लेषणात्मक आदि उद्देश्यमा केन्द्रित रहेका छन् । यी विभिन्न शीर्षकमा विभिन्न शोधकर्ताले अध्ययन गरेका भए पनि हाल सम्म कक्षा १० को नयाँ पाठ्यक्रम अनुसार लागु भएको पाठ्यपुस्तकमा रहेको निबन्ध विधामा प्रयुक्त शब्दहरूको पहिचान स्रोत, पदवर्ग बनोट प्रक्रिया आवृत्ति जस्ता पक्षमा केन्द्रित भएर अध्ययन गरिएको नपाइएकोले प्रस्तुत शोधकार्य औचित्यपूर्ण भएकाले यो शोधकार्य गर्नु उपयुक्त हुने अपेक्षा गरिएको छ ।

२.४ सैद्धान्तिक ढाँचा

भाषाका शब्दभण्डारका सन्दर्भमा शब्दभण्डारले व्यक्ति वा विद्यार्थीहरूमा सङ्गृहीत हुने शब्दगत क्षमतालाई बुझाउँछ । शब्दभण्डार भित्र विभिन्न अर्थले युक्त शब्दहरू पर्दछन् । बनोटका आधारमा मूल र व्युत्पन्न स्रोतका आधारमा तत्सम तत्भव र आगन्तुक वर्गका आधारमा नाम, सर्वनाम, विशेषण, क्रियापद, क्रियायोगी, नामयोगी, संयोजनक विस्मयादिबोधक र निपात, कार्यका आधारमा विकारी र आविकारी आदि विभिन्न भाषाका शब्दहरूनेपाली भाषामा हुन्छन् (प्रस्तुत शोधकार्य यिनै शब्दहरूका आधारमा गरिएको छ ।

२.५ अवधारणात्मक ढाँचा

प्रस्तुत अध्ययन शब्दभण्डारको अध्ययनसँग सम्बन्धित सिद्धान्तहरूलाई विश्लेषणको आधार बनाइएको छ । यस सन्दर्भमा पदवर्ग, स्रोत, बनोट र आवृत्तिका आधारमा हेरिएको छ । यस अध्ययनको अवधारणात्मक ढाँचालाई चित्रात्मक रूपमा प्रष्ट पारिएको छ ।

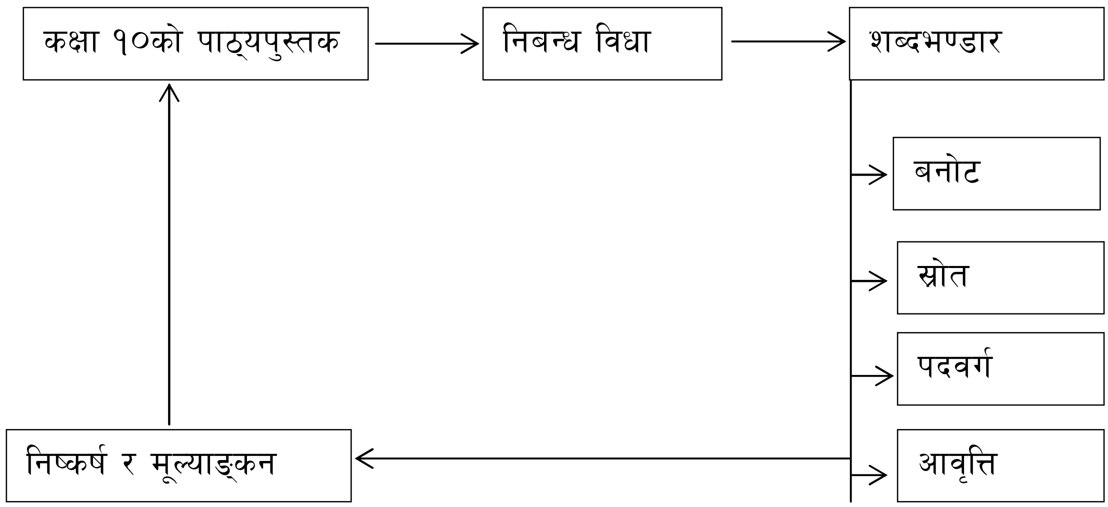

उपयुक्त रेखाचित्रबाट के स्पष्ट पार्न सकिने छ भने प्रस्तुत शोधकार्य कक्षा १० को नेपाली पाठ्यपुस्तकमा रहेको निबन्ध विधामा प्रयुक्त शब्दहरूको स्रोत, बनोट, पदवर्ग आवृत्ति र कार्यका आधारमा शब्दहरूको अध्ययन गरिने छ । स्रोत भित्र पनि तत्सम, तत्भव र आगन्तुक गरी तीन भागमा वर्गीकरण गरेर हेरिनेछ । त्यसैगरी बनोटका आधारमा मूल र व्युत्पन्न गरी हेर्रिने छ । भने पद वर्गका आधारमा शब्दलाई नाम सर्वनाम, विशेषण, क्रियापद, क्रियायोगी, नामयोगी, संयोजक विस्मयादिबोधक र निपात शब्दमा वर्गीकरण गरिने छ ।

परिच्छेद तीन : अध्ययन विधि र प्रक्रिया

३.१ अध्ययनको ढाँचा

शोधप्रस्ताव आफ्नै अङ्ग उपाङ्ग भएको संरचना हो । त्यसैले शोध कार्य औपचारिक तथा व्यावस्थित कार्य हो । यसमा खास विषयसँग सम्बन्धित भएर अध्ययन गरिएको हुन्छ । स्पष्ट अध्ययन विधि विनाको शोधकार्य निरर्थक हुने हुँदा स्पष्ट अध्ययन विधिको प्रयोगले शोध कार्य सफल बनाउन उपयुक्त ढाँचाका आवश्यकता पर्दछ (थापा, २०६६/०६७ : १८) यस शोध कार्यको लागि पूर्णत गुणात्मक ढाँचाको पुस्तकालयीय तथा विश्लेषणात्मक विधिको प्रयोग गरिने छ । साथै सम्बन्धित पाठ्यपुस्तकबाट तथ्याङ्क सङ्कलन गरी त्यसको व्याख्या र विश्लेषण गरिएको छ ।

३.२ अध्ययन क्षेत्र

प्रस्तुत अध्ययन कक्षा १० को नेपाली भाषा पाठ्यपुस्तकमा रहेका निबन्ध विधामा प्रयुक्त शब्दहरूको पहिचान, स्रोत बनोट, पदवर्ग, आवृत्तिका आधारमा विश्लेषण गरी निष्कर्षमा पुग्ने भएकाले यिनै कुरालाई यस अध्ययनको क्षेत्रका रूपमा तोकिएको छ ।

३.३तथ्याङ्क सङ्कलनका साधन र तरिका

यस शोधकार्यलाई प्रभावकारी तरिकाले विश्लेषण गरी निष्कर्षमा पुग्न विभिन्न विधि तथा पद्धतिको अवलम्बन गर्नु पर्ने हुन्छ । यस शोध प्रस्तावको सामग्री सङ्कलनका निमित्त पुस्तकालयीय विधिको प्रयोग गरिएको छ ।

क) प्राथमिक सामग्री

प्रस्तुत शोधकार्य प्रस्ताव कक्षा १० नेपाली पाठ्यसामग्रीको निबन्ध विधामा समाविष्ट शब्दभण्डारको अध्ययनमा केन्द्रित रहेका कक्षा १०को नेपाली किताब र आधारभूत शिक्षा पाठ्यक्रमलाई प्राथमिक सामग्रीको रूपमा लिइएको छ ।

ख) सहायक/गौण सामग्री

यस अध्ययनमा विभिन्न शब्दकोश, विभिन्न शब्दभण्डार सम्बन्धी शोधपत्र तथा यस सम्बन्धी पूर्वकार्यहरू र अन्य व्यक्तिहरूका सल्लाह सुझावहरू नै सहायक सामाग्रीका रूपमा रहका छन् ।

३.४तथ्याङ्क सङ्कलन प्रक्रिया

यस शोध अध्ययनमा पुस्तकालयीय विधिको उपयोग गरिने छ भने स्रोतका आधारमा सङ्कलन गरिएका शब्दहरूको अध्ययन विश्लेषणका क्रममा वर्णनात्मक, विश्लेषणात्मक तथा व्याख्यात्मक विधिको प्रयोग गरिएको छ ।

३.५ तथ्याङ्कको व्याख्या र विश्लेषण प्रक्रिया

प्रस्तुत शोधकार्य कक्षा १० को सबैको नेपाली पाठ्यपुस्तकमा रहेका नमुना अभ्यास बाहेकका तीनओटा पाठहरूमा प्रयोग भएका शब्दहरूको विश्लेषण गर्नमा केन्द्रित रहेको छ । यस शोध कार्यमा मूल रूपमा पुस्तकालयीय र आंशिक रूपमा प्रयोगात्मक र विश्लेषणात्मक विधिको प्रयोग गरिएको छ । यस क्रममा कक्षा १० को पाठ्यपुस्तकसँग सम्बन्धित शब्दकोश पत्रपत्रिका लेख रचना आदिलाई गौण स्रोतका रूपमा लिई पाठ्यपुस्तकमा निबन्ध विधामा समाविष्ट शब्दहरूको सङ्कलन गरी तिनको स्रोत, वर्ग बनोट, आवृत्ति आदिका आधारमा विश्लेषण गरिएको छ ।

परिच्छेद - चार

व्याख्या र विश्लेषण

४.१ परिचय

शब्द भाषाको सम्पत्ति हो । भाषाको सम्पन्नता शब्दमा निहित हुन्छ । यदि भाषिक सम्पत्ति शब्द ढुकुटीमा भरिपूर्ण छ भने भाषा पनि सम्पन्न हुन्छ । शब्द ढुकुटी रित्तो छ भने भाषा कमजोर र लोप हुने अवस्थामा पुग्छ । तसर्थ भाषा र शब्द बीचको अन्योन्याश्रित सम्बन्ध हुन्छ । भाषाका सबै शब्दलाई पाठ्यपुस्तकमा समावेश गर्न सकिदैन । शब्दहरूकोछनोट गर्दा आवृत्ति वितरण, प्रात्यता व्यापन आदिको आधारमा गरिनुपर्छ । पाठ्यपुस्तकको स्तरीयता शब्दभण्डारको अध्ययनबाट थाहा पाइन्छ । उपयुक्त शब्द चयनको ग्रहण र अभिव्यक्तिमा अर्थपूर्ण बन्दछ (शर्मा र पौडेल, २०६८ : १९७) त्यसैले, प्रस्तुत शोधपत्र कक्षा १० को नेपाली किताब अर्न्तगत निबन्ध विधामा प्रयुक्त शब्दभण्डारको अध्ययनमा केन्द्रित रहेको छ । माध्यमिक शिक्षा पाठ्यक्रम २०७१ सुरुमा परीक्षणका लागि केही जिल्लामा लागु गरियो र उक्त परिक्षणबाट सकारात्मक उपलब्धि प्राप्त भए पछि वि.सं. २०७४ सालको शैक्षिक सत्रबाट कक्षा १० को पाठ्यपुस्तक देश भरीलागु गरिएको छ । जस मध्ये नेपाली भाषाको पाठ्यपुस्तकमा कथा,कविता, निबन्ध, जीवनी, चिठी रूपक - मनोवाद र एकाङ्की) जस्ता साहित्यिक विधाहरू समावेश गरिएको छ । प्रस्तुत शोपत्र निबन्ध विधामा प्रयुक्त शब्दभण्डारमा केन्द्रित रहेको छ । निबन्ध विधाको मुख्य उद्देश्य विद्यार्थीहरूमा गद्यात्मक अभिव्यक्तिको बोध गराउनका साथै गद्यात्मक लिखित अभिव्यक्ति क्षमताको विकास गर्नु हो । त्यसैले यसको प्रमुख उद्देश्य भाषिक सीप विकास गराउनु रहेको छ । भाषिक सीप विकासका लागि सामाजिक, साँस्कृतिक, प्राकृतिक, वातावरणीय, कलात्मक/कलासम्बन्धी, वैज्ञानिक जस्ता विभिन्न, क्षेत्रहरू समावेश गरेको पाइन्छ ।

कक्षा १० को नेपाली पाठ्यपुस्तकमा जम्मा ३ वटा निबन्धहरू समावेश गरिएको पाइन्छ । उक्त निबन्धबाट प्राप्त शब्दहरूको पाठगत संकलन र व्याख्या एव्म विश्लेषण गर्ने कार्य गरिएको छ । यस अध्ययन ३ ओटै निबन्धमा प्रयुक्त शब्दहरूलाई वर्णानुक्रम अनुसार राखी तिनको, स्रोत, पदवर्ग, आवृत्ति र बनोट तथा अनुपातको पहिचान गरी तिनलाई तालिकाद्वारा व्याख्या विश्लेषण गरिएको छ ।

४.२ 'थाङ्का' निबन्धमा प्रयुक्त शब्दभण्डारको विश्लेषण

याङ्का निबन्ध कला क्षेत्रसँग सम्बन्धित निबन्ध हो । यस निबन्धका माध्यमबाट भाषिक सीपको विकास गराउनुको साथै शब्दभण्डारको विकास गराउनु मुख्य प्रयोजन रहेको छ । कलापक्षसँग सम्बन्धित शब्दभण्डारको विकास गराउनु यस निबन्धले सहयोग पुऱ्याएको देखिन्छ । 'थाङ्का' निबन्धमा प्रयुक्त शब्दहरूलाई वर्णानक्रममा राखी तिनको पदवर्ग स्रोत बनोट र आवृत्तिलाई तालिकाद्वारा व्याख्या विश्लेषण गरिएको छ ।

क.सं.	शब्द	पदवर्ग	स्रोत	बनोट	आवृत्ति
१	अङ्ग	ना	तत्स		
२	अचेल	क्रियो	तद्		
३	अथाह	वि	तद्	अ+थाह	
४	अनिवार्य	वि	तत्स	अ+निवार्य	
५	अनिष्ट	ना	तत्स	अन्+इष्ट	
६	अनेक	वि	तत्स	अन्+एक	३
७	अन्त्य	ना	तत्स		
८	अन्न	ना	तत्स		
९	अपाङ्गता	ना	तत्स	अपाङ्ग+ता	
१०	अप्रात्य	वि	तत्स	अ+प्रात्य	
११	अमिताभ	ना	तत्स		
१२	अमोघ	वि	तत्स	अ+मोघ	
१३	अरबौ	वि	तद्	अरब+औ	
१४	अरु	सर्व	तद्		
१५	अलग	ना	तद्	अ+लग	
१६	अलिक	क्रियो	तद्		
१७	अवलोकितेश्वर	ना	तत्स		
१८	अहिले	क्रियो	तद्		
१९	आउने	क्रियो	तद्	आ+ने	
२०	आकर्षण	ना	तत्स	आ+कृष+अन	

२१	आजभोलि	क्रियो	तद्	आज+भोलि	
२२	आदि	ना	तत्स		७
२३	आधार	ना	तत्स	आ+धार	३
२४	आ-आफ्ना	सर्व	तद्	आफ्ना+आफ्ना	२
२५	आफ्नै	सर्व	तद्	आफ्नो+नै	२
२६	आर्जन	ना	तत्स	अर्थ+अन्	
२७	आर्थिक	वि	तत्स	अर्थ+इक	
२८	आवत	ना	तद्	आ+वत	
२९	आवश्यक	वि	तत्स	अवश्य+क	
३०	आवश्यकता	ना	तत्स	आवश्यक+ता	२
३१	आश्रित	वि	तत्स	आ.श्रित	
३२	आस्था	ना	तत्स		३
३३	इज्जत	ना	आ		
३४	इष्ट	ना	तत्स		२
३५	उत्कृष्ट	वि	तत्स	उत्+कृष्ट	३
३६	उतारिन्छ	क्रिया	तद्	उतार्+इ+छ	
३७	उत्तिकै	कियो	तद्		
३८	उत्पादन	ना	तत्स	उत्+पा (पद)+अन्	८
३९	उद्देश्य	ना	तत्स	उत्+दिश+य	
४०	उन्नति	ना	तत्स	उत्+नति	
४१	उपयोग	ना	तत्स	उप+योग	
४२	उपलब्ध	वि	तत्स	उप+लब्ध	
४३	उमालेर	क्रियो	तद्	उमाल्+एर	
४४	उस	सर्व	तद्		
४५	ऊन	ना	तद्		
४६	एउटा	वि	तद्	एक+वटा	५
४७	एक	वि	तद्		

४८	एकता	ना	तत्स	एक+ता	
४९	ओसार	ना	तद्		
५०	कच्चा	वि	आ		२
५१	कटन	ना	आ		
५२	कतिपय	वि	तत्स	कति+पय	३
५३	कपडा	ना	तद्		१०
५४	कपास	ना	तद्		
५५	कमेरो	ना	तद्		३
५६	कर्म	ना	तत्स		
५७	कला	ना	तत्स		१०
५८	कलाकार	ना	तत्स	कला+कार	२
५९	कलाकृति	ना	तत्स	कला+कृति	२
६०	कलात्मक	वि	तत्स	कला+आत्मक	
६१	कलाप्रेमी	ना	तत्स	कला+प्रेमी	
६२	कस्तो	वि	तत्स	कस+को+तो	२
६३	कहाँ	क्रियो	तद्		
६४	कागज	ना	आ		२
६५	काठ	ना	तद्		
६६	काम	ना	तत्स		६
६७	कामदार	वि	तद्	काम+दार	२
६८	कामना	ना	तत्स		
६९	कायम	ना	तत्स		
७०	किन	क्रियो	तद्		
७१	किन्छन्	क्रिया	तद्	किन्+छन्	२
७२	किन्ने	वि	तद्	किन्+ने	
७३	कुन	सर्व	तद्		३
७४	कुरा	ना	तद्		

७५	कृति	ना	तत्स	कृ+ति	
७६	कृष्ण	ना	तत्स		
७७	कोठा	ना	तद्		
७८	कोर्ने	क्रिया	तद्	कोर्+ने	३
७९	कयारेट	ना	आ		
८०	क्रम	ना	तत्स	क्ष+ति	
८१	क्षति	ना	तत्स	क्ष+ति	
८२	क्षेत्र	ना	तत्स		
८३	खाइबा	ना	आ		२
८४	खनिज	वि	तत्स	खनि+ज	
८५	खर्च	ना	आ		
८६	खानी	ना	तद्		
८७	खोल्नु	क्रिया	तद्	खोल्+नु	
८८	गई	क्रिया	तद्	जा+ई	
८९	गएर	क्रियो	तद्	जा+एर	
९०	गनतव्य	ना	तत्स	गम्+तव्य	६
९१	गम	ना	आ		२
९२	गर्दा	क्रिया	तद्		९
९३	गर्न	क्रिया	तद्	गर्+न	६
९४	गर्ने	क्रिया	तद्	गर्+ने	६
९५	गरिएको	क्रिया	तद्	गर्+इ+एको	३
९६	गरिन्छ	क्रिया	तद्	गर्+इ+छ	३
९७	गरिने	क्रिया	तद्	गर्+इ+ने	
९८	गरिन्थ्यो	क्रिया	तद्	गर्+इ+थ्यो	
९९	गरिमा	ना	तत्स	गुरु +इमा	
१००	गरी	क्रिया	तद्	गर्+इ	२
१०१	गरेको	क्रिया	तद्	गर्+एको	३

१०२	गरेर	क्रियो	तद्	गर्+एर	४
१०३	गलैचा	ना	आ		
१०४	गुणस्तरीय	वि	तत्स	गुणस्तर+ईय	
१०५	गुरु	ना	तत्स		
१०६	गौतम	ना	तत्स		
१०७	घर	ना	तद्		५
१०८	घुम्न	क्रियो	तह		
१०९	घोटिन्छ	क्रिया	तद्	घोट्+इ+छ	
११०	घोलिन्छ	क्रिया	तद्	घोल्+इ+छ	
१११	घोल्दा	क्रिया	तह	घोल्+द्आ	
११२	चक्र	ना	तत्स		
११३	चढाइन्छ	क्रिया	तद्	चढाउ+इ+छ	
११४	चरण	ना	तत्स		२
११५	चलन	ना	तत्स	चल्+अन	२
११६	चार	वि	तद्		
११७	चाहिन्छ	क्रिया	तद्	चाह+इ+छ	४
११८	चित्र	ना	तत्स		१६
११९	चिन	ना	तद्		२
१२०	चिनो	ना	तद्	चिन+ओ	
१२१	चिल्लो	वि	तद्		३
१२२	छ	क्रिया	तद्		१७
१२३	छन्	क्रिया	तद्		१०
१२४	छाला	ना	तद्		३
१२५	छैन	क्रिया	तद्		
१२६	जडीबुटी	ना	तद्	जाडी+बुटा+ई	
१२७	जनावर	ना	आ		३
१२८	जन्म	ना	तत्स		

१२९	जन्मथलो	ना	तद्	जन्म+थलो	
१३०	जन्मिएका	क्रिया	तद्	जन्मि+ए+क्आ	३
१३१	जरा	ना	तत्स		
१३२	जनस्रोत	ना	तत्स	जन+स्रोत	
१३३	जस्ता	ना	आ		३
१३४	जस्तै	वि	तद्	जस्तो+ए	३
१३५	जहाँ	क्रियो	तद्	जो +हाँ	
१३६	जाति	ना	तत्स	जन्+ति	२
१३७	जातीय	वि	तत्स	जात+ई/नाति/ईय	
१३८	जान्छ	क्रिया	तद्	जा+छ	
१३९	जावत	ना	तद्		
१४०	जीवजन्तु	ना	तत्स	जीव+जन्तु	
१४१	जीवन	ना	तत्स	जीव+अन	
१४२	जीवनी	ना	तत्स	जीवन+ई	२
१४३	ज्ञान	ना	तत्स	ज्ञा+न	२
१४४	ज्यावला	ना	तद्		
१४५	झरना	ना	तद्		
१४६	झिकाएर	क्रियो	तद्	झिकाउ+एर	
१४७	झोल	ना	तद्		
१४८	टल्काइन्छ	क्रिया	तद्	टल्काउ+इ+छ	
१४९	टिकाउ	वि	तद्	टिक+आउ	२
१५०	ट्रेसिङ	ना	आ		
१५१	ढुङ्गा	ना	तद्		२
१५२	ढुवानी	ना	तद्	ढुवाउ+नी	
१५३	त	नि	तद्		५
१५४	तथा	संयो	तद्		
१५५	तन्काएर	क्रियो	तद्	तन्काउ+एर्	२

१५६	तयार	वि	आ		२
१५७	तयारी	ना	तद्	तयार+ई	
१५८	तराई	ना	तद्		३
१५९	तल	क्रियो	तत्स		२
१६०	तारा	ना	तत्स	तार+आ	३
१६१	ताल	ना	तद्		
१६२	तिन	वि	तद्		
१६३	तिब्बत	ना	तद्		६
१६४	तुलना	ना	तत्स	तुल+अन+आ	
१६५	त्यति	वि	तद्	त्यो +ति	
१६६	त्यतिबेला	वि	तद्	त्यति+बेला	
१६७	त्यस	सर्व	तद्		४
१६८	त्यसरी	क्रियो	तद्	त्यो +अरी	२
१६९	त्यसै	वि	तद्	त्यस/त्यसो+ऐ	५
१७०	त्यसो	वि	तद्	त्यस +ओ	२
१७१	त्यस्ता	वि	तद्	त्यस+ता	
१७२	त्यस्तै	वि	तद्	त्यस +तो +ऐ	२
१७३	त्यहाँ	क्रियो	तद्	त्यो +हाँ	
१७४	त्यहीँ	सर्व	तद्	त्यो +ही	
१७५	त्यो	सर्व	तद्	त्यस +ओ	२
१७६	थलो	ना	तद्		
१७७	थाङ्का	ना	आ		४४
१७८	थालियो	क्रिया	तद्	थाल+इ+य्+ओ	३
१७९	थाले	क्रिया	तद्	थाल+ए	३
१८०	थियो	क्रिया	तद्		३
१८१	थोरै	वि	तद्	थोर +ऐ	
१८२	दर्शन	ना	तत्स	दृश+अन	

१८३	दलिन्छ	क्रिया	तद्	दल्+इ+छ	४
१८४	दशै	ना	तद्		
१८५	दुवै	वि	तद्	दुई+ऐ	
१८६	देखिने	क्रिया	तद्	देख्+इ+ने	२
१८७	देवता	ना	तत्स	देव+ता	९
१८८	देवी	ना	तत्स	दे +ई	७
१८९	देश	ना	तत्स		१०
१९०	दोबारेर	क्रियो	तद्	दोबार्+एर	२
१९१	धर्म	ना	तत्स		२
१९२	धातु	ना	तत्स		
१९३	धार्मिक	वि	तत्स	धर्म+इक	२
१९४	धेरै	वि	तद्		३
१९५	ध्यान	ना	तत्स		२
१९६	नगर्ने	क्रिया	तद्	नगर्+ने	
१९७	नदी	ना	तत्स	नद्+ई	
१९८	नदीनाला	ना	तद्	नदी+नाला	
१९९	नपरोस	क्रिया	तद्	नपर्+ओस्	
२००	नरम	वि	तद्		
२०१	नाम	ना	तत्स		२
२०२	निधो	ना	तद्		
२०३	नियम	ना	तत्स	नि+यम	
२०४	निर्माण	ना	तत्स	निर+मान	२
२०५	निलो	वि	तद्	नील+ओ	२
२०६	निस्किएको	क्रिया	तद्	निस्कि+एक+ओ	
२०७	नेपाल	ना	तद्		१७
२०८	नेपाली	वि	तद्	नेपाल+ई	६
२०९	नै	नि	तद्		४

२१०	पकाइन्छ	क्रिया	तद्	पकाउ+इ+छ	६
२११	पग्लिएको	क्रिया	तद्	पग्लि+एको	२
२१२	पछि	क्रियो/नाम	तद्		
२१३	पछिल्लो	वि	तद्	पछि+लो	२
२१४	पञ्च	वि	तत्स		२
२१५	पटक	नायो	तद्		
२१६	पट्याएर	क्रियो	तद्	पट्याउ+एर	
२१७	पदार्थ	ना	तत्स	पद+अर्थ	
२१८	पनि	सयो	तद्		२३
२१९	पराउने	क्रिया	तद्	पर+पार+आउ+ने	
२२०	पर्छ	क्रिया	तद्	पर्+छ	५
२२१	पर्दैन	क्रिया	तद्	पर्+दै+न	
२२२	पर्ने	क्रिया	तद्	पर्+ने	२
२२३	पर्यटक	ना	तत्स	परि+अट+अक	४
२२४	पर्यावरण	ना	तत्स	परि+आवरण	
२२५	पवित्र	वि	तत्स	पू+इन्त्र	
२२६	पसार	ना	तद्		
२२७	पहाड	ना	तद्		४
२२८	पहिचान	ना	आ		३
२२९	पहिले	क्रियो/नायो	तद्	पहिलो +ए	५
२३०	पहेलो	वि	तद्		२
२३१	पाँच	वि	तद्		
२३२	पाइने	क्रिया	तद्	पाउ+इ+ने	
२३३	पाइन्छ	क्रिया	तद्	पाउ+इ+छ	४
२३४	पाखी	ना	तद्		
२३५	पाठ्य	वि	तद्	पाठ+य	
२३६	पात	ना	तद्		२

२३७	पातलो	वि	तद्		
२३८	पानी	ना	तद्		५
२३९	पारिन्छ	क्रिया	तद्	पार्+इ+छ	२
२४०	पारिश्रमिक	ना	तत्स	परिश्रम + इक	
२४१	पुजिन्छ	क्रिया	तद्	पूज्+इ+छ	
२४२	पुञ्छ	क्रिया	तद्	पूज्+छ	
२४३	पूजा	ना	तत्स	पूज् + आ	
२४४	पूरा	वि	तद्		३
२४५	पृष्ठभूमि	ना	तत्स	पृष्ठ + भूमि	
२४६	पेट्रोलियम	ना	आ		
२४७	पेपर	ना	आ		
२४८	पौभा	ना	आ		२
२४९	प्रकार	ना	तत्स	प्र+कार	२
२५०	प्रकृति	ना	तत्स	प्र+कृति	
२५१	प्रक्रिया	ना	तत्स	प्र+ क्रिया	
२५२	प्रचार	ना	तत्स	प्र+चार	
२५३	प्रतिस्पर्धा	ना	तत्स	प्रति+स्पर्धा	
२५४	प्रतीक	ना	तत्स	प्रति+क	३
२५५	प्रभाव	ना	तत्स	प्र+भाव	२
२५६	प्रमुख	वि	तत्स	प्र+मुख	३
२५७	प्रयोग	ना	तत्स	प्र+योग	५
२५८	प्रवर्धन	ना	तत्स	प्र+वृध+अन	६
२५९	प्रविधि	ना	तत्स	प्र+विधि	५
२६०	प्रसार	ना	तत्स	प्र+सार	
२६१	प्राप्त	वि	तत्स	प्र+आप्+त	
२६२	प्रिय	वि	तत्स	प्री+य	
२६३	फलफूल	ना	तद्	फल+फूल	

२६४	फाइदा	ना	आ		
२६५	फ्रेम	ना	आ		
२६६	बजार	ना	आ		२
२६७	बढ्दो	वि	तद्	बढ्दो+दो	२
२६८	बनाइन्छ	क्रिया	तद्	बन्+आ+इ+छ	२
२६९	बनाउने	क्रिया	तद्	बन्+आउ+ने	९
२७०	बनेको	क्रिया	तद्	बन्+ए+क्ओ	६
२७१	बन्छ	क्रिया	तद्	बन्+छ	३
२७२	बर्सेनी	क्रियो	तद्	बर्ष+एनी	
२७३	वस्थे	क्रिया	तद्	बस् +थे	
२७४	बहु	वि	तत्स		४
२७५	बाँस	ना	तद्		
२७६	बाक्लो	वि	तद्		
२७७	बारे	नायो	आ		
२७८	बिक्न	क्रिया	तद्		
२७९	बिक्री	ना	तद्		४
२८०	बीच	नायो	तद्		
२८१	बुझिन्छ	क्रिया	तद्	बु+इ+छ	
२८२	बुद्ध	ना	तत्स		१४
२८३	बेरोजगारी	ना	आ	बेरोजगार+ई	
२८४	बेला	ना	आ		
२८५	बोक्रा	ना	तद्	बोझो +आ	
२८६	बौद्ध	वि	तत्स		३
२८७	बौद्धमार्गी	वि	तद्	बौद्ध + मार्गी	८
२८८	ब्रस	ना	वि		
२८९	भई	क्रिया	तद्	हु+ई	
२९०	भएको	क्रिया	तद्	हु+एको	९

२९१	भण्डार	ना	तत्स		
२९२	भनेको	क्रिया	तद्	भन्+एको	३
२९३	भन्ने	वि	तद्	भन्+ने	८
२९४	भर्ने	क्रिया	तद्	भर्+ने	२
२९५	भाँडाकुडा	ना	तद्	भाँडो+कुँडो	
२९६	भाषिक	वि	तत्स	भाषा+इक	
२९७	भुटान	ना	आ		
२९८	भूतप्रेत	ना	तत्स	भूत+प्रेत	
२९९	भूमिका	ना	तत्स	भूमि+क+आ	२
३००	भृकुटी	ना	तत्स		
३०१	भैरव	ना	तत्स		
३०२	भैरोचन	ना	तत्स		
३०३	मञ्जुश्री	ना	तत्स	मञ्जु+श्री	२
३०४	मण्डल	ना	तत्स	मण्ड+ल	२
३०५	मधेस	ना	तद्	मध्य+देश	२
३०६	मन	ना	तत्स		२
३०७	मर्दा	क्रिया	तद्		
३०८	महङ्गो	वि	तद्		
३०९	महत्वपूर्ण	वि	तत्स	महत्व+पूर्ण	२
३१०	महापरिनिर्माण	ना	तत्स	महा+परि+निर्माण	
३११	माग	ना	तद्		२
३१२	माटो	ना	तद्		२
३१३	माड	ना	तद्		२
३१४	मात्र	नि	तत्स		३
३१५	माध्यम	ना	तत्स		
३१६	मानिन्छ	क्रिया	तद्	मान्+इ+छ	
३१७	मानिस	ना	तद्		३

३१८	मान्छे	ना	तद्		
३१९	मिलेर	क्रिया	तद्	मिल्+एर	२
३२०	मुख्य	वि	तत्स	मुख+य	२
३२१	मुद्रा	ना	तत्स	मुद्र+आ	
३२२	मुनि	ना	तत्स		
३२३	मुलुक	ना	आ		२
३२४	मूर्ति	ना	तत्स	मुच्छ+ई	५
३२५	मूल्य	ना	तत्स	मूल+य	३
३२६	मृतक	वि	तत्स	मृत+अ	२
३२७	मेडिसियन	ना	आ		
३२८	मैत्रेयी	ना	तत्स		२
३२९	मौलिक	वि	तत्स	मूल+इक	९
३३०	यस	सर्व	तद्		१७
३३१	यसरी	क्रियो	तद्	यो+अरी	३
३३२	यसर्थ	संयो	तद्		
३३३	यसै	क्रियो	तद्	यस+ऐ	
३३४	यसो	क्रियो	तद्	यो +ओ	
३३५	यस्तै	वि	तद्	यस्तो+ए	
३३६	युग	ना	तत्स		
३३७	यो	सर्व	तद्		४
३३८	योग्य	वि	तत्स	युज्+य	
३३९	र	संयो/नि	तद्		४६
३४०	रङ	ना	तद्		१४
३४१	रहेका	क्रिया	तद्	रह+ए+क्+आ	२
३४२	राख्दा	क्रिया	तद्		
३४३	राडी	ना	तद्		
३४४	रातो	वि	तद्		

३४५	राम्रो	वि	तद्		४
३४६	राष्ट्र	ना	तत्स		
३४७	रासायनिक	वि	तत्स	रसायन+इक	
३४८	रुख	ना	तद्		२
३४९	रूप	ना	तत्स		१२
३५०	रुपिया	ना	तद्		२
३५१	रोग	ना	तत्स		
३५२	रोजाइ	ना	तद्	रोज्+आई	
३५३	तहरा	ना	तद्		
३५४	लाइन	ना	आ		
३५५	लाखौ	वि	तद्	लाख+औ	
३५६	लगाउने	क्रिया	तद्	लगाउ+नु+ए	३
३५७	लागत	ना	तद्	लाग्+अत	२
३५८	लागि	नायो	तद्		९
३५९	लाग्दैन	क्रिया	तद्	लाग्+दै+न	
३६०	लामा	ना	आ		
३६१	लिइन्छ	क्रिया	तद्	लि+इ+छ	
३६२	लीला	ना	तत्स		
३६३	लेख्न	क्रिया	तद्	लेख्+न	४
३६४	लेप	ना	तद्		
३६५	लैजान्छ	क्रिया	तद्	लैजा+छ	
३६६	लोकप्रिय	वि	तत्स	लोक+प्रिय	
३६७	वज्रपाणि	ना	तत्स	वज्र + पाणि	
३६८	वज्रसत्व	ना	तत्स	वज्र+सत्व	
३६९	वरदान	ना	तत्स	वर+दान	
३७०	वस्तु	ना	तत्स		३
३७१	वा	संयो	तद्		६

३७२	वातावरण	ना	तत्स	वात+आवरण	
३७३	वास	ना	तत्स		
३७४	विकासित	वि	तत्स	विकास+इत	
३७५	विकासोन्मुख	वि	तत्स	विकास+उन्मुख	
३७६	विज्ञ	वि	तत्स	वि+ज्ञ	२
३७७	विदेश	ना	तत्स	वि+देश	
३७८	विदेशी	वि	तत्स	विदेश+ई	
३७९	विभिन्न	वि	तत्स	वि+भिन्न	४
३८०	विविधता	ना	तत्स	विविध+ता	५
३८१	विशेषत	क्रियो	तत्स	विशेष+त	५
३८२	विश्व	ना	तत्स		
३८३	विश्वव्यापीकरण	ना	तत्स	विश्व+व्यापी+करण	२
३८४	विश्वास	ना	तत्स	वि+श्वास	
३८५	विषय	ना	तत्स	वि+सय	२
३८६	वीर	ना	तत्स		
३८७	वीरङ्गना	ना	तत्स	वीर+अङ्गना	
३८८	वैदेशिक	वि	तत्स	विदेश+इक	
३८९	व्यक्ति	ना	तत्स	वि+अञ्ज+ति	
३९०	व्यवसाय	ना	तत्स	वि+अव+साय	५
३९१	व्यवस्थित	वि	तत्स	व्यावस्था + इत	
३९२	व्यापार	ना	तत्स	वि+आ+पार	
३९३	व्यापारिक	वि	तत्स	व्यापार + इक	
३९४	व्यापारी	ना	तत्स	व्यापार+ई	
३९५	शङ्ख	ना	तत्स		
३९६	शताब्दी	ना	तत्स	शत+अब्द+ई	
३९७	शाक्य	ना	तत्स	शक्+य	२
३९८	शान्ति	ना	तत्स	शम्+ति	२

३९९	शान्तिप्रेमी	ना	तत्स	शान्ति+प्रेमी	
४००	शिखर	ना	तत्स		
४०१	सँगसँगै	कियो	तद्	सँग+सँगै	
४०२	संयोजन	ना	तत्स	सम+योजन	२
४०३	संलग्न	वि	तत्स	संम+लग्न	
४०४	संसँर	ना	तत्स	सम् + सार	६
४०५	संस्कृति	ना	तत्स	सम्+कृति	
४०६	सकारात्मक	वि	तत्स	सकार+आत्मक	
४०७	सकिन्छ	क्रिया	तद्	सक्+इ+छ	२
४०८	सके	क्रियो	तद्	सक्+ए	३
४०९	सक्छ	क्रिया	तद्	सक्+छ	
४१०	सक्दा	क्रिया	तद्	सक्+दआ	
४११	सक्ने	क्रिया	तद्	सक्+ने	
४१२	सगरमाथा	ना	तद्	सगर+माथ+आ	२
४१३	सङ्कट	ना	तत्स	सम+कट	
४१४	सजाइन्छ	क्रिया	तद्	सजाउ+इ+छ	
४१५	सजिलै	क्रियो	तद्	सजिलो+ऐ	३
४१६	सन्तुष्टि	ना	तत्स	सम्+तुष्टि	
४१७	सबै	वि	तद्	सब+ऐ	
४१८	समय	ना	तत्स		२
४१९	समस्या	ना	तत्स	सम्+अस्+य+आ	
४२०	समाधान	ना	तत्स	सम्+आ+धान	
४२१	समुदाय	ना	तत्स	सम्+उत्+आय	३
४२२	समृद्ध	वि	तत्स	सम्+ऋद्ध	
४२३	समेत	नायो	तत्स	सम्+आ+इ+त	५
४२४	सम्पत्ति	ना	तत्स	सम्+पद+ति	
४२५	सम्पूर्ण	वि	तत्स	सम्+पूर्ण	

४२६	सम्बन्ध	ना	तत्स	सम्+बन्ध	
४२७	सम्बन्धी	वि	तत्स	सम्बन्ध+ई	४
४२८	सम्भव	वि	तत्स	सम्+भव	
४२९	सम्भावना	ना	तत्स	सम्+भावना	२
४३०	सय	वि	तद्		
४३१	सरेस	ना	आ		४
४३२	सर्वप्रथम	वि	तत्स	सर्व+प्रथम	३
४३३	सर्वोच्च	वि	तत्स	सर्व+उच्च	
४३४	सस्तो	वि	तद्		२
४३५	सहभागी	ना	तत्स	सहभाग+इ	
४३६	सहयोग	ना	तत्स	सह+योग	
४३७	साँस्कृतिक	वि	तत्स	सँस्कृति + इक	२
४३८	सात	वि	तद्		
४३९	साथसाथै	क्रियो	तद्	साथ+साथ+ऐ	६
४४०	साथै	नायो	तद्	साथ+ऐ	३
४४१	साधन	ता	तत्स	साध+अन	
४४२	सानो	वि	तद्		
४४३	सावित	वि	आ		
४४४	सामग्री	ना	आ	समग्र+ई	२
४४५	सामान	ना	आ		
४४६	सामान्य	वि	तत्स	सामान+य	२
४४७	सिकाउने	क्रियो	तद्	सिक्+आउ+ने	२
४४८	सिक्ने	क्रिया	तद्	सिक्+ने	२
४४९	सिद्धि	ना	तत्स	सिध्+ति	
४५०	सिप	ना	तद्		२
४५१	सिर्जना	ना	तद्		२
४५२	सिल्क	ना	आ		

४५३	सिसाकलम	ना	आ	सिसा+कलम	
४५४	सुकाइन्छ	क्रिया	तद्	सुकाउ+इ+छ	२
४५५	सुन	ना	तद्		८
४५६	सुन्दर	वि	तत्स		६
४५७	सुरुवात	ना	तद्	सुरु+आत	
४५८	सेतो	वि	तद्		४
४५९	सोझो	वि	तद्		
४६०	सौन्दर्य	ना	तत्स	सुन्दर+य	
४६१	स्केच	ना	आ		३
४६२	स्पष्ट	वि	तत्स	स्पश् +त	२
४६३	स्रोत	ना	तत्स	स्रु+त	
४६४	स्वतन्त्र	वि	तत्स	स्व+तन्त्र	
४६५	स्वदेश	ना	तत्स	स्व+देश	
४६६	स्वदेशी	वि	तत्स	स्व+देशी	
४६७	स्वास्थ्य	ना	तत्स	स्वस्थ+य	
४६८	हजारौ	वि	तद्	हजार+औ	
४६९	हरियो	वि/ता	तद्		३
४७०	हरेक	वि	आ	हक+एक	२
४७१	हलुका	वि	तद्		
४७२	हाम्रो	वि	तद्	हामी+रो	१३
४७३	हालेर	क्रियो	तद्	हाल्+एर	
४७४	हिमाल	ना	तद्		४
४७५	हिमाली	वि	तद्	हिमाल+ई	२
४७६	हुदै	क्रिया	तद्	हु+दै	२
४७७	हुदैन	क्रिया	तद्	हु+दै+न	
४७८	हुनाले	क्रिया	तद्		
४७९	हुने	क्रिया	तद्	हु+ने	६

४८०	हुन्छ	क्रिया	तद्	हु+छ	२४
४८१	हुन्	क्रिया	तद्		३
४८२	हुन्थ्यो	क्रिया	तद्	हुन्+थ्यो	
४८३	हो	क्रिया	तद्		१८
४८४	होइन	क्रिया	तद्	हो +इन	२

स्रोत : नेपाली १० पृष्ठ २८-३२

४.२.१ पदवर्गका आधारमा शब्दहरूको वर्गीकरण

तालिका नं. १ पदवर्गका आधरमा शब्दहरूको वर्गीकरण

क.सं.	पदवर्ग	सङ्ख्या	प्रतिशत
१	नाम	२४०	४९.५८
२	सर्वनाम	१०	२.०७
३	विशेषण	१०६	२१.९०
४	क्रिया	८१	१६.७४
५	क्रियायोगी	३३	६.८२
६	नामयोगी	६	१.२४
७	संयोजक	५	१.०३
८	निपात	३	०.६२
	जम्मा	४८४	१००

स्रोत : नेपाली कक्षा १०

तालिका विकास : शोधार्थी

माथिको तालिकालाई विश्लेषण गर्दा प्रयुक्त शब्दहरू मध्ये सबैभन्दा बढी नाम वर्गका शब्दहरू रहेका छन् । जम्मा ४८४ मध्ये २४०, ४९.५८% नाम वर्गका शब्दहरू प्रयोग भएको देखिन्छ । त्यसपछि क्रमशः विशेषण वर्गका १०६, २१.९०% क्रियावर्गका ८१, १६.७४% क्रियायोगी वर्गका ३३, ६.८२% सर्वनाम वर्गका १०, २.०७% , नामयोगी ६, १.२४% संयोजक वर्गका ५, १.०३ र निपात वर्गका ३, ०.६२ शब्दहरू प्रयोगमा आएको

देखिन्छ । सबै भन्दा कम निपात वर्गका शब्द रहेका छन् भने विस्मयादिबोधक वर्गका शब्दको प्रयोग भएको देखिदैन ।

४.२.२ स्रोतका आधारमा शब्दको वर्गीकरण

तालिका नं. २ स्रोतका आधारमा शब्दहरूको वर्गीकरण

क्र.श.	शब्द	शब्दसङ्ख्या		प्रतिशत
१	मौलिक	तद्भव	२४६	५०.८३
		तत्सम्	२०२	४१.७४
२	आगन्तुक	३६		७.४४
जम्मा		४८४		१००

स्रोत : नेपाली कक्षा १०

तालिका विकास : शोधार्थी स्वयम्

माथिको तालिकालाई विश्लेषण गर्दा जम्मा शब्दसङ्ख्या ४८४ रहेको देखिन्छ । जस मध्ये सबैभन्दा बढी तद्भव शब्द २४६, ५०.८३% रहेको पाइन्छ । त्यस्तै तत्सम शब्द २०२, ४१.७४ आगन्तुक शब्द ३६, ७.४४% प्रयोग भएको पाइन्छ ।

४.२.३ आवृत्तिका आधारमा शब्दको वर्गीकरण

तालिका नं. ३ आवृत्तिका आधारमा शब्दको वर्गीकरण

क्र.श.	शब्द	सङ्ख्या	प्रतिशत
१	आवृत्ति	२१५	४४.४२
२	अनावृत	२६९	५५.५८
	जम्मा	४८४	१००

माथिको तालिका अनुसार पाठमा प्रयुक्त भएका जम्मा सङ्ख्या ४८४ रहेको देखिन्छ । जसमध्ये आवृत्ति २१५, ४४.४२% र अनावृत्त २६९, ५५.५८% रहेको पाइन्छ ।

४.२.४ बनोटका आधारमा शब्दको वर्गीकरण

तालिका नं. ४ बनोटका आधारमा शब्दको वर्गीकरण

क.श.	शब्द		सङ्ख्या	प्रतिशत
१	मूल		१९२	३९.६७
२	व्युत्पन्न	उपसर्ग	७०	१४.४६
		प्रत्यय	२०२	४१.७४
		समास	१८	३.७२
		द्वित्व	२	०.४१
	जम्मा		४८४	१००

माथिको तालिकालाई विश्लेषण गर्दा जम्मा शब्द सङ्ख्या ४८४ रहेको देखिन्छ। जस मध्ये मूल शब्दसङ्ख्या १९२, ३९.६७ प्रतिशत रहेको पाइन्छ। त्यसैगरी व्युत्पन्न शब्दहरूमा क्रमशः उपसर्ग ७०, १४.४६ प्रतिशत प्रत्यय २०२, ४१.७४ प्रतिशत समास १८, ३.७२ प्रतिशत र द्वित्व २, ०.४१ प्रतिशत प्रयोग भएको पाइन्छ।

४.३ हाम्रो संस्कृति विबन्धमा प्रयुक्त शब्दभण्डारको विश्लेषण

हाम्रो संस्कृति निबन्ध धर्म तथा सँस्कृति पक्षसँग सम्बन्धित निबन्ध हो। यस निबन्धका माध्यमबाट धर्म तथा सँस्कृतिसँग सम्बन्धित भाषिक सीपको विकास गराउनुका साथै शब्दभण्डार विकास गराउन सकिन्छ। हाम्रो सँस्कृति निबन्धमा प्रयुक्त शब्दहरूलाई वर्णानुक्रममा राखी तिनलाई पदवर्ग, स्रोत बनोट र आवृत्तिका आधारमा तालिकाद्वारा व्याख्या र विश्लेषण गरिएको छ :

क.सं.	शब्द	पदवर्ग	स्रोत	बनोट	आवृत्ति
१	अग्रसर	वि	तत्स	अग्र+सर	२
२	अङ्ग	ना	तत्स		
३	अत्यधिक	वि	तत्स	अति+अधिक	

४	अत्यन्त	क्रियो	तत्स	अति+अन्त	
५	अनावश्यक	वि	तत्स	अन् +आवश्यक	
६	अनुमान	ना	तत्स	अनु+मान	
७	अनुसरण	ना	तत्स	अनु+सरण	३
८	अनेकता	ना	तत्स	अनेक+ता	
९	अनेकन	वि	तद्	अनेक+अन	
१०	अन्ध	ना/वि	तत्स		३
११	अपरिवर्तनशील	वि	तत्स	अ+परि+वर्तन+शील	
१२	अब	क्रियो	तद्		१०
१३	अभाव	ना	तत्स	अ+भाव	
१४	अभिन्न	वि	तत्स	अ+भिन्न	
१५	अरु	सर्व	तद्		
१६	अर्को	सर्व	तद्		
१७	अर्थ	ना	तत्स		
१८	अर्मपर्म	ना	तद्	अर्म+पर्म	
१९	अलग	ना	तद्	अ+लग	२
२०	अवध	ना	तद्		
२१	अवलोकन	ना	तत्स	अव+लोक्+अन	२
२२	अवसर	ना	तत्स	अव+सर	२
२३	अवस्था	ना	तत्स	अव+स्था	२
२४	अहिले	क्रियो	तद्		२
२५	आचार	ना	तत्स	आ+चार	७
२६	आज	क्रियो	तद्		४
२७	आड	ना	तद्		
२८	आडम्बर	ना	तत्स		
२९	आदि	ना	तत्स		१५
३०	आधार	ना	तत्स	आ+धार	७

३१	आधारित	वि	तत्स	आधार+इत	२
३२	आपसी	ना	आ	आपस+ई	
३३	आफ्नै	वि	तद्	आर्फू +नै	७
३४	आफ्नो	वि	तद्	आफू+नो	५
३५	आमाबुबा	ना	तद्	आमा+बुबा	
३६	आरामदायी	वि	तत्स	आराम+दायी	
३७	आर्थिक	वि	तत्स	अर्थ+इक	२
३८	आवश्यकता	ना	तत्स	आवश्यक+ता	५
३९	आविस्कार	ना	तत्स	आविस्+कार	
४०	आशा	ना	तत्स		
४१	इतिहास	ना	तत्स	इति+ह+आस	
४२	इन्द्र	ना	तत्स		
४३	ईश्वर	ना	तत्स		
४४	उचित	वि	तद्		
४५	उठेर	क्रियो	तद्	उठ्+एर	
४६	उत्तिकै	वि	तद्		
४७	उत्पीडन	ना	तत्स	उत्+पीडन	
४८	उत्सव	ना	तत्स	उत्+सब	
४९	उदाहरण	ना	तत्स	उत्+आ+हरण	२
५०	उद्गम	ना	तत्स	उत्+गम	
५१	उन्मुख	वि	तत्स	उत्+मुख	
५२	उपयुक्त	वि	तत्स	उप+युक्त	२
५३	एउटा	वि	तत्स	एक+वटा	३
५४	एउटै	वि	तत्स	एउटा+ऐ	२
५५	एक	वि	तद्		
५६	एकता	ना	तत्स	एक+ता	
५७	एकताबद्ध	वि	तत्स	एकता+बद्ध	

५८	एकाकार	वि	तत्स	एक+आकार	
५९	एकै	वि	तद्	एक+ऐ	२
६०	कडी	ना	तद्		
६१	कतिपय	सर्व/वि	तद्	कति+पय	३
६२	कपडा	ना	तद्		
६३	कमाइ	ना	तद्	कमाउ+इ	
६४	कला	ना	तत्स		
६५	काठ	ना	तद्		
६६	कानुन	ना	आ		३
६७	काम	ना	तद्		४
६८	कामधन्दा	ना	तत्स	काम+धन्दा	
६९	कुनै	सर्व	तद्	कुन+ऐ	६
७०	कुरा	ना	तद्		५
७१	कुर्सी	ना			
७२	केही	सर्व	तद्	के+ही	
७३	क्रम	ना	तत्स		
७४	क्रियाकलाप	ना	तत्स	क्रिया+कलाप	२
७५	क्षेत्र	ना	तत्स		
७६	खरब	वि	आ		
७७	खर्च	ना	आ		
७८	खाँऊ	क्रिया	तद्	खा+उ	
७९	खान	क्रिया	तद्	खा+न	
८०	खानपान	ना	तद्	खान+पान	२
८१	खानपिन	ना	तद्	खान+पिना	३
८२	खाने	वि	तद्	खा+ने	२
८३	खुला	वि	तद्	खुल+आ	
८४	खुसी	ना	तद्	खुस+इ	

८५	खुसीसाथ	ना	तद्	खुसी+साथ	
८६	खेल्ने	क्रिया	तद्	खेल्+ने	
८७	खोजी	ना	तद्	खोज+ई	
८८	ख्याली	ना	तद्	ख्याल+ई	
८९	गति	ना	तत्स	गम्+ति	
९०	गरगहना	ना	तद्	गहना+गहना	
९१	गराइन्थ्ये	क्रिया	तह	गर्+आइ+थ्यो	
९२	गराउन	क्रिया	तद्	गर्+आउ+न	
९३	गरिएको	क्रिया	तद्	गर्+इ+ए+क्ओ	
९४	गरिन्छ	क्रिया	तद्	गर्+इ+छ	
९५	गरिरहेको	क्रिया	तद्	गर्+इ+रह+एको	
९६	गरे	क्रिया	तद्	गर्+ए	२
९७	गरेको	क्रिया	तद्	गर्+एको	
९८	गरेर	क्रिया	तद्	गर्+एर	
९९	गर्छ	क्रिया	तद्	गर्+छ	
१००	गर्छन	क्रिया	तद्	गर्+छन	
१०१	गर्थे	क्रिया	तद्	गर्+थे	
१०२	गर्दा	क्रिया	तद्	गर्+दा	२
१०३	गर्दै	क्रिया	तद्	गर्+दै	
१०४	गर्न	क्रिया	तद्	गर्+न	
१०५	गर्नु	क्रिया	तद्	गर्+नु	२
१०६	गर्नुपर्छ	क्रिया	तद्	गर्+नु+पर्+छ	
१०७	गर्ने	क्रिया	तद्	गर्+ने	८
१०८	गर्मी	ना	आ	गरम+ई	२
१०९	गाईवस्तु	ना	तद्	गाई+वस्तु	
११०	गुरु	ना	तत्स		
१११	गुरुङ	ना	तद्		

११२	गौतम	ना	तत्स		
११३	गौरा	ना	तत्स		
११४	ग्रहण	ना	तत्स	ग्रह+अन	
११५	घर	ना	तद्		७
११६	घुस	ना	तद्		
११७	चरित्र	ना	तत्स	चर्+इत्र	३
११८	चलन	ना	तत्स	चल+अन	४
११९	चलाएका	क्रिया	तद्	चलाउ+ए+क्आ	२
१२०	चाडपर्व	ना	तद्	चाड+पर्व	३
१२१	चाल	ना	तद्		२
१२२	चाहना	ना	तद्	चाह+ना	
१२३	चिनाउने	क्रिया	तद्	चिनाउ+ने	
१२४	चिन्तन	ना	तत्स	चिन्त+अन	४
१२५	चुड्का	ना	तद्		
१२६	चुलो	ना	तद्		
१२७	चौका	ना	तद्		
१२८	चौतारा	ना	तद्		
१२९	छ	क्रिया	तद्		२०
१३०	छठ	ना	आ		
१३१	छन	क्रिया	तद्		११
१३२	छुवाछुत	ना	तद्	छुत+अछुत	
१३३	छैन	क्रिया	तद्		२
१३४	छोड्नु	क्रिया	तद्	छोड्+नु	
१३५	छौ	क्रिया	तद्		
१३६	जनाउँछ	क्रिया	तद्	जनाउ+छ	२
१३७	जन्म	नाम	तत्स		
१३८	जन्मभूमि	ना	तत्स	जन्म+भूमि	

१३९	जस	ना/सर्व	तद्		
१४०	जस्ता	ना	आ		२
१४१	जस्तो	वि	तद्	जस्+तो	
१४२	जाँच	ना	तद्		
१४३	जाडो	ना	तद्		२
१४४	जात	ना	तत्स		
१४५	जाति	वि	तत्स	जात्+इ	८
१४६	जातीय	वि	तत्स	जात+ईय	
१४७	जान्छन्	क्रिया	तद्	जा+छन	
१४८	जात्रा	ना	तद्		३
१४९	जीवन	ना	तत्स	जीव+अन	५
१५०	जुन	ना/सर्व	तद्		
१५१	जुवा	ना	तद्		
१५२	जोगाइरहेका	क्रिया	तद्	जोगाउ+इ+रह+ए+क्आ	
१५३	जोडिन	क्रियो	तद्	जोड्+इन	
१५४	जोडिने	क्रिया	तद्	जोड्+इन+ने	
१५५	जोड्नु	क्रिया	तद्	जोड्+नु	
१५६	झगडा	ना	तद्		
१५७	टिक्छ	क्रिया	तद्	टिक+छ	
१५८	टेवल	ना	आ		
१५९	टोल	ना	तद्		
१६०	डाइनिङ	ना	आ		
१६१	तथ्य	वि	तत्स		
१६२	तयार	वि	तत्स		
१६३	तर	संयो	तद्		२
१६४	तराई	ना	तद्		३
१६५	तरिका	ना	आ		६

१६६	तामाङ	ना	आ		
१६७	तास	ना	आ		
१६८	तिन	सर्व	तद्		३
१६९	तिलक	ना	तत्स		
१७०	ती	सर्व	तद्		२
१७१	त्यति	वि	तद्	त्यो+ति	४
१७२	त्यस	सर्व	तद्		
१७३	त्यसरी	क्रियो	तद्	त्यो+अरी	
१७४	त्यसै	वि	तद्	त्यसो+ऐ	७
१७५	त्यसो	वि	तद्	त्यस+ओ	३
१७६	त्यस्तै	वि	तद्	त्यस +तै	५
१७७	त्यो	सर्व	तद्		३
१७८	त्यहाँ	क्रियो	तद्	त्यो+हा	३
१७९	त्यही	सर्व	तद्	त्यो+ही	
१८०	त्रास	ना	तत्स		
१८१	थारु	ना	आ		
१८२	थाले	क्रिया	तद्	थाल+ए	३
१८३	थाल्यो	क्रिया	तद्	थाल+य्ओ	
१८४	थाहा	ना	तद्		
१८५	थिए	क्रिया	तद्		
१८६	थिएन	क्रिया	तद्		
१८७	थियो	क्रिया	तद्		
१८८	दनुवार	ना	तद्		
१८९	दर्शन	ना	तत्स	दृश्य+अन	
१९०	दाइजो	ना	तद्		
१९१	दिन	ना	तत्स		
१९२	दिनै	वि	तद्	दिन+ऐ	

१९३	दुःख	ना	तत्स	दुस्+ख	
१९४	दृष्टि	ना	तत्स	दृश+टि	
१९५	देउडा	ना	तद्	देउ+डा	
१९६	देउसी	ना	तद्	देव+श्री	
१९७	देखाउने	क्रिया	तद्	देखाउ+ने	
१९८	देखिएका	क्रिया	तद्	देख्+इ+एका	
१९९	दोखिन्छ	क्रिया	तद्	देख्+इ+छ	
२००	देख्न	क्रिया	तद्	देख्+न	
२०१	देवता	ना	तत्स	देव+ता	
२०२	देश	ना	तत्स		४
२०३	धनी	वि	तत्स	धन+ई	
२०४	धर्म	ना	तत्स		१०
२०५	धान	ना	तद्		
२०६	धाननाच	ना	तद्	धान+नाच	२
२०७	धार्मिक	वि	तत्स	धर्म+इक	
२०८	धेरै	वि/क्रियो	तद्	धेर+ऐ	३
२०९	नजिक	क्रियो	आ		
२१०	नबनेको	क्रिया	तद्	न+बन्+एको	
२११	नमार	क्रिया	तद्	न+मार	
२१२	नयाँ	वि	तद्		२
२१३	नरक	ना	तत्स		३
२१४	नराम्रो	वि	तद्	न+राम्रो	२
२१५	नहुन्	क्रिया	तद्		३
२१६	नाच	ना	तद्		
२१७	नाम	ना	तत्स		४
२१८	निम्ति	नायो	तद्		
२१९	नियम	ना	तत्स	नि+यम	

२२०	निरन्तर	वि	तत्स	निर्+अन्तर	
२२१	निरन्तरता	ना	तत्स	निर्+अन्तर	
२२२	निरोगी	वि	तत्स	निरोग +ई	
२२३	निर्धारित	वि	तत्स	निर+धृ+इत	३
२२४	निर्माण	ना	तत्स	निर+मान	
२२५	नेपाल	ना	तद्		१०
२२६	नेपाली	वि	तद्	नेपाल+ई	७
२२७	नेवार	ना	आ		
२२८	नै	नि	तद्		१२
२२९	पदार्थ	ना	तत्स	पद+अर्थ	
२३०	पनि	संयो	तद्		२०
२३१	पर	क्रियो	तद्		
२३२	परम्परा	ना	तत्स	परम्+परा	
२३३	परम्परागत	वि	तत्स	परम्परा+गत	
२३४	परिणत	वि	तत्स	परि+नत	
२३५	परिमार्जन	ना	तत्स	परि+मार्जन	
२३६	परिमार्जित	वि	तत्स	परि+मार्जित	२
२३७	परिवर्तनशील	वि	तत्स	परिवर्तन+शील	२
२३८	परिस्कार	ना	तत्स	परि+कार	३
२३९	परिस्कृत	वि	तत्स	परि+कृत	
२४०	पर्व	ना	तत्स		
२४१	पहाड	ना	तद्		४
२४२	पहिचान	ना	आ		४
२४३	पहिरन	ना	तद्		५
२४४	पहिले	क्रियो/नयाँ	तद्	पहिलो+ए	२
२४५	पाइने	क्रिया	तद्	पाउ+इ+ने	
२४६	पाइरहेका	क्रिया	तद्	पाउ+इ+रह+क्आ	

२४७	पाउन	क्रिया	तद्	पाउ+न	
२४८	पाउनुपर्छ	क्रिया	तद्	पाउनु+पर्+छ	
२४७	पाए	क्रिया	तद्		
२४८	पाएका	क्रिया	तद्		
२४९	पाटीपौवा	ना	तद्	पाटी+पौवा	
२५०	पाप	ना	तत्स		५
२५१	पारख	ना	तद्		
२५२	पाल्न	क्रिया	तद्	पाल+न	
२५३	पाहुना	ना	तद्		
२५४	पिच्छे	नायो	तद्	पिछा+ए	
२५५	पिपल	ना	तद्		
२५६	पिरा	ना	तद्		
२५७	पुगिन्छ	क्रिया	तद्	पुग+इ+छ	
२५८	पुग्छौ	क्रिया	तद्	पुग+छ्औ	
२५९	पुग्नुपर्छ	क्रिया	तद्	पुग+नु+पर्+छ	
२६०	पुराण	ना	तत्सम		
२६१	पुरुष	ना	तत्स		३
२६२	पुर्खा	ना	तद्		४
२६३	पूजा	ना	तत्स	पूज+आ	
२६४	पूजाआजा	ना	तद्	पूजा+आजा	२
२६५	पूर्वी	वि	तत्स	पूर्व+ई	
२६६	त्यागे	वि	तद्	त्याग+ए	
२६७	प्रकार	ना	तत्स	प्र+कार	
२६८	प्रकृति	ना	तत्स	प्र+कृति	
२६९	प्रणाली	ना	तत्स	प्र+नाली	
२७०	प्रथा	ना	तत्स	प्र+था	
२७१	प्रमाणिकता	ना	तत्स	प्रमाण+इक+ता	

२७२	प्रवृत्ति	ना	तत्स	प्र+वृत्ति	
२७३	प्रश्रय	ना	तत्स	प्र+श्रय	२
२७४	प्रिय	वि	तत्स	प्री+य	
२७५	फरक	ना	आ		५
२७६	बटुवा	ना	तद्	बाटो+उवा	
२७७	बढी	वि	तद्	बढ्+ई	२
२७८	बनाइदिने	क्रिया	तद्	बनाउ+इ+दि+ने	२
२७९	बनाए	क्रिया	तद्	बनाउ+ए	
२८०	बनाएको	क्रिया	तद्	बनाउ+ए+क्ओ	२
२८१	बनेको	क्रिया	तद्	बन+ए+क्ओ	२
२८२	बन्छ	क्रिया	तद्	बन्+छ	
२८३	बन्दछ	क्रिया	तद्	बन्+द्अ+छ	
२८४	बन्न	क्रिया	तद्	बन+न	
२८५	बन्नुपर्छ	क्रिया	तद्	बन+नु+पर्+छ	
२८६	बन्ने	क्रिया	तद्	बन+ए	
२८७	बालिप्रथा	ना	तत्स		
२८८	बस्न	क्रिया	तद्	बस् +न	
२८९	बस्ने	क्रिया	तद्	बस् +ने	२
२९०	बहु	वि	तत्स		३
२९१	बहुभाषी	वि	तत्स	बहु+भाषा+ई	
२९२	बाच्दैन	क्रिया	तद्	बाच+दै+न्आ	
२९३	बाँच्न	क्रिया	तद्	बाच्+न	२
२९४	बाँच्ने	क्रिया	तद्	बाच्+ने	
२९५	बाहिर	क्रियो	तद्		
२९६	बिच	नायो	तद्		
२९७	बिसाउन	क्रियो	तद्	बिसाउ+न	
२९८	बिस्तारै	क्रियो	तद्	विस्तारो +ए	

२९९	बिहानै	ना	तद्	बिहान+ऐ	
३००	बुद्ध	ना	तत्स		
३०१	बेला	ना	तद्		५
३०२	बोक्सी	ना	तद्	बोक्सो + इ	
३०३	बोली	ना	तद्	बोल+ई	
३०४	बोलीचाली	ना	तद्	बोलचाल+ई	
३०५	बोल्ने	क्रिया	तद्	बोल्+ने	
३०६	बौद्ध	वि	तत्स		
३०७	भइसकेका	क्रिया	तद्	हु+इ+सक्+ए+क्आ	
३०८	भए	क्रिया	तद्	हु+ए	
३०९	भएको	क्रिया	तद्	हु+ए+क्ओ	९
३१०	भएन	क्रिया	तद्	हु+ए+न	
३११	भनिन्छ	क्रिया	तद्	भन्+इ+छ	
३१२	भने	क्रिया	तद्	भन्+ए	
३१३	भनेर	क्रियो	तद्	भन्+एर	६
३१४	भन्दा	क्रियो	तद्	भन्+दा	३
३१५	भन्दै	क्रिया	तद्	भन्+दै	
३१६	भन्नु	क्रिया	तद्	भन्+नु	२
३१७	भन्ने	क्रिया	तद्	भन्+ने	
३१८	भलाइ	ना	तद्	भलो +आई	
३१९	भाव	ना	तत्स		
३२०	भाषा	ना	तत्स	भाष्+आ	२
३२१	भिन्न	वि	तत्स	भिन्+न	
३२२	भिन्नता	ना	तत्स	भिन्न+ता	
३२३	भूगोल	ना	तत्स	भू+गोल	
३२४	भेक	ना	तद्		
३२५	भैलो	ना	तद्		

३२६	भोजपुरा	ना	तद्	भोजपुर+आ	
३२७	भ्रष्टचार	ना	तत्स	भ्रष्ट +आचार	
३२८	म	सर्व	तद्		२
३२९	मगर	ना	आ		
३३०	मधेस	ना	तद्	मध्य+देश	३
३३१	मनाइने	क्रिया	तद्	मनाउ+इ+ने	
३३२	मनोरञ्जन	ना	तत्स	मनस+रञ्जन	
३३३	महिना	ना	तद्		
३३४	महिला	ना	तत्स	मह+इल+आ	३
३३५	माघी	ना			
३३६	माटो	ना	तद्		
३३७	मात्र	नि	तत्स		४
३३८	मात्रै	वि	तद्	मात्र+ऐ	२
३३९	मादक	वि	तत्स	माद्+अक	
३४०	मानक	ना	तत्स	मा+नक	
३४१	मानिन्छ	क्रिया	तद्	मान+इ+छ	
३४२	मानिस	ना	तद्		१७
३४३	मानेका	क्रिया	तद्	मान्+ए+क्आ	
३४४	मान्ने	क्रिया	तद्	मान्+ने	
३४५	मान्यता	ना	तत्स	मान्य+ता	
३४६	मारुनी	ना	तद्		
३४७	मिथिला	ना	तद्		
३४८	मिलेर	क्रिया	तद्	मिल+एर	
३४९	मुख्य	वि	तत्स	मुख+य	
३५०	मुस्लिम	ना	आ		
३५१	मूल	ना	तत्स		२
३५२	मूलत	क्रियो	तत्स	मूल + त	

३५३	मृत्यु	ना	तत्स		
३५४	मेचे	ना	तत्स	मेची+ए	
३५५	मेला	ना	तत्स	मिल्+आ	
३५६	मौलिक	वि	तत्स	मूल+इक	३
३५७	मौलिकता	ना	तत्स	मौलिक +ता	
३५८	यथावत	वि	तत्स	यथा +वत	
३५९	यस	सर्व	तद्		
३६०	यसरी	क्रियो	तद्	यो +अरी	
३६१	यसै	क्रियो	तद्	यस + ऐ	२
३६२	यसो	क्रियो	तद्	यो +ओ	२
३६३	यस्ता	वि	तद्		२
३६४	यही	सर्व/वि	तद्	यो+ही	२
३६५	यो	सर्व	तद्		
३६६	योग	ना	तत्स		
३६७	र	संयो	तद्		३५
३६८	रमाइरहेका	क्रिया	तद्	रमाउ+इ+रह+ए+क्आ	
३६९	रमाउँछन्	क्रिया	तद्	रमाउ+छन	
३७०	कमाउने	क्रिया	तद्	कमाउ+ने	२
३७१	रहनु	क्रिया	तद्	रह्+नु	३
३७२	रहन्छ	क्रिया	तद्	रह्+छ	
३७३	रहेको	क्रिया	तद्	रह्+एको	४
२७४	राई	ना	तद्		२
३७५	राजनीति	ना	तत्स		२
३७६	राजनीतिक	वि	तत्स	राजनीति+क	
३७७	राजवंशी	वि	तत्स	राजवंश+ई	
३७८	राम्रा	वि	तद्	राम्रो +आ	
३७९	राम्रै	वि	तद्	राम्रो +ऐ	

३८०	राम्रो	वि	तद्		२
३८१	राष्ट्र	ना	तत्स		
३८२	राष्ट्रिय	वि	तत्स	राष्ट्र+ईय	२
३८३	रिवाज	ना	आ		२
३८४	रीति	ना	तत्स	री+ति	
३८५	रूप	ना	तत्स		५
३८६	रोक्न	क्रियो	तद्		
३८७	रोदी	ना	आ		
३८८	रोपिदिने	क्रिया	तद्	रोप्+इ+दि+ने	
३८९	लगाइन्थ्यो	क्रिया	तद्	लगाउ+इ+थ्यो	
३९०	लगाउने	क्रिया	तद्	लगाउ+ने	
३९१	लाउन	क्रिया	तद्		
३९२	लाऊ	क्रिया	तद्		
३९३	लाखे	ना	तद्		
३९४	लागि	नायो	तद्		८
३९५	लाग्छ	क्रिया	तद्	लाग्+छ	४
३९६	लामो	वि	तद्		
३९७	लिएको	क्रिया	तद्	लि+ए+क्ओ	
३९८	लिन	क्रियो	तद्		
३९९	लिनुपर्थ्यो	क्रिया	तद्	लि+नु+पर्+थ्यो	
४००	लिम्बु	ना	आ		२
४०१	लैजानुपर्छ	क्रिया	तद्		
४०२	लोकप्रिय	वि	तत्स	लोक+प्रिय	२
४०३	ल्होसार	ना	तद्		२
४०४	वचन	ना	तत्स	वच+अन	
४०५	वा	संयो	तद		८
४०६	वाङ्मय	ना	तत्स	वाक+मय	२

४०७	वास	ना	तत्स		
४०८	विकसित	वि	तत्स	विकास +इत	
४०९	विकास	ना	तत्स	वि+कास	
४१०	विकृति	ना	तत्स	वि+कृति	५
४११	विगत	वि	तत्स	वि+गत	२
४१२	विज्ञान	ना	तत्स	वि+ज्ञान	६
४१३	विभिन्न	वि	तत्स	वि+भिन्न	
४१४	विभेद	ना	तत्स	वि+भेद	
४१५	विवाह	ना	तत्स	वि+वह	
४१६	विविधता	ना	तत्स	विविध+ता	२
४१७	विश्वास	ना	तत्स	वि+श्वास	५
४१८	वेद	ना	तत्स		
४१९	वैज्ञानिक	वि	तत्स	विज्ञान +इक	२
४२०	व्यक्तिगत	वि	तत्स	व्यक्ति +गत	
४२१	व्यवस्था	ना	तत्स	वि+अवस्था	२
४२२	व्यवहार	ना	तत्स	वि+अव +हार	७
४२३	व्यस्त	वि	तत्स	वि+अस्त	२
४२४	व्याख्या	ना	तत्स	वि+आ+ख्या	
४२५	शब्द	ना	तत्स		
४२६	शाब्दिक	वि	तत्स	शब्द+इक	
४२७	शीलता	वि	तत्स	शील+ता	
४२८	शेर्पा	ना	आ		२
४२९	शैली	ना	तत्स	शील+ई	
४३०	शोषण	ना	तत्स	शुष्+अन	
४३१	श्रम	ना	तत्स		२
४३२	संरक्षण	ना	तत्स	सम्+रक्षण	
४३३	संसार	ना	तत्स	सम्+सार	४

४३४	सस्कार	ना	तत्स	सम्+कार	३
४३५	संस्कृत	ना	तत्स	सम्+कृत	२
४३६	संस्कृति	ना	तत्स	सम्+कृति	७२
४३७	संहिता	ना	तत्स	संहित+आ	२
४३८	सकिदा	क्रियो	तद्	सक्+इ+दा	
४३९	सकिन्छ	क्रिया	तद्	सक्+इ+छ	
४४०	सक्छ	क्रिया	तद्	सक्+छ	२
४४१	सक्छन	क्रिया	तद्	सक्+छन	
४४२	सक्दैन	क्रिया	तद्	सक्+दै+न+अ	४
४४३	संगिनी	ना	तद्	सङ्गी+इनी	
४४४	सजिलो	वि	तद्		
४४५	सतार	ना	आ		
४४६	सत्य	वि	तत्स		२
४४७	सदैव	क्रियो	तत्स	सदा+एव	
४४८	सन्दर्भ	ना	तत्स	सम्+दर्भ	
४४९	सबै	वि	तद्	सब+ऐ	१०
४५०	समय	ना	तत्स		६
४५१	समष्टि	ना	तत्स	सम्+अस्+ति	२
४५२	समाज	ना	तत्स		३
४५३	समुदाय	ना	तत्स	सम्+उत्+आय	४
४५४	समूह	ना	तत्स	सम्+उह	
४५५	समृद्ध	ना	तत्स	सम्+ऋद्ध	
४५६	समेत	नायो	तत्स	सम्+(आ+इ)+त)	३
४५७	सम्बन्ध	ना	तत्स	सम्+बन्ध	
४५८	सम्बन्धित	वि	तत्स	सम्बन्ध+इत	२
४५९	सम्भव	वि	तत्स	सम्+भव	
४६०	सम्मत	वि	तत्स	सम्+मत	

४६१	सम्मान	ना	तत्स	सम्+मान	
४६२	सहन	ना	तत्स	सह+अन	
४६३	सहयोग	ना	तत्स	सह+योग	
४६४	सहिष्णुता	ना	तत्स	सहिष्णु+ता	२
४६५	साँस्कृतिक	वि	तत्स	संस्कृति+इक	३
४६६	साकेला	ना	तद्		३
४६७	साझा	वि	तद्		२
४६८	सापेक्षता	ना	तत्स	सापेक्ष+ता	२
४६९	सामाजिक	वि	तत्स	समाज+इक	३
४७०	समीक्षा	ना	तत्स	सम+इक्षा	
४७१	समूहिक	वि	तत्स	समूह+इक	
४७२	साहित्य	ना	तत्स	सम्+हित+य	
४७३	सिकाउँछन्	क्रिया	तद्	सिक+आउ+छन	
४७४	सिमेन्ट	ना	आ		
४७५	सुख	ना	तत्स		२
४७६	सुखदायी	वि	तत्स	सुख+दायी	
४७७	सुविधा	ना	तत्स	सु+विधा	
४७८	सेलो	ना	आ		
४७९	सेक्न	ना	तत्स	सेव+अन	
४८०	सोच्ने	क्रिया	तद्		
४८१	सोही	वि	तद्	सो+ही	
४८२	स्थल	ना	तत्स		
४८३	स्थान	ना	तत्स	स्था+न	२
४८४	स्वर्ग	ना	तत्स		३
४८५	हटाउनुपर्छ	क्रिया	तद्	हटाउ+नु+पर्+छ	२
४८६	हाउगुजी	ना	तद्	हाउ+गुजी	
४८७	हाकपारे	वि	तद्		

४८८	हामी	सर्व	तद्	हामी+रा	९
४८९	हाम्रा	सर्व	तद्	हामी+रा	२
४९०	हाम्रो	सर्व	तद्	हामी+रो	४
४९१	हावापानी	ना	तद्	हावा+पानी	२
४९२	हिजो	क्रियो	तद्		४
४९३	हिड्न	क्रिया	तद्	हिड्+न	
४९४	हित	ना	तत्स		
४९५	हिमाल	ना	तत्स		२
४९६	हिमाली	वि	तद्	हिमाल+ई	२
४९७	हुन	क्रिया	तद्		८
४९८	हुँदा	क्रिया	तद्	हु+दा	
४९९	हुँदै	क्रिया	तद्	हु+दै	३
५००	हुँदैन	क्रिया	तद्	हु+दै+न	४
५०१	हुने	क्रिया	तद्	हु+ने	४
५०२	हुन्छ	क्रिया	तद्	हु+छ	१८
५०३	हुन्न	क्रिया	तद्		
५०४	हुन्छन	क्रिया	तद्	हु+छन	३
५०५	हुन्थ्ये	क्रिया	तद्	हु+थ्यो	
५०६	हो	क्रिया	तद्		२६
५०७	होऊन	क्रिया	तद्	हो +उन	२
५०८	होइन	क्रिया	तद्	हो +इन	५
५०९	होकि	नि	तद्		
५१०	होम	ना	तत्स	हु+म	
५११	होमे	वि	तद्	होम+ए	
५१२	होली	ना	तद्		२

स्रोत : नेपाली कक्षा १० पृष्ठ ८०-८४

तालिका विकास : शोधार्थी स्वयम्

४.३.२ पदवर्गको आधारमा शब्दहरूको वर्गीकरण

तालिका नं. ५ पदवर्गको आधारमा शब्दको वर्गीकरण

क.सं.	पदवर्ग	सङ्ख्या	प्रतिशत
१	नाम	२४६	४८.०४
२	सर्वनाम	१८	३.५१
३	विशेषण	९२	१७.९७
४	क्रिया	१२०	२३.४३
५	योगी	२५	४.८९
६	नामयोगी	५	०.९७
७	संयोजक	४	०.७९
	निपात	२	०.४०
		५१२	१००

स्रोत : नेपाली कक्षा १०

तालिका विकास शोधार्थी स्वयम्

माथिको तालिकालाई विश्लेषण गर्दा प्रयुक्त शब्दहरू मध्ये सबै भन्दा बढी नाम वर्गका शब्दहरू प्रयोगमा रहेको पाइन्छन् जम्मा शब्दसङ्ख्या ५१२ मध्ये २४६, ४८.०४% नाम वर्गका शब्दहरू प्रयोग भएको पाइन्छ। त्यस्तै दोस्रो स्थानमा क्रिया वर्गका १२०, २३.४३% शब्दहरू प्रयोग भएको पाइन्छ । यसरी नै क्रमशः विशेषण ९२, १७.९७% विशेषण वर्गका २५, ४.८९% क्रियायोगी १८, ३.५१% सर्वनाम वर्गका, ५, ०.९७% नामयोगी वर्गका ४,०७९ संयोजक वर्गका र २, ०.४० निपात वर्गका शब्दको प्रयोग भएको पाइन्छ। सबैभन्दा कम निपात वर्गका शब्दको प्रयोग भएको छ। नामयोगी र संयोजकको सङ्ख्या पनि न्यून नै छ। विस्मयादिबोधकको प्रयोग भएको पाइदैन।

४.३.३ स्रोतका आधारमा शब्दहरूको वर्गीकरण

तालिका नं ६ स्रोतका आधारमा शब्दको वर्गीकरण

क्र.सं.	शब्द		सङ्ख्या	प्रतिशत
१	मौलिक	तत्सम	२०७	४०.४२
		तत्भव	२७६	५३.९१
२	आगन्तुक		२९	५.६७
	जम्मा		५१२	१००

स्रोत : नेपाली कक्षा १०

तालिका विकास : शोधार्थी स्वयम्

माथिको तालिकालाई विश्लेषण गर्दा सबै भन्दा बढी तत्भव शब्दहरू २७६, ५३.९१% रहेका छन् । त्यसै गरी दोस्रो स्थानमा तत्सम शब्दहरू २०७, ४०.४२% रहेको देखिन्छ । सबै भन्दा कम शब्दहरू २९,५.६७% प्रयोग भएको देखिन्छ ।

४.३.४ आवृत्तिका आधारमा शब्दहरूको वर्गीकरण

तालिका नं. ७ आवृत्तिका आधारमा शब्दहरूको वर्गीकरण

क्र.सं.	शब्द	सङ्ख्या	प्रतिशत
१	आवृत्ति	१८९	३६.९२
२	अनावृत्ति	३२३	६३.०८
	जम्मा	५१२	१००

स्रोत : नेपाली कक्षा १०

तालिका विकास : शोधार्थी स्वयम्

माथिको तालिका अनुसार पाठमा जम्मा ५१२ ओटा शब्दसङ्ख्या रहेको पाइन्छ । जस मध्ये आवृत्ति शब्दसङ्ख्या १८९, ३६.९२% अनावृत्ति शब्दसङ्ख्या ३२३, ६३.०८% रहेको पाइन्छ ।

४.३.५ बनोटका आधारमा शब्दको वर्गीकरण

तालिका नं. ८ बनोटका आधारमा शब्दको वर्गीकरण

क्र.सं.	शब्द		सङ्ख्या	प्रतिशत
१	मूल		१८३	३५.७४
२	व्युत्पन्न	उपसर्ग	७२	१४.०६
		प्रत्यय	२०४२	४७.२७
		समास	१३	२.५३
		द्वित्व	२	०.४०
	जम्मा		५१२	१००

स्रोत : नेपाली कक्षा १०

तालिका विकास : शोधार्थी स्वयम्

माथिको तालिका अनुसार र पाठमा प्रयुक्त जम्मा शब्द सङ्ख्या ५१२ रहेको पाइन्छ । जस मध्ये मूल शब्द सङ्ख्या १८३, ३५.७४% रहेको पाइन्छ । त्यसैगरी व्युत्पन्न शब्दहरूमा क्रमशः उपसर्ग ७२, १४.०६% प्रत्यय २४२, ४७.२७%, समास १३, २.५३% र द्वित्व २, ०.४० % शब्द प्रयोग भएको पाइन्छ ।

४.४ जय भुँडी निबन्धमा प्रयुक्त शब्दभण्डारको विश्लेषण

जय भुँडी निबन्ध सामाजिक एवम् हास्य व्यङ्ग्य निबन्ध हो । यस विबन्धका माध्यमबाट सामाजिक एवम् हास्यव्यङ्गयसँग सम्बन्धित सीपको विकास गराउनुका साथै शब्द भण्डारको विकास गराउन सकिन्छ । जय भुँडी निबन्धमा प्रयुक्त शब्दहरूलाई वर्णानुक्रममा राखी तिनलाई पदवर्ग स्रोत बनोट र आवृत्तिका आधारमा तालिकाद्वारा व्याख्या विश्लेषण गरिएको छ :

क.सं.	शब्द	पदवर्ग	स्रोत	बनोट	आवृत्ति
१	अंश	ना	तत्स		२
२	अक्षर	ना	तत्स		
३	अझ	वि/क्रियो	तद्		
४	अझै	क्रियो		अझ+ऐ	२
५	अठार	वि			२
६	अणुवम	ना		अणु+वम	
७	अतिरिक्त	वि	तत्स	अति+रिक्त	
८	अथवा	संयो/वि			
९	अधर्म	ना		अ+धर्म	
१०	अधिष्णत्री	ना		अधि+स्था+त्री	
११	अनि	संयो	तद्		३
१२	अनुपात	ना	तत्स	अनु+पात	
१३	अन्तरिक्ष	ना	तत्स	अन्तर+ईच्छा	
१४	अप्ठ्यारो	वि	तद्		
१५	अफ्रिका	ना	आ		
१६	अभाव	ना	तत्स	अ+भाव	
१७	अमिलो	वि	तद्		
१८	अरबौ	वि	तद्	अर+औ	
१९	अरु	सर्व	तद्		३
२०	अर्को	सर्व	तद्		४

२१	अलि	क्रियो	तद्		
२२	अलिकति	क्रियो	तद्	अलि+कति	
२३	अलेक्जेन्डर	ना	आ		
२४	अवतार	ना	तत्स	अव+तार	
२५	अवरोहरण	ना	तद्	अवरोह+अन	
२६	अविर	ना	तद्		
२७	अस्तित्व	ना	तत्स	अस्ति+त्व	
२८	आ	ना	तद्		
२९	आँखा	ना	तद्		
३०	आकाश	ना	तद्	आ+काश	२
३१	आखिर	क्रियो	आ		६
३२	आगो	ना	तद्		
३३	आङ्	ना	तद्		
३४	आज	क्रियो	तद्		२
३५	आत्मोपकार	ना	तत्स	आत्मा+उपकार	
३६	आन्द्रा	ना	तद्		
३७	आन्द्री	ना	तद्		
३८	आफै	सर्व	तद्	आफू+ऐ	
३९	आफ्ना	वि	तद्	आफू+ना	
४०	आफ्नी	वि	तद्	आफू+नी	
४१	आफ्नै	वि	तद्	आफू+नै	
४२	आफ्नो	वि	तद्	आफू+नु	
४३	आमा	ना	तद्		४
४४	आयतन	वि	तत्स	आ+वत+अन्	२
४५	आवश्यक	ना	तत्स	अवश्य +अक	
४६	इच्छा	ना	तत्स		
४७	इत्यादि	ना	तत्स	इति+आदि	

४८	उखान	ना	तद्		
४९	उचित	वि	तद्		
५०	उडाए	क्रिया	तद्	उडाउ+ए	
५१	उतार्थ्यो	क्रिया	तद्	उतार्+थ्यो	
५२	उत्रै	वि	तद्	ऊ+त्रै	
५३	उदार	वि	तत्स		
५४	उद्गम	ना	तत्स	उत्+गम	
५५	उन	ता	तद्		
५६	ऊ	सर्व	तद्		२
५७	ऋषि	ना	तत्स		
५८	एउटा	वि	तद्		३
५९	एक	वि	तद्		२
६०	एसिया	ना	आ		
६१	ओ	वि.बो.	तद्		
६२	कति	सर्व	तत्स		९
६३	कतिपय	सर्व/वि	तत्स	कति+पय	
६४	कथा	ना	तत्स	कथ्+आ	
६५	कन्फ्युसियस	ना	आ		
६६	कमी	ना	तद्	कम्+ई	
६७	करोडौ	वि	तद्	करोड+औ	
६८	कर्तव्य	ना	तत्स	कृ+तव्य	
६९	कर्म	ना	तत्स		
७०	कल्पना	ना	तत्स	कल्प+अन+आ	
७१	कवि	ना	तत्स	कवृ+ई	
७२	कस	सर्व	तद्		२
७३	कसरी	क्रियो	तद्	कस+अरी	
७४	कसिएका	क्रियाा	तद्	कस +इ+एका	

७५	कसो	सर्व	तद्	कस्+ओ	
७६	कस्तो	वि	तद्	कस्+तो	
७७	का	वि	तद्		
७८	काँचो	वि	तद्		
७९	काट्नुपर्छ	क्रिया	तद्	काट्+नु+पर्+छ	
८०	काम	ना	तत्स		
८१	कारण	ना	तत्स	कृ+अन	
८२	कार्यक्रम	ना	तत्स	कार्य+कम	
८३	कालो	वि	तत्स	काल्+ओ	२
८४	कि	संयो	तद्		१८
८५	किनभने	संयो	तद्		
८६	किसिम	ना	आ		
८७	कुकर्म	ना	तत्स	कु+कर्म	
८८	कुकुर	ना	तद्		२
८९	कुखुरी	ना	तद्	कुखुरो+ई	
९०	कुनै	सर्व	तद्	कुन+ऐ	५
९१	कुम्भकर्ण	ना	तत्स	कुम्भ+कर्ण	
९२	कुरा	ना	तद्		७
९३	कृष्ण	ना	तत्स		
९४	के	सर्व	तद्		९
९५	केटाकेटी	ना	तद्	केटो+केटी	
९६	केवल	नि	तद्		२
९७	कैयन	ना	तद्	कति+अन	
९८	कैयौ	वि	तद्	कति+औ	३
९९	कोच्याइएका	क्रिया	तद्	कोच्याउ+इ+एका	
१००	कोही	सर्व	तद्	को+ही	३
१०१	कोहो	सर्व	तद्	को +हो	२

१०२	क्रम	ना	तत्स		
१०३	क्राइष्ट	ना	आ		
१०४	क्रान्ति	ना	तत्स	क्रम+ति	
१०५	खंगारेका	क्रिया	तद	खगार+ए+क्आ	
१०६	खण्ड	ना	तत्स		
१०७	खर्च	ना	आ		
१०८	खल्लो	वि	तद्		
१०९	खा	क्रिया	तद्		
११०	खारिदिन्छन्	क्रिया	तद्	खार+इ+दि+छन्	
१११	खोक्रै	वि	तद्	खोक्रो +ऐ	
११२	खोजे	क्रिया	तद्	खोज्+ए	
११३	खोज्न	क्रियो	तद्	खोज्+न	
११४	गई	क्रिया	तद्	जा+इ	
११५	गधा	ना	तद्		
११६	गनेर	क्रियो	तद्	गन+एर	
११७	गरिरहेका	क्रिया	तद	गर् +इ+रह+एका	
११८	गरी		तद	गर्+इ	
११९	गरेको		तद	गर्+एको	
१२०	गरेन		तद	गर्+एन	
१२१	गरेर		तद	गर्+एर	
१२२	गर्छ		तद	गर्+छ	
१२३	गर्छन्		तद	गर्+छन	
१२४	गर्थे		तद	गर्+थे	
१२५	गर्थ्यो		तद	गर्+थ्यो	
१२६	गर्न		तद	गर्+न	
१२७	गर्नु		तद	गर्+नु	
१२८	गहु	ना	तद्		

१२९	गाई	ना	तद्		
१३०	गुनासो			गुनगुन+आसो	
१३१	गुलियो	वि	तद्		
१३२	गोसाइथान	ना	तद्	गोसाइ+थान	
१३३	ग्रहण	ना	तत्स	ग्रह+अन	
१३४	घम्साघम्सी	क्रियो	तद्	घम्स+आ, घम्स+इ	
१३५	घर	ना	तद्		५
१३६	घाटै	वि	तद्		
१३७	घुर्की	ना	तद्		
१३८	घोप्टिन	क्रिया	तद्		
१३९	घोप्टे	वि	तद्		२
१४०	घोप्ट्याएर	क्रियो	तद्		
१४१	घ्याम्पा	ना	तद्		२
१४२	घ्याम्पे	वि	तद्	घ्याम्पो+ए	४
१४३	ङिच्याई	क्रिया	तद्		
१४४	ङ्यारङ्यार	क्रियो	तद्	ङ्यार+ङ्यार	
१४५	ङ्रङर	क्रियो	तद्	ङ्रङ्र	
१४६	च	ना	तद्		
१४७	चङ्गेज	ना	आ		
१४८	चढाउँदै	क्रियो	तद्	चढाउ+दै	
१४९	चन्दन	ना	तत्सम		
१५०	चमत्कारिक	वि	तत्स	चमत्कार+इक	
१५१	चलाइ	ना	तद्	चल्+आइ	
१५२	चहारेर	क्रियो	तद्	चहार+एर	
१५३	चार	वि	तद्		
१५४	चाहि	नि	तद्		२
१५५	चाहिन्छ	क्रिया	तद्		२

१५६	चियाउनुपर्थ्यो	क्रिया	तद्	चियाउ+नु+पर्+थ्यो	
१५७	चिल्लो	वि	तद्		
१५८	चिसो	वि	तद्		
१५९	चुलिन्छ	क्रिया	तद्	चुलि+छ	
१६०	छ	क्रिया	तद्		६
१६१	छन्	क्रिया	तद्		
१६२	छन्	क्रिया	तद्		८
१६३	छुटेका	क्रिया	तद्		
१६४	छेउ	ना	तद्		
१६५	छैन	क्रिया	तद्		७
१६६	छोडेन	क्रिया	तद्		
१६७	छोरा	ना	तद्		
१६८	जङ्गबहादुर	ना	तद्		
१६९	जङ्गल	ना	तद्		३
१७०	जडे	क्रिया	तद्	जड्+ए	
१७१	जति	वि	तद्		५
१७२	जनाइन्छ	क्रिया	तद्	जनाउ+इ+छ	
१७३	जन्म	ना	तत्स		
१७४	जय	ना	तत्स		
१७५	जरुरत	ना	आ	जरुर+रत	
१७६	जरो	ना	तद्		
१७७	जल	ना	तत्स		४
१७८	जस	सर्व	तद्		३
१७९	जसरी	क्रियो	तद्	जसो+अरी	
१८०	जसो	सर्व	तद्	जस+ओ	
१८१	जस्ता	ना	आ		२
१८२	जस्तै	वि	तद्	जस्त+ऐ	३

१८३	जस्तो	वि	तद्	जस+तो	
१८४	जहाँ	क्रियो	तद्	जो+हाँ	२
१८५	जान	क्रियो	तद्	जा+न	
१८६	जाने	क्रिया	तद्	जा+ने	
१८७	जान्छु	क्रिया	तद्	जा+छु	
१८८	जान्ने	वि	तद्	जान्+ने	
१८९	जाग्राम	ना	तद्	जाग+राम	
१९०	जात्रु	ना	तद्	जात्रा+उ	
१९१	जिरा	ना	तद्		
१९२	जीवन	ना	तत्स	जीव+अन	
१९३	जुगजुग	क्रियो	तद्	जुग+जुग	
१९४	जुगाँ	ना	तद्		
१९५	जुगातुजुग	क्रियो	तद्	जुग+अनु+जुग	
१९६	जुटाउन	क्रियो	तद्		
१९७	जुद्दा	क्रिया	तद्	जुध्+दा	
१९८	जुधे	क्रिया	तद्	जुध्+ए	
१९९	जुन	सर्व	तद्		
२००	जुनसुकै	सर्व	तद्		
२०१	जे	सर्व	तद्		
२०२	जो	सर्व	तद्		२
२०३	जोडी	ना	तद्	जोड+ई	
२०४	जोरजाम	ना	तद्	जोर+जाम	
२०५	जोर्दै	क्रिया	तद्	जोड्+दै	
२०६	जोहो	ना	तद्		
२०७	ज्ञान	ना	तत्स	ज्ञा+न	
२०८	झट्ट	क्रियो	तद्		
२०९	झन्झट	ना	तद्		२

२१०	झन्झटिया	वि	तद्	झन्झट+इया	
२११	झैं	नायो	तद्		१०
२१२	टन्किएको	क्रिया	तद्	टन्कि+ए+क्ओ	
२१३	टाकन	क्रियो	तद		४
२१४	टाल्सटायल	ना	आ		
२१५	टुकन	क्रियो	तद्		४
२१६	टुत्पा	ना	तद्		
२१७	टैगोर	ना	आ		
२१८	ट्रेन	ना	आ		
२१९	ठण्डाराम	वि	तद्	ठण्डा +राम	७
२२०	ठहर	ना	तद्		
२२१	ठाउँ	ना	तद्		
२२२	ठुला	वि	तद्		२
२२३	ठुलो	वि	तद्		२
२२४	डाँडो	वि	तद्		
२२५	ढाक्नुपरोस	क्रिया	तद्	ढाक्+नु+पर्+ओ्स	
२२६	त	नि	तद्		१०
२२७	तथैव	वि	तत्सम		
२२८	तपाई	सर्व	तद्		
२२९	तर	संयो	तद्		
२३०	तरिका	ना	आ		
२३१	तरुल	ना	तद्		
२३२	तरेको	क्रिया	तद्	तर्+एको	
२३३	ताक्दै	क्रिया	तद्	ताक्+दै	
२३४	ताक्नु	क्रिया	तद्	ताक्+नु	
२३५	तातो	वि	तद्		
२३६	ती	सर्व	तद्		

२३७	तेस्रो	वि	तद्		
२३८	तैपनि	संयौ	तद्	तै+पनि	
२३९	तैले	सर्व	तद्		
२४०	त्यति	वि	तद्	त्यो/ति	
२४१	त्यस	सर्व	तद्		
२४२	त्यसै	वि	तद्	त्यस +ऐ	४
२४३	त्यस्ता	वि	तद्	त्यस +ता	
२४४	त्यो	सर्व	तद्		२
२४५	थरी	वि	तद्	थर+ई	२
२४६	थाले	क्रिया	तद्	थाल+ए	
२४७	थाहा	ना	तद्		४
२४८	थाहै	क्रियो	तद्	था+ऐ	
२४९	थियो	क्रिया	तद्		
२५०	दमाह	ना	तद्	दम+आह	
२५१	दलेर	क्रियो	तद्	दल+एर	
२५२	दाँते	ना	आ		
२५३	दारा	ना	तद्	दारो+आ	
२५४	दर्शनिक	ना	तत्स	दर्शन+इक	
२५५	दिन	ना	तत्स		२
२५६	दुनियाँ	ना	आ		
२५७	दुलाहा	ना	तद्		
२५८	दुलही	ना	तद्	दुलहा+ई	
२५९	दुहिन	क्रिया	तद्		
२६०	दृष्टान्त	ना	तत्स	दृष्ट+अन्त	
२६१	दृष्टि	ना	तत्स	दृश+ति	
२६२	देखा	क्रिया	तद्		
२६३	देखे	क्रिया	तद्	देख्+ए	

२६४	देख्न	क्रियो	तद्		
२६५	देवकोटा	ना	तद्		
२६६	देवता	ना	तत्स	देव+ता	
२६७	देवदेवी	ना	तत्स	देव+देवी	२
२६८	देवात्मा	वि	तत्स	देव+आत्मा	
२६९	देवाधिदेव	ना	तत्स	देव+अधि+देव	
२७०	देवी	ना	तत्स	देव+ई	
२७१	देव्यै	ना	तत्स	देव+ऐ	४
२७२	देश	ना	तत्स		२
२७३	देही	वि	तत्स	देह+ई	
२७४	दैलैदैलो	ना	तद्	दैलो +दैलो	
२७५	दैलो	ना	तद्		
२७६	दोस्रो	वि	तद्		
२७७	धपाइन्छ	क्रिया	तद्	धपाउ+इ+छ	
२७८	धमिलो	वि	तद्		
२७९	धर्म	ना	तत्स		
२८०	धाके	वि	तद्	धाक+ऐ	
२८१	धेरै	वि/क्रिया	तद्	धेर+ऐ	
२८२	धोको	ना	तद्		
२८३	ध्यान	ना	तत्स		
२८४	ध्वसाध्वंसी	वि	तत्स	ध्वस+आ+ध्वस+ई	
२८५	ध्यान	ना	तत्स		
२८६	ना		संयो/नि	तद्	८
२८७	नगई	क्रियो	तद्	न+जा+इ	
२८८	नगरी	क्रियो	तद्	न+गर्+इ	
२८९	नगर्ने	क्रिया	तद्	न+गर्+ने	
२९०	नजोडिएका	क्रिया	तद्	न+जोड+इ+एका	

२९१	नठान्दा	क्रिया	तद्		
२९२	नदिई	क्रिया	तद्	न+दि+इ	
२९३	नपरेको	क्रिया	तद्	न+पर्+एको	
२९४	नपुगी	क्रिया	तद्	न+पुग्+इ	
२९५	नबुझी	क्रिया	तद्	न+बुझ्+ई	
२९६	नभएको	क्रिया	तद्	न+हु+एको	२
२९७	नभन्दै	क्रिया	तद्	न+भन्+दै	२
२९८	नम :	ना	तत्स		३
२९९	नमो :	नाम	तत्स		२
३००	नरहने	क्रियो	तद्	न+रह+ने	
३०१	नसक्ता	क्रियो	तद्	न+सक्+दा	
३०२	नसुनी	क्रिया	तद्	न+सुन्+इ	
३०३	नहुने	क्रिया	तद्	न+हु+ने	२
३०४	नहोला	क्रिया	तद्	न+होला	
३०५	नाक	ना	तद्		२
३०६	नानी	ना	तद्		
३०७	नाम	ना	तत्स		
३०८	नाली	ना	तद्	नाम+ई	२
३०९	नि	नि	तद्		
३१०	निमित्त	नायो	तद्		२
३११	निम्ति	नायो	तद्		२
३१२	निर्मात्री	बि	तत्स		
३१३	निर्मित	वि	तत्स	निर+मित	
३१४	निस्केका	क्रिया	तद्	निस्की+एका	
३१५	निहू	ना	तद्		
३१६	नुनिलो	वि	तद्	नुन+इलो	
३१७	नेता	ना	तत्स	नी+ता	२

३१८	नेपाल	ना	तद्		
३१९	नेपाली	वि	तद्	नेपाल+ई	
३२०	नेपोलियन	ना	आ		
३२१	नै	नि	तद्		३
३२२	नैवद्‍य	ना	तत्स	निवेद+य	१४
३२३	नैष्टिक	वि	तत्स	निष्ठा+इक	
३२४	पञ्चानब्बे	वि	तत्स		
३२५	पढे	क्रिया	तत्द्		
३२६	पढ्नुहोला	क्रिया	तद्	पढ्+न+हु+ओला	
३२७	पद्धति	ना	तत्स	पद्+दति	२
३२८	पनि	संयो	तद्		१७
३२९	परचक्री	वि	तत्स	पर+चक्र+ई	
३३०	परमेश्वरी	ना	तत्स	परम्+ईश्वरी	
३३१	परलोक	ना	तत्स	पर+लोक	
३३२	परिपूरयेत	वि	तत्स		
३३३	परेका	क्रिया	तद्	पर्+एका	
३३४	परोपकार	ना	तत्स	पर+उपकार	
३३५	परोस्	क्रिया	तद्	पर्+ओस	३
३३६	पर्ने	क्रियो	तद्	पर्+ने	
३३७	पर्यो	क्रिया	तद्	पर्+य+ओ	
३३८	पश्चिम	ना	तत्स	पश्च+इम	
३३९	पसेका	क्रिया	तद्	पस्+एका	
३४०	पस्नुपरेको	क्रिया	तद्	पस् +नु+पर्+एको	
३४१	पहिले	क्रियो	तद्	पहिलो+ए	३
३४२	पाइन	क्रिया	तद्		
३४३	पाइन्छ	क्रिया	तद्	पाउ+इ+छ	
३४४	पाइरहेका	क्रिया	तद्	पाउ+इ+रह+एका	

३४५	पाउलान	क्रिया	तद्	पाउ+ल्आन्	
३४६	पाएकै	क्रियो	तद्	पाउ+ए+क+ऐ	
३४७	पाएको	क्रियो	तद्	पाउ+ए+क्ओ	
३४८	पातल	ना	तद्		
३४९	पारी	ना	तद्	पार+ई	
३५०	पिरोलेका	क्रिया	तद्	पिरोल+एका	
३५१	पुगे	क्रिया	तद्	पु+ए	
३५२	पुगेका	क्रिया	तद्	पु+एका	
३५३	पुग्छ	क्रिया	तद्	पु+छ	
३५४	पुग्थ्यो	क्रिया	तद्	पु+थे	
३५५	पुराण	ना	तत्स		१०
३५६	पुरपार	क्रियो	तद्		
३५७	पुर्खा	ना	तत्स		
३५८	पूजा	ना	तत्स	पूज्+आ	४
३५९	पूजाआजा	ना	तत्स	पूजा+आजा	
३६०	पूजाविधि	ना	तत्स	पूजा+विधि	
३६१	पूरा	वि	तद्		
३६२	पृथ्वी	ना	तत्स		२
३६३	पृथ्वीनारायण	ना	तत्स		
३६४	पेट	ना	तत्स		
३६५	प्रकार	ना	तत्स	प्र+कार	
३६६	प्रकारेण	ना	तत्स		२
३६७	प्रतिशत	वि	तत्स	प्रति+शत	
३६८	प्रतिक्षा	ना	तत्स	प्रति+ईक्षा	
३६९	प्रत्येक	वि/सर्व	तत्स	प्रति+एक	९
३७०	प्रमुख	वि	तत्स	प्र+मुख	
३७१	प्राणी	ना	तत्स	प्राण+ई	३

३७२	प्राय	क्रियो	तत्स		२
३७३	प्रारम्भ	ना	तत्स	प्र+आरम्भ	
३७४	प्रार्थना	ना	तत्स	प्र+अर्थ+अन	
३७५	प्रेरित	वि	तत्स	प्रेर+इत	
३७६	फकाउँदैन	क्रिया	तद्	फकाउ+दै+न	
३७७	फर्केर	क्रियो	तद्	फर्कि+एर	
३७८	फलस्वरूप	क्रियो	तद्	फल+स्वरूप	
३७९	फलायो	क्रिया	तद्		
३८०	फलाओस	क्रिया	तद्		
३८१	फौज	ना	आ		
३८२	बजाउँदै	क्रिया	तद्	बजाउ+दै	
३८३	बढे	क्रिया	तद्	बढ्+ए	
३८४	बढ्दो	क्रियो	तद्	बढ्+दो	
३८५	बनाउने	क्रियो	तद्	बनाउ+ने	
३८६	बनाएको	क्रियो	तद्	बनाउ+एको	
३८७	बन्छ	क्रिया	तद्	बन+छ	३
३८८	बन्दुक	ना	आ		
३८९	बन्नुपर्छ	क्रिया	तद्	बन+नु+पर्+छ	
३९०	बयान	ना	आ		२
३९१	बरु	संयो	आ		
३९२	बर्मा	ना	आ		
३९३	बलियो	वि	तद्		
३९४	बस्नुपरोस्	क्रिया	तद्	बस् +नु+पर+ओस	
३९५	बाँझो	वि	तद्		
३९६	बाइहाल्छन	क्रिया	तद्	बाइहाल्+छन	
३९७	बाजे	ना	तद्		३
३९८	बाटै	नाम	तद्	बाटो +ऐ	

३९९	बाधा	ना	तत्स		
४००	बिराला	ना	तद्		
४०१	बिर्सेका	क्रिया	तद्	बिर्सि+एका	
४०२	बिर्सेछन	क्रिया	तद्	विर्सि +ए+छन	
४०३	बिसौ	वि	तद्	बिस् +औ	
४०४	बिघतै	क्रियो	तद्	बिघत+ऐ	
४०५	बुझ्ने	क्रिया	तद्	बुझ्+ने	
४०६	बुढाबुढी	ना	तद्	बुढो+बुढी	
४०७	बुढी	वि	तद्	बढो+ई	३
४०८	बुद्ध	ना	तत्स		
४०९	बुद्धि	ना	तत्स	बुद्ध+ति	
४१०	ब्येग्लै	वि	तद्	बेग्लो+ए	
४११	बेसर्म	वि	आ	बे+सर्म	
४१२	बोके	क्रिया	तद्	बोक्+ए	
४१३	बोध	ना	तत्स		
४१५	ब्रह्मा	ना	तत्स	ब्रह्म्+आ	
४१६	ब्यारेक	ना	आ		
४१७	भइसकेका	क्रिया	तद्	हु+इ+सक+एका	
४१८	भए	क्रिया	तद्	हु+ए	८
४१९	भएका	क्रिया	तद्	हु+एका	२
४२०	भएर	क्रियो	तद्	हु+एर	
४२१	भकुन्डिएका	क्रिया	तद्	भकुन्डि+एका	२
४२२	भकुर	ना	तद्	भकुर+आ	
४२३	भकुरा	ना	तद्		
४२४	भगवती	ना	तद्	भग+वत+ई	
४२५	भनी	क्रिया	तद्	भन्+इ	
४२६	भने	क्रिया	तद्	भन्+ए	४

४२७	भन्थ्ये	क्रिया	तद्	भन्+थे	
४२८	भन्दछु	क्रिया	तद्	भन्+द्अ+छु	
४२९	भन्नुहोला	क्रिया	तद्	भन्+नु+होला	
४३०	भर्ने	क्रिया	तद्	भर्+ने	
४३१	भर्सेली	ना	तद्		
४३२	भगति	ना	तद्		२
४३३	भाउ	ना	तद्		
४३४	भाग	ना	तद्		४
४३५	भाग्नुपरेका	क्रिया	तद्	भाग+नु+पर्+एका	
४३६	भारत	ना	तद्		
४३७	भारतीय	वि	तद्	भारत+ईय	
४३८	भीमसेन	ना	तत्स	भीम+सेन	
४३९	भुँडी	ना	तद्		६५
४४०	भुँडीदेवी	ना	तद्	भुँडी+देवी	३
४४१	भुडीपूजा	ना	तद्	भुँडी+पूजा	१४
४४२	भुँडीवाद	ना	तद	भुडी+वाद	
४४३	भुँडीवाला	वि	तद्	भुडी+वाला	४
४४४	भुराभुरी	ना	तद्	भुरो+भुरो+ई	
४४५	भुसुक्कै	क्रियो	तद्	भुसुक्क+ऐ	
४४६	भूमि	ना	तत्स	भू+मि	२
४४७	भेडा	ना	तद्		
४४८	भै	क्रिया	तद्		२
४४९	भ्यागुर	ना	तद		
४५०	म	सर्व	तद्		३
४५१	मच्चाएका	क्रिया	तद्	मचाउ+एका	
४५२	मर्त्यलोक	ना	तत्स	मर्त्य+लोक	
४५३	मल	ना	तत्स		

४५४	मलाई	सर्व	तत्स		३
४५५	महर्षि	ना	तत्स	महा+ऋषि	
४५६	महादेव	ना	तत्स	माहा+देव	
४५७	महापुराण	ना	तत्स	महा+पुराण	
४५८	महामाता	ना	तत्स	महा+माता	
४५९	महामेला	ना	तत्स	महा+मेला	
४६०	मार्क्स	ना	आ		
४६१	माझ	ना	तद्		
४६२	मात्र	नि	तत्स		४
४६३	मात्रा	ना	तत्स		३
४६४	मादल	ना	तद्		
४६५	मान्छे	ना	तद्		८
४६६	मान्नु	क्रिया	तद्	मान्+नु	
४६७	मासु	ना	तत्स		
४६८	माहात्म्य	ना	तत्स	माहात्मा+य	
४६९	मिठो	वि	तद्		२
४७०	मिलेर	क्रियो	तद्	मिल+एर	
४७१	मुख	ना	तत्स		६
४७२	मुख्यत :	क्रियो	तत्स		२
४७३	मुलक	ना	आ		
४७४	मुस्किल	वि	आ		
४७५	मेरो	वि	तद्		
४७६	मैले	सर्व	तद्		
४७७	मैलो	वि	तद्	मयल+ओ	
४७८	मौका	ना	आ		
४७९	य	ना	तद्		
४८०	यति	वि	तद्		

४८१	यस	सर्व	तद्		५
४८२	यसै	क्रियो	तद्	यस + ऐत्र	४
४८३	यहाँ	सर्व/क्रियो	तद्	यो+हाँ	
४८४	यही	सर्व/वि	तद्	यो+ई	२
४८५	या	संयो	आ		
४८६	यात्रु	ना	तत्स	यात्रा+उ	
४८७	यिन	सर्व	तद्		
४८८	यी	सर्व	तद्		२
४८९	युग	ना	तत्स		२
४९०	येनकेन	क्रियो	तत्स	येन+केन	२
४९१	यो	सर्व	तद्		२
४९२	योजना	ना	तत्स	योजन+आ	
४९३	र	संयो/नि	तद्		२२
४९४	रहनु	क्रिया	तद्	रह+नु	
४९५	रहन्छ	क्रिया	तद्	रह+छ	
४९६	रहन्थ्यो	क्रिया	तद्	रह+थ्यो	
४९७	रहर	ना	तद्		
४९८	रातभरि	क्रियो	तद्	रात+भरि	
४९९	रातो	वि	तद्		३
५००	रानीपोखरी	ना	तद्	राखी+पोखरी	
५०१	राष्ट्र	ना	तत्स		
५०२	रिसाइहाल्छिन	क्रिया	तद्	रिसाउ+इ+हाल्+छिन्	
५०३	रिसाउछिन	क्रिया	तद्	रिसाउ+छिन्	
५०४	रिसाउँदा	क्रियो	तद्	रिसाउ+दा	२
५०५	रिसाउनु	क्रिया	तद्	रिसाउ+नु	
५०६	रुन्चे	वि	तद्	रु+चे	
५०७	रूप	ना	तत्स		२

५०८	लगाउँछिन	क्रिया	तद्	लगाउ+छिन्	
५०९	लड्का	नाम	तत्स		
५१०	लर्काइदिदै	क्रिया	तद्	लर्काउ+इ+दि+दै	
५११	लाखौं	वि	तद्	लाख+औं	
५१२	लागि	नायो	तद्	लाग्+इ	
५१३	लागु	ना	तद्	लाग्+उ	
५१४	लागे	क्रिया	तद्	लाग्+ए	
५१५	लागेका	क्रिया	तद्	लाग्+एका	
५१६	लागेको	क्रिया	तद्	लाग+एको	
५१७	लाग्छ	क्रिया	तद्	लाग्+छ	
५१८	लाग्यो	क्रिया	तद्	लाग्+यो	
५१९	लाटोकोसेरो	ना	तद्	लाटो+कोसेरो	
५२०	लादिनु	क्रिया	तद्	लाद्+इ+न	
५२१	लापर्वाही	ना	आ	आपरबाह+ई	
५२२	लिएर	क्रियो	तद्		
५२३	लिङ्कन	ना	आ		
५२४	लेखे	क्रिया	तद्	लेख्+ए	
५२५	लेखेका	क्रिया	तद्	लेख्+एका	
५२६	लेखेको	क्रिया	तद्	लेख्+एको	
५२७	लेख्न	क्रियो	तद्	लेख्+न	
५२८	लेलिन	ना	आ		
५२९	लोक	ना	तत्स		
५३०	लोभ	ना	तत्स		
५३१	ल्यात्वे	ना	तद्		
५३२	वर्गीकरण	ना	तत्स	वर्ग+ई+करण	
५३३	वा	संयो/विशे	तद्		
५३४	वानर	ना	तत्स	वा+नर	

५३५	वाल्मीकि	ना	तत्स	वाल्मीक+इ	
५३६	विचार	ना	तत्स	वि+चार	
५३७	विज्ञान	ना	तत्स	वि+ज्ञान	
५३८	विद्या	ना	तत्स	विद्+य+आ	
५३९	विभिन्न	वि	तत्स	वि+भिन्न	
५४०	विराट	वि	तत्स	वि+राट	२
५४१	विवेचना	ना	तत्स	विवेचन+आ	
५४२	विशाल	वि	तत्स	वि+शाल	३
५४३	विशेषज्ञ	ना	तत्स	विशेष+ज्ञ	
५४४	विश्व	ना	तत्स		२
५४५	विश्वमित्र	ना	तत्स	विश्व+मित्र	
५४६	विश्वास	ना	तत्स	वि/श्वास	
५४७	विर्स्माक	ना	आ		
५४८	वेदनाश	ना	तत्स	वेद+नास	
५४९	वेदव्यास	ना	तत्स	वे+व्यास	
५५०	व्यक्ति	ना	तत्स	वि+अञ्ज+ति	
५५१	व्यास	ना	तत्स		३
५५२	शक्ति	ना	तत्स	शक्+ति	
५५३	शङ्कर	ना	तत्स		२
५५४	शताब्दी	ना	तत्स	शत्+अब्द+ई	
५५५	शब्द	ना	तत्स		२
५५६	शारदायै	वि	तद्	शारदा+ऐ	
५५७	शाह	ना	आ		
५५८	सँगसँगै	क्रियो	तद्	सँग+सँगै	
५५९	संसार	ना	तत्स	सम्+सार	२
५६०	सकिएन	क्रिया	तद्	सक्+इ+एन	२
५६१	सकिन्छ	क्रिया	तद्	सक्+इ+छ	

५६२	सकेसम्म	क्रियो	तद्	सक् +ए+सम्म	
५६३	सक्नुहुन्छ	क्रिया	तद्	सक्+नु+हु+छ	
५६४	सङ्घीय	वि	तत्स	सङ्घ+ईय	
५६५	सत्य	वि	तत्स		
५६६	सत्यवादी	वि	तत्स	सत्य+वादी	
५६७	सत्र	वि	तद्		
५६८	सदाचारी	वि	तत्स	सदाचार+ई	
५६९	सधैं	बायो	तद्		
५७०	सन्त	ना	तत्स		
५७१	सपना	ना	तद्		
५७२	सब	सर्व	तद्		
५७३	सबै	वि	तद्	सब+ऐ	११
५७४	सम	ना	तद्		
५७५	समस्या	ना	तत्स		
५७६	समाज	ना	तत्स		
५७७	समान	वि	तत्स		
५७८	समुन्द्र	ना	तत्स		२
५७९	समेतायै	नायो	तत्स		
५८०	सम्झनुपर्छ	क्रिया	तद्	सम्झ+उ+पर्+छ	
५८१	सम्झाइदिइन	क्रिया	तद्	सम्झाउ+इ+दि+इन्	
५८२	सम्झिस्	क्रिया	तद्	सम्झि+इस	
५८३	सम्झी	क्रिया	तद्	सम्झ+ई	
५८४	सम्झेर	क्रियो	तद्	सम्झ+एर	
५८५	सर्त	ना	आ		
५८६	सर्म	ना	आ		
५८७	सर्व	वि	तत्स		
५८८	सर्वकालीन	वि	तत्स	सर्व+कालीन	

५८९	सर्वदेशीय	वि	तत्स	सर्व+देशीय	
५९०	सर्वधार्मिक	वि	तत्स	सर्व+धार्मिक	
५९१	सर्वोच्च	वि	तत्स	सर्व+उच्च	
५९२	सर्वोदय	वि	तत्स	सर्व+उदय	
५९३	सल्काउँदै	क्रिया	तद्	सल्काउ+दै	
५९४	सही	ना	आ		
५९५	साख्यै	वि	तद्		
५९६	साढे	वि	तद्		
५९७	सात	वि	तद्		
५९८	साथै	नायो	तद्	साथ+ऐ	२
५९९	साध्य	वि	तत्स		२
६००	सानो	वि	तद्		२
६०१	सामार्थ्य	वि	तद्		
६०२	सामान	ना	आ		
६०३	सामु	नायो	तद्		
६०४	सारा	वि	तद्		
६०५	सारै	वि	तद्		
६०६	सार्त्रे	ना	आ		
६०७	सालाखाला	क्रियो	तद्	साला+खाला	
६०८	सिङ्गल	वि	आ		
६०९	सिङ्गा	वि	आ		
६१०	सिद्ध	ना	तत्स	सिध्+त	
६११	सिद्धान्त	ना	तत्स	सिद्ध+अन्त	
६१२	सिन्दुर	ना	तत्स		
६१३	सुते	क्रिया	तद्	सुत्+ए	
६१४	सुत्यो	क्रिया	तद्	सुत्+यो	
६१५	सुधार	ना	तत्स	सु+धृ+आ	२

६१६	सुरसार	ना	तद्	सुर+सार	
६१७	सुरु	ना	तद्		३
६१८	सेक्सपियर	ना	आ		
६१९	सेतो	वि	तद्		
६२०	सोचे	क्रिया	तद्	सोच+ए	
६२१	सोचेन	क्रिया	तद्	सोच+एन	
६२२	सोच्यो	क्रिया	तद्	सोच+यो	
६२३	सोध्न	क्रिया	तद्	सोध+नु	
६२४	सोहोर्नु	क्रिया	तद्	सोहोर+नु	
६२५	स्रोत	ता	तत्स	स्रु+त	
६२६	स्थल	ना	तत्स		
६२७	स्वत	क्रियो	तत्स	स्व+त	
६२८	स्वभाव	ना	तत्स	स्व+भाव	
६२९	स्वयम्	सर्व	तत्स		
६३०	स्वर	ना	तत्स		
६३१	हनुमान	ना	तत्स	हनु+मान	
६३२	हलो	ना	तद्	हल+ओ	
६३३	हाँडी	ना	तद्	हाँडो+ई	३
६३४	हाँडीघोप्टे	वि	तद्	हाँडी+घोप्टो+ए	६
६३५	हाउडे	वि	तद्		
६३६	हातमुख	ना	तद्	हात+मुख	
६३७	हात्ती	ना	तद्		
६३८	हाम्रा	वि	तद्	हामी+रा	२
६३९	हिजै	क्रियो	तद्	हिजो +ऐ	
६४०	हुँ	वि.वो	तद्		
६४१	हुँदैन	क्रिया	तद्	हु+दैन	२
६४२	हुक्का	ना	तद्		

६४३	हुनाले	क्रियो	तद्	हु+न्आ+ल्ए	
६४४	हुनुपर्छ	क्रिया	तद्	हु+नु+पर्+छ	
६४५	हुन्	क्रिया	तद्		३०
६४६	हुन्छ	क्रिया	तद्	हु+छ	१२
६४७	हुन्थ्यो	क्रिया	तद्	हु+थ्यो	३
६४८	हेरिल्याएको	क्रिया	तद्	हेरि+ल्य्आएको	
६४९	हेर्न	क्रियो	तद्	हेर् +न	
६५०	हेलचेक्रयाइँ	ना	तद्	हेलचेको+याइ	
६५१	हो	नि	तद्		१६
६५२	होइन	क्रिया	तद्		५
६५३	होटल	ना	आ		
६५४	होटल	ना	आ		
६५५	होला	क्रिया	तद्		
६५६	होस्	क्रिया	तद्		१२
६५७	होस्टल	ना	आ		

स्रोत : नेपाली कक्षा १०

पृष्ठ : १२५-१२९

तालिका विकास : शोधार्थी स्वयम्

४.४.१ पदवर्गका आधारमा शब्दहरूको वर्गीकरण

तालिका न.९ पदवर्गका आधारमा शब्दहरूको वर्गीकरण

क.स.	शब्द	शब्दसङ्ख्या	प्रतिशत
१	नाम	२७१	४१.२४
२	सर्वनाम	३४	५.१८
३	विशेषण	११५	१७.५१
४	क्रिया	१४८	२२.५२
५	क्रियायोगी	६०	९.१३
६	नामयोगी	८	१.२२
७	संयोजक	१२	१.८३
८	विस्मयादिबोधक	२	०.३०
९	निपात	७	१.०७
जम्मा		६५७	१००

स्रोत : नेपाली कक्षा १०

तालिका विकास : शोधार्थी स्वयम

माथिको तालिका अनुसार पाठमा जम्मा ६५७ ओटा शब्दसङ्ख्या रहेको पाइन्छ। जम्मा शब्द सङ्ख्या मध्ये नाम शब्द सबै भन्दा बढी प्रयोग भएको पाइन्छ। जम्मा शब्द सङ्ख्या मध्ये नाम वर्गका शब्द २७१, ४१.२४% सर्वनाम वर्गका शब्द ३४, ५.१८% विशेषण वर्गका शब्द ११५, १७.५१ क्रिया वर्गका १४८, २२.५२% क्रियायोगी वर्गका ६०,९.१३% नामयोगी ८, १.२२ संयोजक १२, १.८३%, विस्मयादिबोधक वर्गका २, ०.३०% निपात वर्गका ७, १.०७% शब्दहरू प्रयोगमा आएको पाइन्छ। सबै भन्दा कम विस्मयादिबोधक वर्गका शब्दहरू रहेका छन्। विस्मयादिबोधक वर्गका शब्दहरू यस पाठमा प्रयोग भएको पाइन्छ।

४.४.२ स्रोतका आधारमा शब्दको वर्गीकरण

तालिका नं. १० : स्रोतका आधारमा शब्दहरूको वर्गीकरण

क्र.सं.	शब्द		सङ्ख्या	प्रतिशत
१	मौलिक	तत्सम	१७८	२७.०९
		तत्भव	४३१	६५.७०
२	आगन्तुक		४८	७.३०
	जम्मा		६५७	१००

स्रोत : नेपाली कक्षा १०

तालिका विकास शोधार्थी स्वयम् तालिका नं. १० अनुसार पाठमा प्रयुक्त जम्मा शब्द सङ्ख्या ६५७ रहेको देखिन्छ । जसमध्ये सबै भन्दा बढी तद्भव ४३१, ६५.७०% रहेको देखिन्छ । त्यसैगरी दोस्रो स्थानमा तत्सम १७८, २७०९% र सबै भन्दा कम आगन्तुक ४८, ७.३०% शब्दहरू प्रयोग भएको पाइन्छ ।

४.४.३ आवृत्तिका आधारमा शब्दको वर्गीकरण

तालिका नं. ११ आवृत्तिका आधारमा शब्दहरूको वर्गीकरण

क्र.सं.	शब्द	सङ्ख्या	प्रतिशत
१	आवृत्ति	१४७	२२.३७
२	अनावृत्ति	५१०	७७.६३
	जम्मा	६५७	१००

स्रोत : नेपाली कक्षा १०

तालिका विकास शोधार्थी स्वयम्

माथिको तालिका अनुसार पाठमा जम्मा ६५७ ओटा शब्दसङ्ख्या रहेको पाइन्छ । जस मध्ये आवृत्ति शब्दसङ्ख्या १४७, २२.३७% र अनावृत्ति शब्दसङ्ख्या ५१०, ७७.६३% रहेको पाइन्छ ।

४.४.४ बनोटका आधारमा शब्दको वर्गीकरण

तालिका नं. १२ बनोटका आधारमा शब्दको वर्गीकरण

क्र.सं.	शब्द		सङ्ख्या	प्रतिशत
	मूल		२९३	४४.६०
१	व्युत्पन्न	उपसर्ग	६०	९.१३
		प्रत्यय	२८०	४२.६२
२		समास	१६	२.४४
		द्वित्व	८	१.२१
	जम्मा		६५७	१००

स्रोत : नेपाली कक्षा १०

तालिका विकास : शोधार्थी स्वयम्

माथिको तालिका अनुसार पाठमा प्रयुक्त जम्मा शब्द सङ्ख्या ६५७ रहेको पाइन्छ। जसमध्ये मूल शब्दसङ्ख्या २९३, ४४.६०% रहेको पाइन्छ। त्यसैगरी व्युत्न्न शब्दहरूमा क्रमश : उपसर्ग ६०, ९.१३% प्रत्यय २८०, ४२.६२%, समास १६, २.४४% र द्वित्व ८, १.२१% शब्द प्रयोग भएको पाइन्छ।

४.५ कक्षा दसको नेपाली पाठ्यपुस्तकमा समाविष्ट निबन्ध विधामा प्रयुक्त सम्पूर्ण शब्द भण्डारको व्याख्या एवम् विश्लेषण :

कक्षा दसको नेपाली भाषा पाठ्यपुस्तकमा समाविष्ट निबन्ध विधामा प्रयुक्त शब्दहरूको अध्ययन गर्ने मुख्य ध्येय रहेको प्रस्तुत शोध अध्ययनको यस भागमा उक्त निबन्धबाट प्राप्त शब्दहरूलाई समग्र संकलन गरेर व्याख्या एवम् विश्लेषण गर्ने कार्य गरिएको छ। कक्षा दसको नेपाली पाठ्यपुस्तकमा जम्मा ३ ओटै निबन्धका सम्पूर्ण शब्दलाई तालिका स्तम्भचित्र र वृत्तचित्रको माध्यमबाट देखाई तिनलाई व्याख्या विश्लेषण गरिएको छ।

४.५.१ पदवर्गका आधारमा शब्दभण्डारको विश्लेषण

तालिका नं. १३ : पदवर्गका आधारमा शब्दभण्डारको विश्लेषण

क्र.श.	पदवर्ग	शब्दसङ्ख्या	प्रतिशत
१	नाम	७५७	४५.७९
२	सर्वनाम	६२	३.७६
३	विशेषण	३१३	१८.९३
४	क्रिया	३४९	२१.१२
५	क्रियायोगी	११८	७.१३
६	नामयोगी	१९	१.१४
७	संयोजक	२१	१.२८
८	विस्मयादिबोधक	२	०.१२
९	निपात	१२	०.७३
	जम्मा	१६५३	१००

स्रोत : नेपाली कक्षा १०

तालिका विकास : शोधार्थी स्वयम

तालिका नं. १३ अनुसार कक्षा १० को नेपाली पाठ्यपुस्तकमा समाविष्ट ३ ओटा निबन्धमा प्रयुक्त शब्दहरूमा नाम वर्गको सबैभन्दा बढी प्रयोग भएको देखिन्छ। कुल सङ्ख्या १६५३ मध्ये ७५७,४५.७९% शब्द नाम वर्गका मात्र रहेको देखिन्छ। दोस्रो स्थानमा क्रिया वर्गका शब्दहरू प्रयोग भएको देखिन्छ। क्रियावर्ग अर्न्तगत ३४९, २१.१२% शब्दहरू प्रयोगमा आएको देखिन्छ। त्यसरी नै क्रमश : विशेषण वर्गका ३१३, १८.९३% क्रियायोगी वर्गका ११८, ७.१३% सर्वनम वर्गका ६२, ३.७६%, संयोजक वर्गका २१,१.२८, नामयोगी वर्गका १९, १.१४% निपात वर्गका १२, ०.७३ र विस्मयादिबोधक वर्गका २, ०.१२% शब्दहरू प्रयोगमा आएका देखिन्छन्।

स्तम्भ चित्र नं. १ पदवर्गका आधारमा शब्दभण्डारको वर्गीकरण

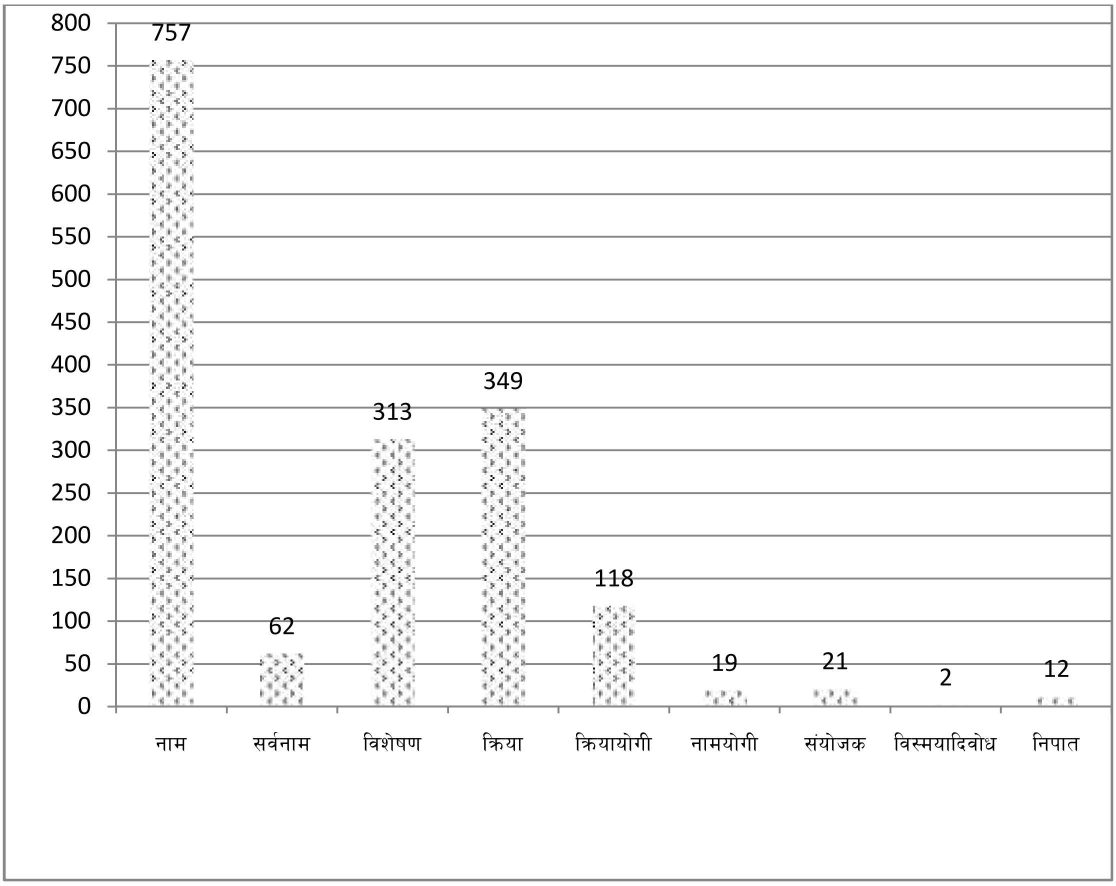

वृत्तचित्र नं. १ पदवर्गको आधारमा शब्दभण्डारको वर्गीकरण

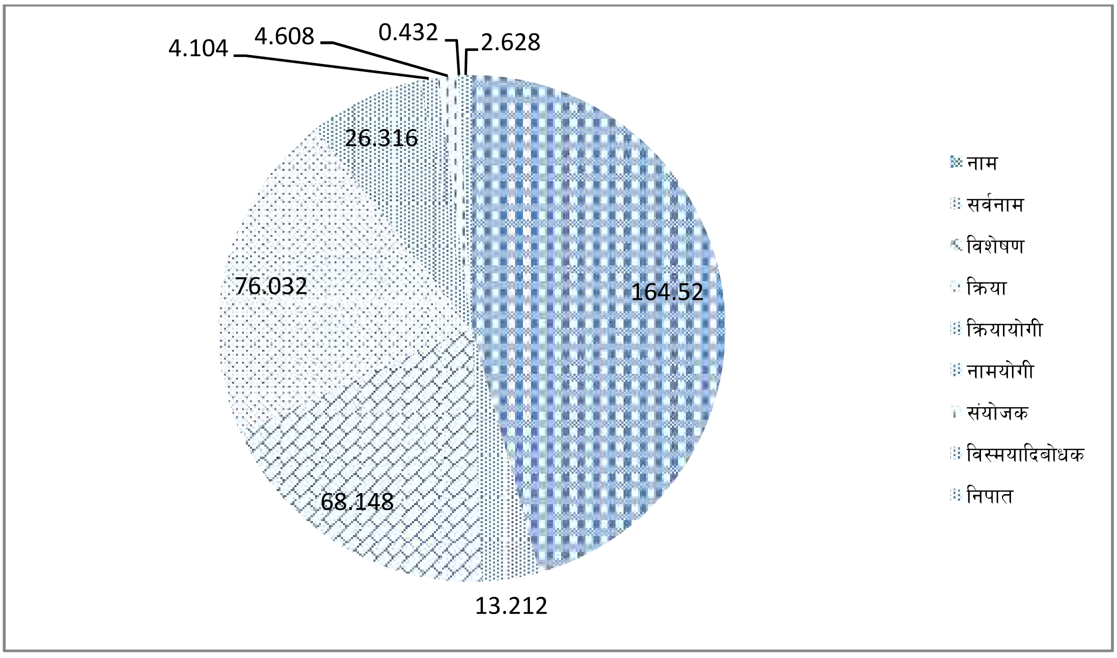

माथि उल्लेखित स्तम्भचित्र र वृत्तिचित्रले तालिका नं. १३ लाई अझ स्पष्ट पारेको छ । जस अनुसार नाम वर्गका शब्दले उत्याधिक सङ्ख्या ओगटेको देखिन्छ भने यसको अनुपातमा विस्मयादिबोधक वर्गका शब्दहरू ज्यादै न्यून रहेको पाइन्छ । शब्द प्रयोगका दृष्टिले क्रिया र विशेषण क्रमश : दोस्रो र तेस्रो स्थानमा रहेता पनि यो सङ्ख्या नाम वर्गका शब्दको अनुपातमा निकै कम देखिन्छ ।

४.५.२ स्रोतको आधारमा शब्दभण्डारको वर्गीकरण

तालिका नं. १४ स्रोतका आधारमा शब्दभण्डारको वर्गीकरण

क्र.सं.	शब्द		सङ्ख्या	प्रतिशत
१	मौलिक	तत्सम	५८७	३५.५१
		तत्भव	९५३	५७.६५
२	आगन्तुक		११३	६.८४
	जम्मा		१६५३	१००

स्रोत : नेपाली कक्षा १०

तालिका विकास : शोधार्थी स्वयम

तालिका नं. १४ लाई विश्लेषण गरेर हेर्दा कक्षा १० को नेपाली पाठ्यपुस्तकमा समाविष्ट ३ ओटा निबन्ध विधामा जम्मा शब्द १६५३ रहेका छन् । जसमध्ये बढी तत्भव ९५३, ५७.६५% प्रयोग भएको देखिन्छ । त्यस पछि क्रमश : तत्सम ५८७, ३५.५१% र आगन्तुक शब्द ११३, ६.८४% रहेको पाइन्छ । सबै भन्दा कम आगन्तुक शब्द प्रयोग भएको पाइन्छ ।

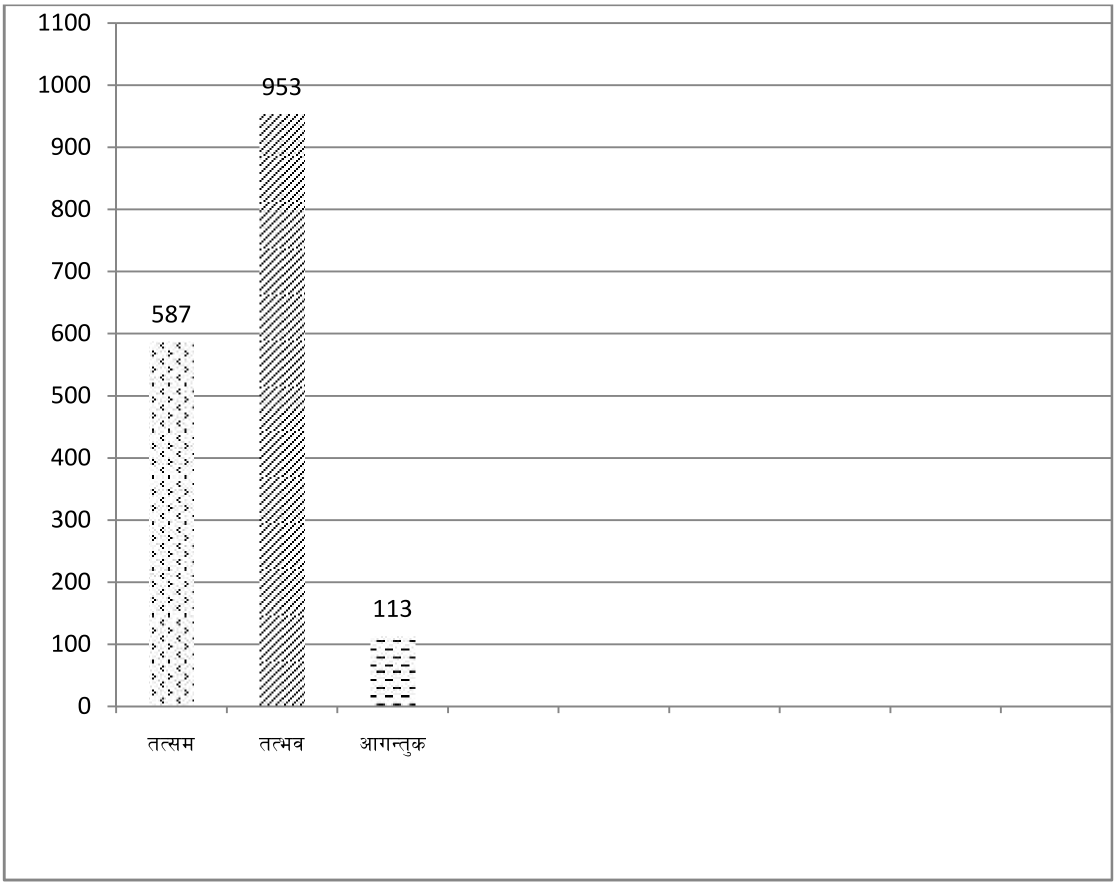

वृत्तचित्र नं. २ : स्रोतका आधारमा शब्दभण्डारको वर्गीकरण

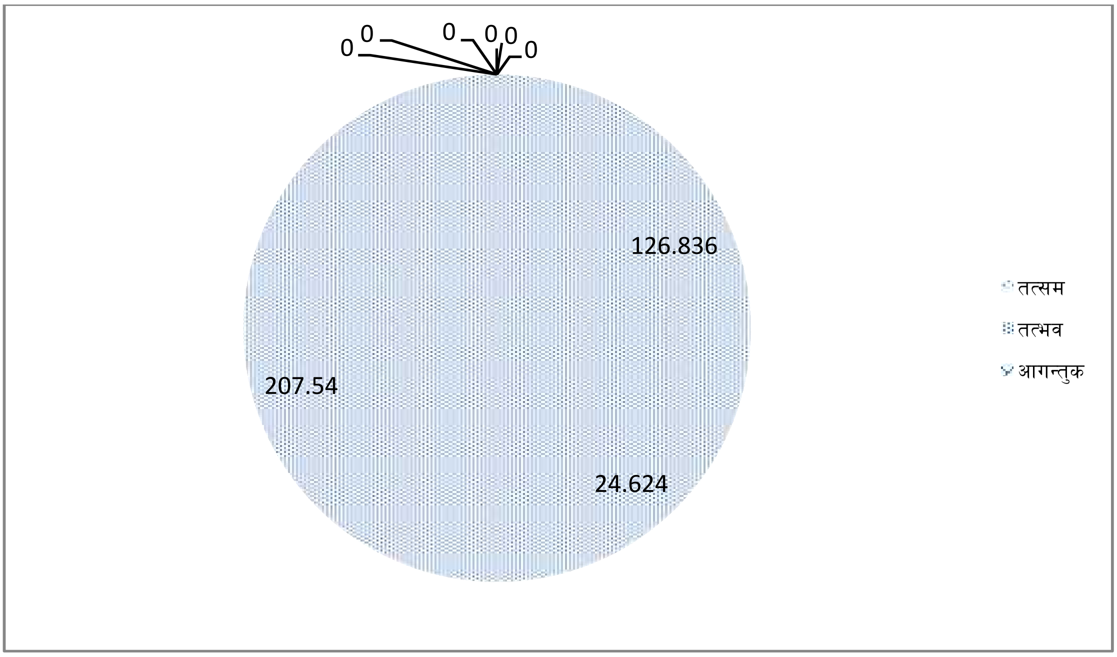

तालिका नं. १४ लाई अझ स्पष्ट पार्नका लागि माथि स्तम्भचित्र र वृत्तचित्र पनि प्रस्तुत गरिएको छ । जसअनुसार तत्भव शब्दले आधार भाग भन्दा बढी ओगटेको देखिन्छ तर तत्सम शब्द तत्व भन्दा आधा भन्दा बढी मात्र प्रयोग भएको पाइन्छ । आगन्तुक शब्दको प्रयोग न्यून देखिन्छ ।

४.५.३ आवृत्तिका आधारमा शब्दभण्डारको वर्गीकरण

तालिका नं. १५ : आवृत्तिका आधारमा शब्दभण्डारको वर्गीकरण

क्रं.स.	शब्द	सङ्ख्या	प्रतिशत
१	आवृत्ति	५५१	३३.३३
२	अनावृत्ति	११०२	६६.६७
जम्मा		१६५३	१००

माथिको तालिका अनुसार कक्षा १० को नेपाली पाठ्यपुस्तकमा समाविष्ट ३ ओटा निबन्धमा प्रयुक्त जम्मा शब्दसङ्ख्या १६५३ रहेको देखिन्छ । जसमध्ये आवृत्त शब्दसङ्ख्या ५५१, ३३.३३% र अनावृत्त शब्दसङ्ख्या ११०२, ६६।३७ रहेको पाइन्छ । यसरी सम्पूर्ण शब्दहरूमा अनावृत्त शब्दसङ्ख्या नै बढी रहेको पाइन्छ ।

स्तम्भचित्र नं. ३ : आवृत्तिका आधारमा शब्दभण्डारको वर्गीकरण

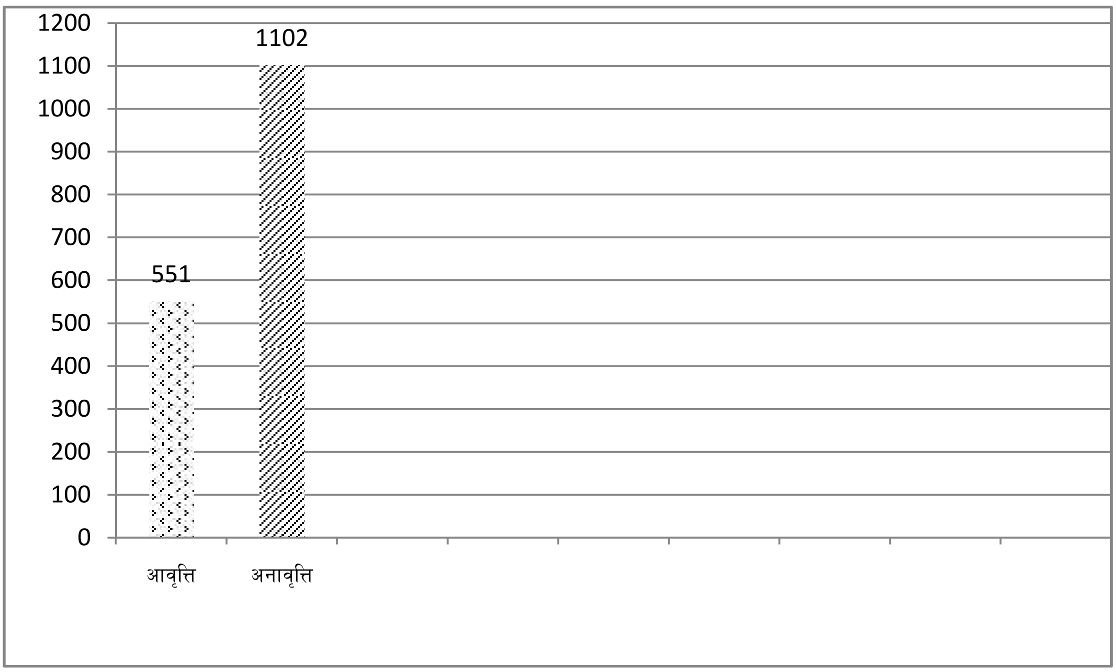

वृत्तचित्र नं. ३ आवृत्तिका आधारमा शब्दभण्डारको वर्गीकरण

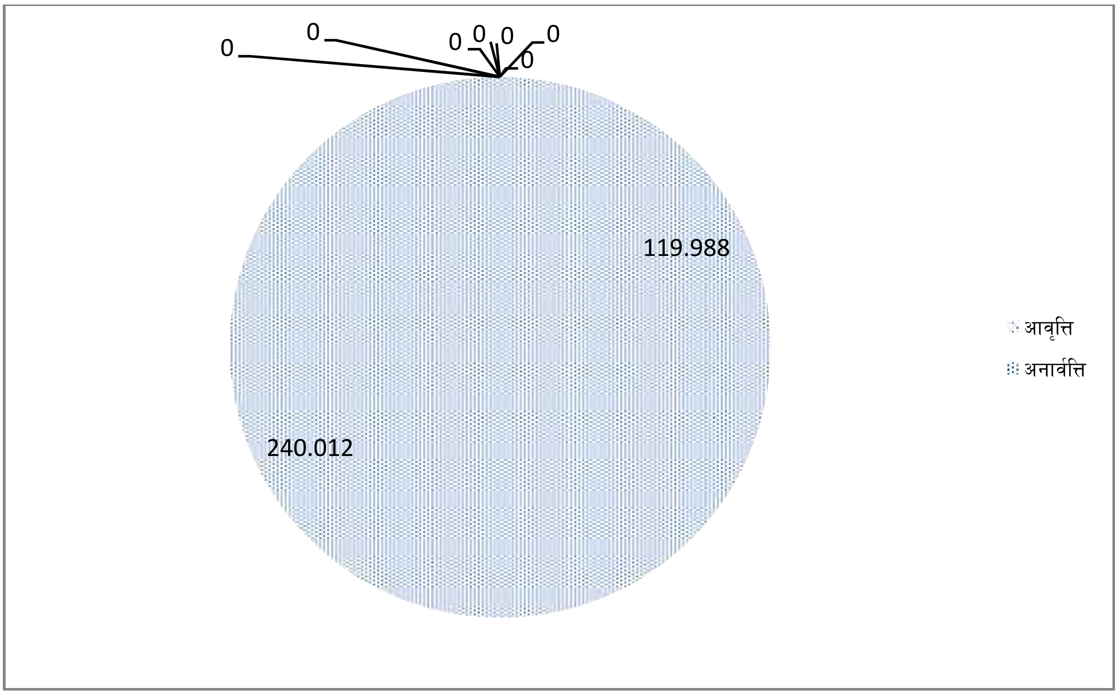

तालिका नं. १४ लाई अझै स्पष्ट पार्नका लागि माथि स्तम्भचित्र र वृत्तचित्र तयार गरिएको छ । जस अनुसार ३३ प्रतिशत शब्द मात्र आवृत्ति भएको देखिन्छ भने ६७ प्रतिशत शब्दहरू आवृत्ति भएको पाइदैन ।

४.५.४ बनोटका आधारमा शब्दभण्डारको वर्गीकरण

तालिका नं. १६ बनोटका आधारमा शब्दको वर्गीकरण

क.सं.	शब्द		सङ्ख्या	प्रतिशत
	मूल		६६८	४०.६१
१	व्युत्पन्न	उपसर्ग	२०२	१२.२२
		प्रत्यय	७२४	४३.७९
२		समास	४७	२.८५
		द्विव्व	१२	०.७३
	जम्मा		१६५३	१००

माथिको तालिका अनुसार पाठमा प्रयुक्त जम्मा शब्दसङ्ख्या १६५३ रहेको पाइन्छ जसमध्ये मूल शब्दसङ्ख्या ६६८, ४०.४१% रहेको पाइन्छ। त्यसैगरी व्युत्पन्न शब्दहरूमा क्रमश उपसर्ग २०२, १२.२२% प्रत्यय ७२४, ४३.७९% समास ४७, २.८५% र द्वित्व १२, ०.७३% शब्द प्रयोग भएको पाइन्छ। यसरी हेर्दा सबैभन्दा कम द्वित्व शब्द प्रयोग भएको पाइन्छ।

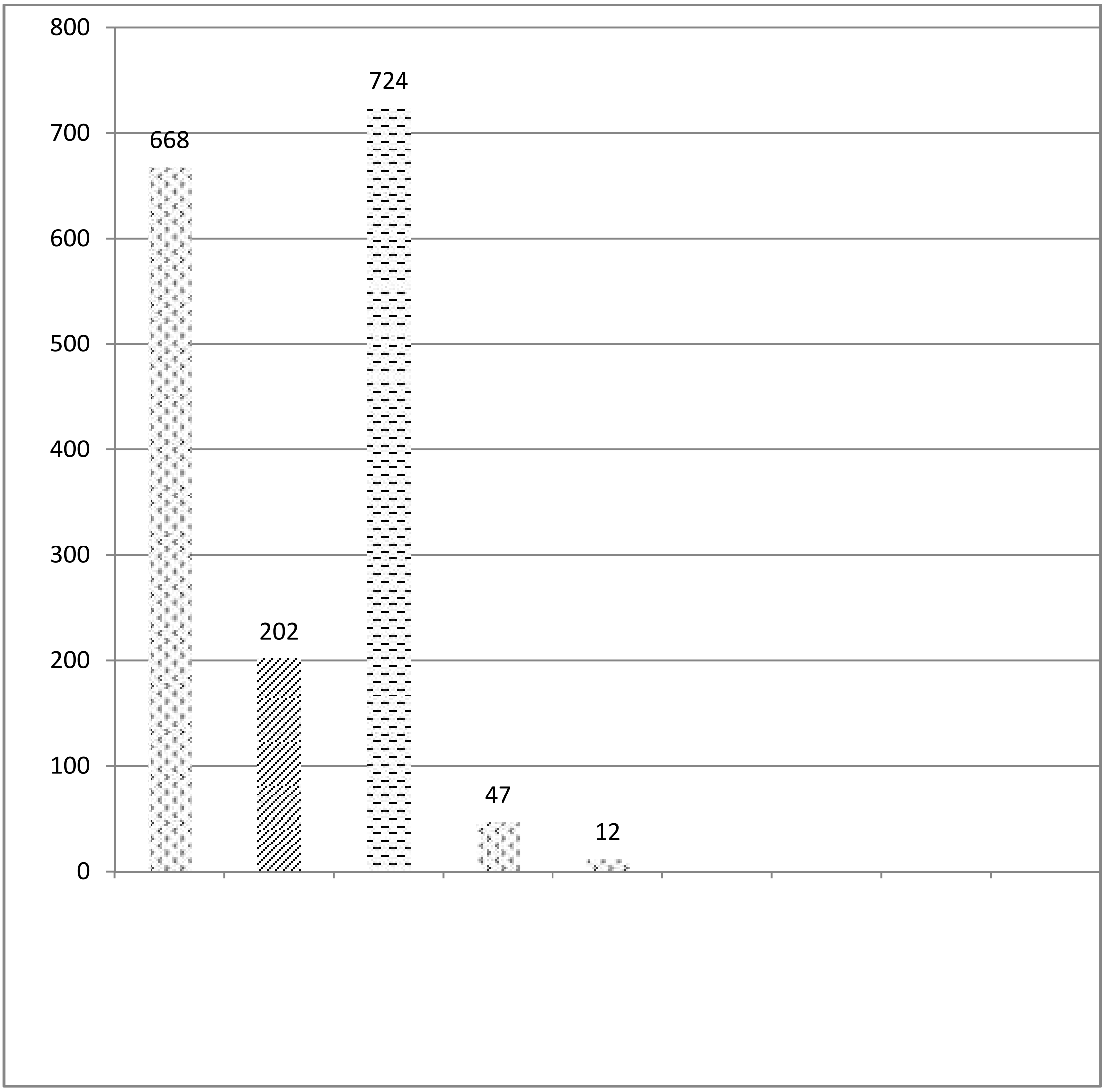

वृत्तचित्र नं. ४ बनोटका आधारमा शब्दको वर्गीकरण

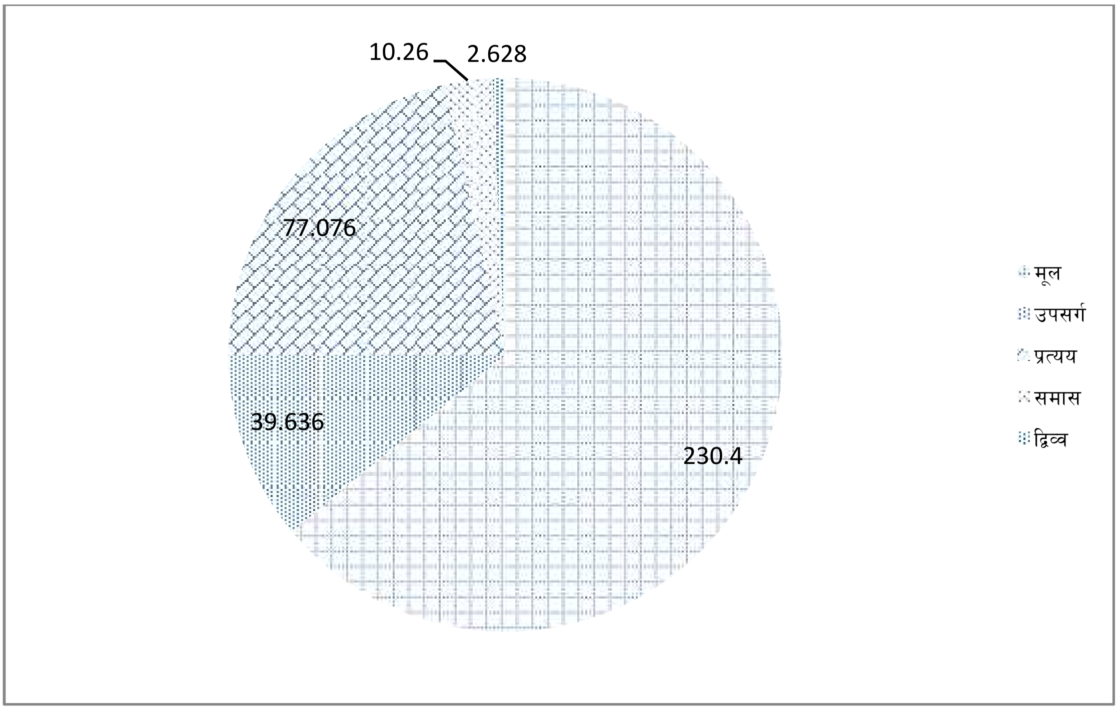

माथिको तालिका नं. १६ लाई अझै स्पष्ट पार्नका लागि माथिको स्तम्भचित्र र वृत्तचित्र तयार गरिएको छ । जस अनुसार मूल शब्द सबै भन्दा बढी रहेको देखिन्छ भने द्वित्व शब्द सबैभन्दा कम प्रयोग भएको देखिन्छ ।

परिच्छेद : पाँच

निष्कर्ष र सुझाव

५.१ निष्कर्ष

जुनसुकै अध्ययन अनुसन्धानको कार्य आफैंमा एक जटिल प्रक्रिया हो । यस्ता अध्ययन तथा अनुसन्धानले खास महत्व र अर्थ राख्दछ साथै अध्ययनको आफ्नै उद्देश्य र औचित्य पनि हुन्छ । अनुसन्धान कार्यलाई मूर्तख्य दिनका लागि उपयुक्त अध्ययन विधिको पनि प्रयोग गरिएको हुन्छ ।

कक्षा दसको नेपाली भाषा पाठ्यपुस्तकलाई मुख्य आधार बनाएर गरिएको यस अध्ययनमा निबन्ध विधामा समाविष्ट शब्दहरू सङ्कलन गरी तिनलाई वर्णनुक्रममा राख्नुका साथै ती शब्दहरूको स्रोत, पदवर्ग, बनोट र आवृत्ति समेत छुट्याइएको छ ।

भाषाको अर्थपूर्ण एकाइ नै शब्द हो । शब्दविना भाषाको परिकल्पना गर्न पनि सकिदैन । भाषा पाठ्यपुस्तकको निर्माण गर्दा शब्द प्रयोगमा विशेष ध्यान पुऱ्याउनु जरुरी हुन्छ । पाठ्यपुस्तक निर्माण गर्दा शब्द छनोट, स्तरण, प्रविष्टि साथै तहको पनि ख्याल गरिन पर्दछ । भाषा पाठ्यपुस्तक सम्बन्धित तह र कक्षाका विद्यार्थीहरूलाई पाठ्यक्रमले निर्दिष्ट गरेको उद्देश्य तथा भाषिक अपेक्षाहरू हासिल गराउन यथेष्ट सहयोग गर्न भाषा शिक्षण सिकाइमा महत्वपूर्ण तथा अधिकारित सामग्री हो । पाठ्यक्रम अनुरूप विद्यार्थीको स्तर, रुचि, अनुभव तथा मानसिक, संवेगात्मक, बौद्धिक पक्षका साथै सिकाइका आवश्यकताहरूलाई ख्याल गरेर मनोवैज्ञानिक सिकाइ अनुक्रम अनुसार यसको निर्माण गरिनु पर्छ ।

यस शोधकार्यबाट निबन्ध विधा अध्यापन गराउने शिक्षक, पढ्ने विद्यार्थीलाई शब्दको स्रोत तथा अनुपात पहिल्याउन मद्दत मिल्ने छ । साथै भावी शोधार्थीलाई आंशिक रूपमा भएपनि यो अध्ययन उपयोगी सिद्ध हुनेछ । कुनै पनि विषयवस्तुलाई छर्लङ्ग पार्न निष्कर्षको आवश्यकता पर्दछ विस्तृत रूपमा लेखिएको ग्रन्थ बारेमा छोटो समयमा जानकारी लिन समेत निष्कर्षको आवश्यकता पर्दछ । त्यसैले कक्षा १० को नेपाली पाठ्यपुस्तकमा रहेका शब्दहरूको स्रोत पदवर्ग, आवृत्ति, बनोट, अनुपात पहिल्याउने उद्देश्यबाट प्रेरित यो अध्ययन अनुसन्धानमा प्राप्त निष्कर्षहरू निम्न अनुसार रहेका छन् :

- आयाका दृष्टिले सबै निबन्धहरू मध्यम खालका पाइन्छन् ।
- सबै निबन्धमा प्रशस्त मात्रामा मौलिक शब्दहरूको प्रयोग भएको पाइन्छ ।
- समग्र मौलिक शब्दहरूमा पनि तत्भव शब्द बढी प्रयोग भएको पाइन्छ भने तत्भव शब्दको तुलनामा तत्सम शब्द कम प्रयोग भएको पाइन्छ ।
- आगन्तुक शब्दहरूको प्रयोग सङ्ख्या नगव्य अर्थात ज्यादै कम पाइन्छ ।
- सङ्ख्याको हिसाबले तत्सम शब्द ५८७, तद्भव ९५३ र आगन्तुक ११३ गरी कुल १६५३ शब्दहरूको प्रयोग भएको पाइन्छ ।
- अनुपातका हिसाबले तत्सम शब्द ३५.५१ प्रतिशत तत्भव शब्द ५७.६५ प्रतिशत र आगन्तुक शब्द ६.८४ प्रतिशत प्रयोग भएको पाइन्छ ।
- पदवर्गका दृष्टिले हेर्दा नामपद वर्गका शब्दहरू सबै भन्दा बढी ७५७ त्यसपछि क्रमश : क्रिया ३४९ विशेषण ३१३ क्रियायोगी ११८, सर्वनाम ६२, संयोजक २१ नामयोगी १९ निपात १२, र विस्मयादिबोधक २ प्रयोग भएको पाइन्छ ।
- विस्मयादिबोधक शब्दको प्रयोग ज्यादै न्यून रहेको पाइयो ।
- निर्दिष्ट निबन्धमा क्रमश स.प.ब वर्णबाट प्रारम्भ भएको शब्दहरूको प्रयोग अत्याधिक देखिन्छ ।
- सबै निबन्धहरूमा तत्सम शब्दको तुलनामा तत्वभ शब्द नै बढी छन् ।
- आवृत्तिगत दृष्टिले हेर्दा आवृत्त शब्दहरूको सङ्ख्या ५५१ र अनावृत्त शब्दको सङ्ख्या ११०२ देखिन्छ ।
- समग्र पाठका सन्दर्भमा हेर्दा उच्च आवृत्ति भएको 'संस्कृति' शब्द ७२ पटकसम्म आवृत्त भएको र न्यून आवृत्ति भएको सङ्ख्या समग्र पाठमा २ पटकसम्म आवृत्ति भएको पाइन्छ ।
- कक्षा १० मा निबन्ध विधा समावेश गर्दा तह अनुरूपक क्रमबद्ध ढङ्गले प्रस्तुत भएको आत्मापरक तथा वस्तुपरक दुवै निबन्धको प्रयोग भएको पाइन्छ ।

५.२ सुझावहरू

५.२.१ नीतिगत तहका लागि सुझाव

नेपाल सरकार शिक्षा मन्त्रालय पाठ्यक्रम विकास केन्द्रद्वारा परिमार्जित पाठ्यक्रम (२०७१), मा आधारित कक्षा १० को नेपाली पाठ्यपुस्तक विविध दृष्टिकोणबाट प्रभावकारी पुस्तक मानिन्छ । यस पुस्तकभित्र समाविष्ट निबन्ध विधामा प्रयुक्त शब्दभण्डारको अध्ययनले विद्यार्थीको स्तर र क्षमता अनुरूप पाठ्यक्रम तथा पाठ्यपुस्तक निर्माणमा सहयोग पुऱ्याउने देखिन्छ । निश्चित तहका लागि निर्माण गरिएको पाठ्यक्रम बमोजिम पाठ्यपुस्तक निर्माण गरिनुपर्दछ । पाठ्यक्रमले विद्यार्थीको विविधता, क्षमता, र स्तरहरूको प्रतिनिधित्व गर्न सक्ने उद्देश्य राख्नुपर्दछ । जसले गर्दा पाठ्यपुस्तक सहज रूपमा सिकाइ उपलब्धि हासिल हुन सक्दछ । यस शोधकार्यबाट प्रशोधन भएका सुझाव तथा निष्कर्षहरूले पाठ्यपुस्तक लेखनका क्रममा भएका त्रुटिहरू निराकरण गर्न सहयोग पुऱ्याउँछ ।

- विद्यार्थीको शब्दभण्डारमा वृद्धि गर्न सघाउ पुऱ्याउने एक मुख्य स्रोत तथा साधन पाठ्यपुस्तक भएको हुँदा पाठ्यपुस्तकमा प्रयोग गरिने शब्द विद्यार्थीको उमेर रुचि, क्षमता, आदिलाई ध्यानमा राखी समावेश गरिएको हुनुपर्छ ।
- भाषापाठ्यपुस्तकमा शब्दभण्डारको महत्त्वपूर्ण स्थान रहेको हुँदा सबै शब्दवर्गलाई समानुपातिक दृष्टिले स्थान दिएर पाठ्यपुस्तक लेखिनु उचित देखिन्छ ।
- भाषिक व्यावहारलाई सक्षम बनाउन तथा भाषिक सीपको विकासमा जोड दिन उपयुक्त र पर्याप्त शब्द भण्डारको समावेश गरिएको हुनुपर्छ ।
- कठिन शब्दहरूभन्दा सरल र व्यावहारिक शब्दहरू भाषा पाठ्यपुस्तकमा समावेश गर्नु उपयुक्त देखिन्छ ।
- भाषा पाठ्यपुस्तकमा शब्दहरूको चयन गर्दा छनोट र स्तरणमा विशेष ध्यान दिनु पर्दछ ।
- स्रोतका आधारमा शब्दहरूको छनोट र वितरण सन्तोषजनक भए पनि पदवर्गका हिसाबले शब्दहरूको सन्तुलन मिलाउनु आवश्यक देखिन्छ । स्तरण सिद्धान्त अनुरूप हरेक तहमा २०% नयाँ शब्दहरू थप्दै लैजानु पर्दछ र बाँकी ८०% तल्लो तहकै पुनरावृत्ति गराउनु पर्दछ ।
- भाषा सिकाइका दृष्टिले तत्समका तुलनामा तद्भव शब्दहरू बढी हुनु राम्रो पक्ष हो साथसाथै ज्ञान, विज्ञान तथा प्रविधिका नवआन्तुक शब्दहरू पनि यथेष्ट मात्रामा प्रविष्ट हुनु आवश्यक छ ।

- शब्दहरूको चयन गर्दा विद्यार्थीहरूको दैनिक व्यावहारमा प्रयोग हुने शब्दलाई प्राथमिकता दिदा अझ बढी प्रभावकारी हुने देखिन्छ ।

५.२.२ अभ्यासका लागि सुझाव

पाठ्यपुस्तक तयार गरिनुको प्रमुख प्रयोजन नै कक्षा कोठामा प्रस्तुत गर्नका लागि हो । यस अध्ययनमा कक्षा १० को नेपाली पाठ्यपुस्तकमा समाविष्ट निबन्ध विधागत प्रयुक्त शब्दभण्डारले विद्यार्थीको क्षमता अभिवृद्धिमा कति सहयोगी हुन् । स्तर, रुचि र क्षमता अनुसारको प्रयोग गरिएको छ कि छैन भनी अध्ययन गरिएको छ । यस अध्ययनबाट प्राप्त निष्कर्षले कक्षा १० मा अध्यापन गर्ने सम्पूर्ण नेपाली विषय शिक्षकका साथै अन्य शिक्षार्थीहरू दक्ष बनाउन शब्दभण्डारको प्शस्त जानकारी हुनुपर्छ । प्रस्तुत अध्ययन पनि मूल्त : शब्दभण्डारसँग सम्बन्धित छ । यसै सन्दर्भमा नेपाली विषय शिक्षण गर्दा के कस्ता शब्दहरूको प्रयोग गर्ने भन्ने थाहा पाउन यस अध्ययनले मद्दत पुऱ्याँछ । विद्यार्थीको शब्दभण्डार वृद्धि गर्न सघाउ पुऱ्याउने एक मुख्य स्रोत तथा साधन पाठ्यपुस्तक भएको हुँदा पाठ्यपुस्तकमा प्रयोग गरिने शब्द विद्यार्थीको उमेर, क्षमता, रुचि आदिलाई ध्यानमा राखि समावेश गरिएको हुनुपर्छ । भाषिक व्यावहारलाई सक्षम तुल्याउन तथा भाषिक सीपको विकासमा जोड दिन उपयुक्त र पर्याप्त शब्दभण्डार समावेश गरिएको हुनुपर्छ ।

५.२.३ अनुसन्धान तहका लागि सुझाव

कक्षा दसको नेपाली भाषा पाठ्यपुस्तकमा समाविष्ट निबन्ध विधामा प्रयुक्त शब्दभण्डारको अध्ययन शिर्षकको शोधकार्यले भावी अनुसन्धानकर्ताहरूलाई यस अध्ययनमा भएका कमी कमजोरीहरूको पहिचान गरी नयाँ विषयमा अध्ययन गर्न मद्धत पुग्दछ । निबन्ध विधामा प्रयुक्त शब्दहरू विद्यार्थीको स्तर क्षमता अनुरूप भए नभएको यसले भाषिक सीप हासिल गराउन सक्षम भए नभएको जानकारी लिन नयाँ अनुसन्धानका लागि मार्गदर्शक बन्न सक्छ । नयाँ अनुसन्धान कर्तालाई पूर्व कार्यको रूपमा समेत यस अनुसन्धानले सहयोग पुऱ्याउँने छ ।

भावी अध्ययनका लीग सम्भावित शीर्षकहरू :

१. उक्त निबन्धमा प्रयुक्त शब्दभण्डारको व्याकराणिक कोटिका आधारमा अध्ययन,

२. उक्त निबन्ध विधामा प्रयुक्त शब्दभण्डारको पाठ्यक्रम अनुरूपताको आधारमा

३. उक्त निबन्धमा प्रयुक्त शब्दभण्डारको भाषिक सिप विकास दृष्टिले अध्ययन ।

सन्दर्भ सामाग्री

अधिकारी केशवराज (२०६७), *कक्षा ८ पूरा गरेका विद्यार्थीहरू शब्दभण्डार क्षमताको अध्ययन,*(अप्रकाशित स्नातकोत्तर शोधपत्र, कीर्तिपुर, नेपाली शिक्षा विभाग

अधिकारी, हेमाङ्गराज र बद्रीविशाल भट्टराई (२०६१), *प्रयोगात्मक नेपाली शब्दकोश,* काठमाडौं, विद्यार्थी पुस्तक भण्डार

अधिकारी हेमाङ्गराज (२०६२), *सामाजिक र प्रायोगिक भाषाविज्ञान,* काठमाडौं, रत्न पुस्तक भण्डार ।

आचार्य, होमप्रसाद (२०५४), *कक्षा ५ पूरागरेका विद्यार्थीहरूको शब्दभण्डार क्षमताको अध्ययन,* अप्रकाशित स्नातकोत्तर शोधपत्र (कीर्तिपुर) नेपाली शिक्षा विभाग ।

कार्की, निलु (२०५८), *माध्यमिक तहको नेपाली भाषा पाठ्यपुस्तकमा रहेका निबन्ध विधामा समाविष्ट शब्दभण्डारको अध्ययन,* (अप्रकाशित स्नाकोरत्तर शोधपत्र । कीर्तिपुर, नेपाली शिक्षा विभाग ।

खवास शीला (२०७१), *एक कक्षा देखि पाँच कक्षा सम्मको मेरो नेपाली किताबमा रहेका विधामा प्रयुक्त शब्दभण्डारको अध्ययन* (अप्रकाशित शोधपत), सुकुना बहुमुखी क्याम्पस मोरङ

ढुङ्गेल दामोदर (२०६३), काठमाडौं उपत्यका *कक्षा पाँचमा अध्ययनरत सरकारी तथा निजी विद्यालयका विद्यार्थीहरूको शब्दभण्डार क्षमताको अध्ययन,* (अप्रकाशित स्नातकोत्तर शोधपत्र) कीर्तिपुर नेपाली, शिक्षा विभाग ।

थापा कविता (२०७०), पाठ्यक्रम अुरूपकताका आधारमा *कक्षा ६ को नेपाली पाठ्यपुस्तकमा समाविष्ट नमुना अभ्यासको अध्ययन,* (अप्रकाशित शोधपत्र, स्नातकोत्तर तह), सुकुना बहुमुखी क्याम्पस, मोरङ ।

दुवाडी दयाराम (२०६२), *कक्षा नौको नेपाली पाठ्यपुस्तकको कथा विधामा प्रयुक्त शब्दभण्डारको अध्ययन,* (अप्रकाशित शोधपत्र, स्नातकोत्तर तह), सुकुना वहुमुखी क्याम्पस, मोरङ ।

नेपाली किताब कक्षा १० (२०७४), नेपाल सरकार पाठ्यक्रम विकास केन्द्र ।

नेपाल सरकार शिक्षामन्त्रालय (२०७१), *माध्यमिक शिक्षा पाठ्यक्रम,* पाठ्यक्रम विकास केन्द्र सानोठिमी भक्तपुर ।

निरौला, तमन्जा (२०६०), *कक्षा १० को नेपाली किताबमा रहेको कथा विधामा प्रयुक्त शब्दभण्डार,* अप्रकाशित शोधपत्र, सुकुना बहुमुखी क्याम्पस, मोरङ ।

पौडेल लेखनाथ, पेशल खनाल र नारायण प्रसाद अधिकारी (२०६८), *शैक्षिक मनोविज्ञान,* काठमाडौं सनलाइट पब्लिकेशन ।

बास्तोला मैयाँकुमारी (२०७०), *कक्षा ७ को नेपाली पाठ्यपुस्तकमा कथा र जीवनी विधामा प्रयुक्त शब्दभण्डारको अध्ययन,* (अप्रकाशित स्नातकोत्तर शोधपत्र), कीर्तिपुर, नेपाली शिक्षा विभाग ।

भण्डारी, पारसमणी, तुलसीराम घिमिरे र शक्तिराज नेपाल (२०६८), *प्रायोगिक भाषा विज्ञानका प्रमुख आयाम,* काठमाडौं, विद्यार्थी पस्तक भण्डार ।

भण्डारी, पुष्पराज (२०५८), *कक्षा १० को नेपाली किताबमा भएका जीवनी विधामा प्रयुक्त शब्दभण्डारको अध्ययन* (अप्रकाशित स्नातकोत्तर शोधपत्र) कीर्तिपुर, नेपाली शिक्षा विभाग ।

भट्टराई रामप्रसाद (२०६८), भाषिक अनुसन्धान विधि (दोस्रो संस्करण) काठमाडौं : शुभकामना प्रकाशन

राना मगर सुरेन्द्र (२०७२), *कक्षा आठको नेपाली पाठ्यपुस्तकमा निबन्ध विधामा प्रयुक्त शब्द भण्डारको अध्ययन* (अप्रकाशित शोधपत्र) सुकुना बहुमुखी क्याम्पस मोरङ ।

सिवाकोटी, गोपाल (२०६४), *भाषिक अनुसन्धान विधि पद्धति,* काठमाडौं, पैरवी प्रकाशन ।

शर्मा केदारप्रसाद र माधव प्रसाद पौडेल (२०६८), *नेपाली भाषा र साहित्य शिक्षण,* काठमाडौं : विद्यार्थी पुस्तक भण्डार ।

शर्मा कृष्णप्रसाद (२०५६), *कक्षा नौको नेपाली पाठ्यपुस्तकमा कथा र जीवनी विधामा प्रयुक्त शब्दभण्डारको अध्ययन* (अप्रकाशित स्नाकोत्तर शोधपत्र) नेपाली शिक्षा विभाग ।

कक्षा दसको नेपाली पाठ्यपुस्तकमा समाविष्ट निबन्ध विधामा प्रयुक्त शब्दभण्डारको अध्ययन

शोधार्थी

सरस्वती खनाल

त्रि.वि.दर्ता नं. : ९-२-२१४-३५५-२००९

परीक्षा क्रमाङ्क : २१४०१३७

शैक्षिक वर्ष : २०६९/०७०

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, शिक्षाशास्त्र सङ्काय, सुकुना बहुमुखी क्याम्पस, सुन्दरहरैँचा

मोरङ अन्तर्गत नेपाली भाषा शिक्षा विभाग एम.एड् दोस्रो वर्षको

नेपा.शि. ५९८ पाठ्याशको प्रयोजनार्थ प्रस्तुत

शोधपत्र

नेपाली भाषा शिक्षा विभाग शिक्षाशास्त्र सङ्काय

सुकुना बहुमुखी क्याम्पस

सुन्दरहरैँचा-१२, मोरङ

२०७४

कक्षा दसको नेपाली पाठ्यपुस्तकमा समाविष्ट निबन्ध विधामा प्रयुक्तशब्दभण्डारको अध्ययनसरस्वती खनाल२०७४